

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Michal Karas

Tištěná žurnalistika za třetí Československé republiky
The printed journalism in Third Czechoslovak Republic

Praha 2020

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Randák, Ph.D.

Poděkování

Rád bych poděkoval doc. PhDr. Janu Randákovi, Ph.D. za vedení bakalářské práce, řadu tipů, rad i trpělivost, kterou při vedení této práce měl. V neposlední řadě děkuji svým rodičům a všem, kteří mě během psaní práce a celého studia podporovali.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. 8. 2020

.....
Michal Karas

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá tištěnou žurnalistikou za třetí Československé republiky. Téma je sledováno ve třech hlavních rovinách – institucionální, spolkové a pohledem samotných novinářů. Text je rozdělen do sedmi hlavních kapitol. První charakterizuje a kontextualizuje specifické poválečné třiletí včetně tehdejšího náhledu na tisk a přehledu hlavních vydávaných deníků a týdeníků. Druhý oddíl se zaměřuje na činnost ministerstva informací, které mělo správu tištěné žurnalistiky na starosti, včetně jejího legislativního zakotvení. Stranou nezůstane ani zkoumání přidělu papíru pro periodika a analyzování cenzury obsahu v tisku. Spolkový život českých novinářů popisuje třetí kapitola, věnující se Svazu českých novinářů jakožto novinářské organizaci - jejímu vzniku, popisu činnosti a provádění očisty novinářského stavu). Čtvrtá část pojednává o tom, jakým způsobem ovlivnilo tištěnou žurnalistiku komunistické převzetí moci v únoru 1948. V posledních třech oddílech je analyzován pohled autorů na tištěnou žurnalistiku z týdeníků ČSL Obzory a Vývoj a časopisu Dnešek, navazující na prvorepublikovou Přítomnost. Analyzované texty jsou rozděleny do tematických podkapitol. Práce bude vycházet z primárních archivních pramenů (především diplomatického charakteru), již zmíněných tří dobových časopisů a zároveň bude doplněna sekundární literaturou.

Klíčová slova

Novinová žurnalistika – Svaz českých novinářů – Ministerstvo informací – třetí Československá republika – Pavel Tigríd

Abstract

Bachelor thesis is focused on the printed journalism in Third Czechoslovak Republic. Topic of the thesis is studied in three fundamental fields – in institutional, associational and in opinion of journalists. Thesis is divided into seven main chapters. The first one describes and contextualizes specific period of Third Czechoslovak Republic including period view of the printed journalism and summary of main printed newspapers and magazines. The second part focuses on role of ministry of information, which was responsible for administration of the printed journalism, including her legislative determination. It is going to be research the ration of newsprint for publishing house and analysis of censorship of content in the press in this chapter. The associational life of Czech journalists describes the third part, which deals with Union of Czech Journalists (constitution and activity of organization and carrying out retribution within journalists).The fourth chapter characterises, how communist takeover in February 1948 affected the printed journalism. Last three parts analyse opinions of printed journalism of weekly magazines of Czechoslovak People's Party *Obzory* and *Vývoj* and weekly magazine *Dnešek*, which following on magazine *Přítomnost*, which was published during the First Czechoslovak Republic. Analysed articles are divided into subchapters according to the topic. The thesis is based on preserved archival funds of diplomatic character, periodicals and is supplemented with secondary literature.

Key words

Newspaper journalism – Union of Czech journalists – Ministry of Information – Third Czechoslovak Republic – Pavel Tigrid

Obsah

1. Úvod.....	9
1.1. Cíle, otázky a struktura práce.....	9
1.2. Konceptní inspirace a východiska.....	11
1.3. Dosavadní stav bádání a pramenná základna.....	11
1.3.1. Literatura.....	11
1.3.2. Archivní prameny.....	14
2. Třetí Československá republika - myšlenkový kontext.....	16
2.1. Pojetí tisku a médií ve třetí Československé republice.....	18
2.1.1. Změny ve struktuře periodického tisku.....	21
3. Ministerstvo informací v letech 1945 - 1948 a tištěná žurnalistika.....	24
3.1. Ústavní a zákonné ukotvení tištěné žurnalistiky.....	24
3.2. Organizace ministerstva informací a jeho kompetence v oblasti tištěné žurnalistiky... ..	28
3.2.1. Příděl papíru.....	35
3.2.2. Otázka cenzury.....	37
3.3. Ministerstvo informací versus časopis Obzory.....	42
3.4. Václav Kopecký (1897 – 1961).....	45
4. Svaz českých novinářů v letech 1945 - 1948.....	49
4.1. Vznik Svazu českých novinářů.....	49
4.2. Ustanovení orgánů Svazu českých novinářů.....	51
4.3. Očista novinářského stavu po druhé světové válce.....	54
4.4. Vztah Svazu českých novinářů a ministerstva informací.....	57
4.5. Kongres Mezinárodní organizace novinářů.....	58
5. Komunistický převrat v únoru 1948 a tištěná žurnalistika.....	60
6. Časopis Obzory.....	65
6.1. Analyzované texty časopisu Obzory.....	70
6.1.1. Svoboda tisku a projevu.....	70
6.1.2. Spory s ministerstvem informací a komunistickým tiskem.....	76
6.1.3. Stav a úroveň žurnalistiky.....	79
6.2. Shrnutí analyzovaných textů časopisu Obzory.....	82
7. Časopis Vývoj.....	83
7.1. Analyzované texty časopisu Vývoj.....	85

7.1.1. Svoboda tisku a projevu.....	85
7.1.2. Spory s ministerstvem informací a komunistickým tiskem.....	89
7.1.3. Ostatní.....	90
7.2. Shrnutí analyzovaných textů časopisu Vývoj.....	91
8. Časopis Dnešek.....	93
8.1. Analyzované texty časopisu Dnešek.....	95
8.1.1. Svoboda tisku a projevu.....	95
8.1.2. Stav a úroveň žurnalistiky.....	102
8.1.3. Vlastnictví a vydávání tisku.....	108
8.1.4. Mezinárodní kontext.....	111
8.2. Shrnutí analyzovaných textů časopisu Dnešek.....	113
9. Závěr.....	115
10. Seznam archivních pramenů, literatury a internetových zdrojů.....	120
10.1. Primární prameny.....	120
10.2. Periodika.....	120
10.3. Monografie.....	120
10.4. Studie.....	122
10.5. Závěrečné práce.....	123
10.6. Internetové zdroje.....	123
11. Obrazová příloha.....	124

Seznam použitých zkratk

A. j.	Archivní jednotka
ASYN	Archiv Syndikátů novinářů
AV SČN	Akční výbor Svazu českých novinářů
Č. j.	Číslo jednací
ČNR	Česká národní rada
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSR	Československá republika
ČSSD	Československá strana sociálně demokratická
ČTK	Československá tisková kancelář
Inv. č.	Inventární číslo
Ka. č.	Karton číslo
KSCČ	Komunistická strana Československa
MI	Ministerstvo informací
NA	Národní archiv
NF	Národní fronta
ONV	Okresní národní výbor
PNS	Prozatímní národní shromáždění
ROH	Revoluční odborové hnutí
SČN	Svaz českých novinářů
Sv.	Svazek
TOMI	Tiskový odbor ministerstva informací
ÚPV	Úřad předsednictva vlády
ÚRO	Ústřední rada odborů
ÚNS	Ústavodárné národní shromáždění
ÚSČN	Ústřední svaz československých novinářů
ÚV SČN	Ústřední výbor Svazu českých novinářů
ZNV	Zemský národní výbor

1. Úvod

Masová média bezpochyby patří mezi fenomény moderní doby. Tisk, rozhlas a televize si svoje postavení vydobily během 19. a 20. století, kdy se staly nedílnou součástí každodenních životů obyvatel. Nesporná je jejich role ve společnosti, kterou na jedné straně ovlivňují, na straně druhé jsou jí ovlivňovány a formovány. Významnou úlohu sehrávají v politice, kterou pomáhají spoluvytvářet (například informují v prospěch, či nepospěch konkrétního politika, nebo politické strany) a tím pádem mají vliv na formování veřejného mínění. Zároveň jsou institucí volného času a nástrojem ekonomického zisku.¹

Bakalářská práce se věnuje tištěné žurnalistice ve specifickém období třetí Československé republiky tj. mezi květnem 1945 a únorem 1948. Přestože se text soustředí na dílčí téma dějin poválečného Československa, v konečném vyznění se dotkne charakteru třetí republiky jako takové. Práce bude sledovat kompetence a činnost ministerstva informací, pod které řízení tisku a médií obecně spadalo (včetně tehdejšího legislativního a institucionálního ukotvení tištěné žurnalistiky), spolkový život novinářů a analýzu vybraných periodik (časopisy *Obzory*, *Vývoj* a *Dnešek*). V případě vybraných časopisů bude primárně zohledněn náhled samotných novinářů na třetirepublikovou žurnalistiku.

1.1. Cíle, otázky a struktura práce

Výzkum je v předkládané práci primárně zaměřen na tři hlavní oblasti. První se bude týkat role ministerstva informací při řízení žurnalistiky a médií obecně. Zde se autor bude snažit zodpovědět, jak se vývoj třetí republiky projevil do vytváření mediální legislativy a jakou roli v tomto procesu hrálo ministerstvo informací. Tato část se bude taktéž věnovat přidělu papíru pro vydavatele tisku, protože přidělování bylo pro poválečné období charakteristické. Stranou nezůstane ani to, jakým způsobem se v tištěné žurnalistice uplatňovala cenzura a zda bylo navázáno na prvorepublikovou praxi předběžné cenzury, která se vyznačovala vybílenými stranami tiskovin. Zároveň by předchozími otázkami mělo být zodpovězeno, jakou měrou se promítl do činnosti ministerstva informací fakt, že ho řídil politik Komunistické strany Československa Václav Kopecký.

Druhý směr se zaměří na novinářskou organizaci Svaz českých novinářů a jeho roli v poválečné novinové žurnalistice. V této části bude především důležité najít odpověď na to, jakým způsobem byl konstituován poválečný Svaz českých novinářů, jak probíhala očista

¹ Jan JIRÁK, Barbora KÖPPLOVÁ, *Fenomén médií ve 20. Století*. In: Sborník Národního muzea v Praze. Řada C - Literární historie. Praha: Národní muzeum 53, č. 1-4, 2008, s. 7-10.

novinářského stavu po druhé světové válce a jaké vztahy měl s ministerstvem informací s tím, že i poválečnou očistu novinářského prostředí lze chápat jako výraz regulace možností tvorby dobového veřejného mínění. Těžištěm poslední části bude analýza článků tematicky se týkající žurnalistiky. Budou zkoumána tři periodika – týdeníky Československé strany lidové (Obzory a Vývoj) a časopis Dnešek navazující na prvorepublikový časopis Přítomnost, jejichž výběr bude zdůvodněn níže. Tento úsek bude sledovat názory a postoje autorů článku na třetirepublikovou žurnalistiku. Texty budou rozděleny tematicky do podkapitol. Cílem práce bude tedy popsat a analyzovat krajinu tištěné žurnalistiky ve smyslu jejího institucionálního, spolkového zakotvení a pohled vybraných novinářů na ní. Jejich prostřednictvím lze totiž pátrat po samotné povaze třetirepublikového zřízení.

Přestože předkládaná práce bude pojednávat o československé žurnalistice v období 1945 až 1948, autor se bude věnovat vývoji v české části republiky. Slovensko se od českých zemí odlišovalo jiným systémem ve správě médií (na Slovensku mělo tiskové záležitosti v gesci pověřenectvo pro informace) i vydávanými tituly.

Vlastní práce se skládá ze sedmi hlavních kapitol. První bude kontextualizovat období třetí Československé republiky a nastíní v základních obrysech její vývoj. Úvodní část bude taktéž obecně charakterizovat tehdejší pojetí tisku a médií obecně. Zároveň bude obsahovat přehled nejzásadnějších periodických titulů, který bude rozdělen na deníky a týdeníky. Druhý oddíl se věnuje ministerstvu informací. V tom bude nejprve popsáno ústavní a zákonné ukotvení tištěné žurnalistiky v tomto období. Následně bude pojednáno o organizaci ministerstva informací a jeho kompetencích v oblasti tisku, kde se ve dvou podkapitolách autor bude zabývat otázkou přidělu papíru a cenzurou. Další část bude sumarizovat vztahy úřadu s týdeníkem Československé strany lidové Obzory, se kterým mělo ministerstvo během třetí republiky poměrně specifické vztahy. Poslední oddíl pojedná o životě a charakteristice ministra informací Václavovi Kopeckém.

Svaz českých novinářů bude tématem třetí kapitoly. V té se autor zaměří na samotný vznik a organizační strukturu poválečné žurnalistické organizace, na průběh očisty v rámci novinářského stavu po druhé světové válce a také na vztahy Svazu českých novinářů a ministerstva informací. Čtvrtá část se bude zabývat komunistickým převzetím moci v únoru 1948. V kapitole bude zmíněno, jak komunistický převrat ovlivnil novinovou žurnalistiku po její organizační stránce a jaký způsobem se události projeví v rámci Svazu českých novinářů. Poslední tři oddíly budou obsahovat analýzu textů tří vybraných týdeníků, konkrétně půjde o týdeníky ČSL Obzory a Vývoj a časopis Dnešek, navazující na prvorepublikovou Přítomnost, který vydávalo Sdružení kulturních organizací. Každá bude

obsahovat stručné informace o daném periodiku (okolnosti vzniku, personální složení, zaměření listu atd.). Analyzované články budou rozděleny do tematických oddílů, po kterých bude u každého časopisu obsahovat shrnutí daných textů.

1.2. Konceptní inspirace a východiska

Z konceptního a do jisté míry i metodologického hlediska je práce inspirována ponejvíce knihou *Mezi východem a západem* německé historičky Christiane Brenner, jež se ve svém výzkumu opřela o diskursivní analýzu třetirepublikových médií.² Brenner ve své monografii zkoumala téměř 40 dobových převážně stranických deníků a týdeníků v období třetí republiky. Tento bakalářský text se zaměří na dva týdeníky Československé strany lidové (*Obzory a Vývoj*) a časopis *Dnešek*, který navazoval na prvorepublikovou *Přítomnost*. V časopisech budou zkoumány články týkající se na tištěné žurnalistiky. Z tematického hlediska budou primárně sledovány texty pojednávající mimo jiné o svobodě tisku a projevu, řízení tisku, mediální legislativě, vlastnictví médií, úrovni žurnalistiky.

Co stojí za výběrem periodik? Lidovecké týdeníky patřily mezi média kriticky reflektující třetirepublikové poměry (především včetně politiků a představitelů KSČ)³ stejně jako časopis *Dnešek* jakožto tribuna tehdejší liberální levice.⁴ Odráží proto hranice kritizovatelného, ba obecně vyjádřitelného v rámci dobového řádu, o jehož demokratičnosti (v dnešním slova smyslu) lze právě i prostřednictvím diskursivní analýzy Christiane Brenner přinejmenším pochybovat. Texty budou seřazeny do podkapitol podle nejčastěji zmíněných témat, a proto nebude kladen důraz na autorství daných článků. To může být ostatně v některých případech i nezjistitelné (autor článku není uveden, je označen jen iniciály, či se skrývá pod pseudonymem).

1.3. Dosavadní stav bádání a pramenná základna

1.3.1. Literatura

Dějiny médií jsou nejnověji zpracovány Petrem Bednaříkem, Janem Jirákem a Barbarou Köpplovou⁵ a vedle nich i Jakubem Končelíkem, Pavlem Večeřou a Petrem Orságem, kteří se zaměřují na dějiny médií 20. století⁶. Obě práce se zabývají tématem

2 Christiane BRENNER, *Mezi Východem a Západem: české politické diskurzy 1945-1948*. Praha: Argo, 2015.

3 Lenka KALINOVÁ, *Východiska, očekávání a realita poválečné doby: k dějinám české společnosti v letech 1945-1948*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. s. 94.

4 Michael WÖGERBAUER - Petr PÍŠA - Petr ŠÁMAL - Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře: 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. s. 965.

5 Petr BEDNAŘÍK - Jan JIRÁK - Barbara KÖPPOVÁ, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011.

6 Jakub KONČELÍK - Pavel VEČEŘA - Petr ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010.

v širším časovém rámci. To má za následek, že se jednotlivým obdobím (včetně třetí republiky) věnují stručně a poskytují jen základní vhled do nich. O dějinách žurnalistiky psali také Alena Křivánková spolu s Jozefem Vártalem, jejichž práce zahrnuje roky 1944 až 1987⁷. Bohužel je jejich publikace kvůli vydání v roce 1987 z politického a tudíž i interpretačního hlediska tendenční. Nelze taktéž nezmínit *Dejiny slovenského novinárstva 1918-1968*⁸ od Luboše Šeřčáka a Zuzany Duhajové, které se v rámci výkladu věnují v kontextu i dějinám československé žurnalistiky. Doplnující knihou k tématu je dílo Jana Stejskala *Zprávy z českého století*, které mapuje historii tiskových agentur na českém území v letech 1848-1948⁹. Dějinami médií a žurnalistiky se pak autoři zabývají v řadě dílčích studií. Jde například o práce Petra Bednaříka¹⁰ či společné studie Bednaříka a Jana Cebeho¹¹.

Ministerstvo informací a jeho role za třetí republiky zatím nebyla zpracována ve větší práci, lze tak zmínit studie Jana Dobeše¹², který se ministerstvu věnuje v rámci teorie totalitarismu a opět Petra Bednaříka¹³, který se pojednává o vztahu mezi ministerstvem informací a slovenským pověřenectvem pro informace v období třetí republiky. Omezeně se potom ministerstvem informací zabývá Jana Pávová ve své biografii o ministru informací Václavu Kopeckém¹⁴. V souvislosti s ministerstvem informací nelze opomenout literaturu, která zkoumá dějiny cenzury. Přímo cenzuře ve třetí republice se věnuje studie Kataríny Zavacké *Censúra v Československu v letech 1945-1948*¹⁵. Další práce se zabývají cenzurou v dlouhodobějším časovém období, ať už je to dílo Karla Kaplana a Dušana Tomáška *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*¹⁶, či souborný přehled V obecném zájmu:

7 Alena KŘIVÁNKOVÁ - Jozef VATRÁL, *Dějiny československé žurnalistiky. IV. díl: český a slovenský tisk v letech 1944-1987*. Praha: Novinář, 1989.

8 Luboš ŠEŘČÁK - Zuzana DUHAJOVÁ, *Dejiny slovenského novinárstva 1918-1968*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1999.

9 Jan STEJSKAL, *Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848-1948*. Praha: Triton, 2008.

10 Petr BEDNAŘÍK, *Český tisk v letech 1945-1948*. In: Jakub KONČELÍK, Barbora KÖPPLOVÁ, Irena PRÁZOVÁ, *Rozvoj české společnosti v Evropské unii. Část III, Média, Teritoriální studia*. Praha: Matfyzpress 2004, s. 132 - 144.

Petr BENDAŘÍK, *Proměny českých médií v letech 1945-1948*. in: Václav MALÝ, *Společnost a kultura v Českých zemích 1939-1949*, Praha: Národní muzeum, 2013 s. 164-174.

11 Petr BEDNAŘÍK – Jan CEBE, *Řízení českých médií v letech 1945-1948*. In: Sborník Národního muzea v Praze. Řada C - Literární historie. Praha: Národní muzeum 51, č. 1-4, 2006, s. 32-36.

Petr BEDNAŘÍK - Jan CEBE, *Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950*. In: Sborník Národního muzea v Praze. Řada C. Praha: Národní muzeum, 2008. s. 53-56.

12 Jan DOBEŠ, *Ministerstvo informací 1945-1948: totalitní instituce?*. in: Ivo T. BUDIL, *Totalitarismus 4: interdisciplinární pohled*, Plzeň: Fakulta filozofická Západočeské univerzity, 2008 s. 176-185.

13 Petr BEDNAŘÍK, *Komplikované vztahy pověřenectva informací a ministerstva informací v letech 1945-1948*. In: Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis. Opava: Slezská univerzita, 2014, s. 183-198.

14 Jana PÁVOVÁ, *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: ÚSTR, 2008.

15 Katarína ZAVACKÁ, *Censúra v Československu v letech 1945-1948*. In: *Evropa mezi Německem a Ruskem: sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2000. s. 555-567.

cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře¹⁷ od kolektivu autorů pod vedením Pavla Janáčka, Petra Píši, Petra Šámala a Michaela Wögerbauera. V určitém směru lze také označit dílo Vladimíra Bystrova *Svobodná nesvoboda: některé příklady postupující komunizace a sovětizace mediální krajiny v Československu a snah komunistů umlčet český nekomunistický a církevní tisk v letech 1945-1948*¹⁸ za publikaci pojednávající o cenzuře.

Roli novinářů za třetí republiky a jejich spolkovému životu se věnuje nejnověji Jan Cebe ve své práci *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*¹⁹. Předtím zpracoval dějiny novinářských spolků a organizací Vladimír Hudec, jehož práce je rozprostřena mezi roky 1877-1987²⁰. Publikace je však kvůli svému vydání před rokem 1989 opět značně ideologická. Dále se dějinami českého novinářství a českých novinářských spolků zabývá kniha²¹, která vznikla jako podklad k výstavě v Národním (respektive tehdy ještě ve Státním ústředním archivu) pod vedením autorského týmu Alexandry Blodigové, Barbary Köpplové a Martina Sekery v roce 2002.

Časopisy *Obzory* a *Vývoj* se zabýval ve své studii *Na ztracené vartě Západu*²² Milan Drápala. Informace k těmto časopisům jsou také dostupné v biografii Pavla Kosatíka o Pavlu Tigridovi²³. Stejný autor potom publikoval i dvoudílný životopis Ferdinanda Peroutky²⁴. Michal Jareš je pak editorem sborníku textů redaktora časopisu *Dnešek* Michala Mareše²⁵ z let 1945 až 1948, ve kterém se také nachází krátká studie od Karla Hvižd'aly o Marešově publicistice.²⁶ Informace o periodikách jsou uvedeny i ve *Slovníku české literatury po roce 1945*²⁷, který vytvořil Ústav pro českou literaturu AV ČR a je dostupný na internetu.

16 Karel KAPLAN - Dušan TOMÁŠEK, *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.

17 Michael WÖGERBAUER - Petr PÍŠA - Petr ŠÁMAL - Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře: 1749-2014*. Praha: Academia, 2015.

18 Vladimír BYSTROV, *Svobodná nesvoboda: některé příklady postupující komunizace a sovětizace mediální krajiny v Československu a snah komunistů umlčet český nekomunistický a církevní tisk v letech 1945-1948*. Praha: Vyšší odborná škola publicistiky, 2006.

19 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2015.

20 Vladimír HUDEC, *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987.

21 Alexandra BLODIGOVÁ - Barbara KÖPPLOVÁ - Martin SEKERA, *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků*. Praha: Státní ústřední archiv, 2003.

22 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*. Praha: Prostor, 2000.

23 Pavel KOSATÍK, *Tigrid, poprvé: průvodce osudem inteligentního muže ve dvacátém století*. Praha: Mladá fronta, 2013.

24 Pavel KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka: život v novinách (1895-1938)*. Praha: Paseka, 2003.

Pavel KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka: pozdější život (1938-1978)*. Praha: Mladá fronta, 2011.

25 Michal JAREŠ (eds.), *Michal Mareš. Přicházím z periferie republiky*. Praha: Academia, 2009.

26 Karel HVÍŽD'ALA, *Michal Mareš a česká žurnalistika za třetí republiky*. In: Michal JAREŠ (eds.), *Michal Mareš. Přicházím z periferie republiky*. Praha: Academia, 2009. s. 563-576.

27 [Http://www.slovníkceskeliteratury.cz/](http://www.slovníkceskeliteratury.cz/) (Dostupné 11. 7. 2020)

Předkládaná práce bude reflektovat názory novinářů z časopisů *Obzory*, *Vývoj* a *Dnešek* na poválečnou žurnalistiku jako takovou. Christiane Brenner se pohledy samotných žurnalistů na tisk v již zmíněné monografii zabývala spíše okrajově. Reflektování tehdejší žurnalistiky novináři nabídla i práce Jana Cebeho²⁸, která ovšem odráží postoje žurnalistů primárně směrem k novinářské organizaci Svaz českých novinářů a neanalyzovala jejich postoje obecně.

1.3.2. Archivní prameny

Přestože fond ministerstva informací²⁹ umístěný v Národním archivu obsahuje archiválie týkající se tištěné žurnalistiky (jde o archiválie z činnosti tiskového odboru ministerstva informací), tato část fondu je značně torzovitá, protože byla skartována mezi lety 1954 – 1955 referenty ministerstva školství a osvěty. Kompetence a agendu MI převzalo ministerstvo školství a osvěty v roce 1953, kdy bylo ministerstvo informací (od roku 1948 ministerstvo informací a osvěty) zrušeno. Fond MI primárně obsahuje písemnosti diplomatického charakteru (návrhy zákonů a vyhlášek, rozhodnutí, korespondenci s jinými ministerstvy, či projevy ministra informací Václava Kopeckého). Z důvodu torzovitosti fondu ministerstva informací proto byly tyto prameny doplněny dvěma fondy z Národního archivu - osobním fondem Václava Kopeckého³⁰ a fondem předsednictva vlády³¹. Zde se nacházejí hlavně Kopeckého projevy v rámci Informačního výboru nejprve Prozatímního a po volbách 1946 Ústavodárného národního shromáždění zaměřené na tisk. Zároveň jsou zde materiály týkající se sporu ministerstva s časopisem *Obzory* z konce roku 1945.

Naopak fond Syndikátu novinářů³² v Národním archivu je zachovalý a inventarizovaný a nachází se v něm široká škála pramenů. Jde například o zápisy z jednání předsednictva, dokumentace valné hromady z března 1946 a další orgánů svazu (disciplinární rada, hospodářská, sociální, či očištná komise, nebo písemnosti k odbočkám organizace), návrhy zákonů a připomínky k nim, či materiály vzniklé z činnosti Akčního výboru SČN. Fond také obsahuje kompletní první ročník svazového periodika *Věstník Svazu českých novinářů*.

Kromě tří již zmíněných analyzovaných časopisů *Dnešek* (1946 – 1948) a týdeníky ČSL *Obzory* (1945 – 1948) a *Vývoj* (1946 – 1948), které se dají půjčit v řadě tuzemských

28 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2015.

29 Národní archiv, fond Ministerstvo informací, Praha (MI).

30 Národní archiv, fond KSČ – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – Václav Kopecký (KSČ – ÚV – 100/45).

31 Národní archiv, fond Úřad předsednictva vlády 1945-1959, běžná spisovna (ÚPV – B).

32 Národní archiv, fond Archiv Syndikátu novinářů, Praha (ASYN).

knihoven, je ještě třeba zařadit mezi primární prameny dvě dobové publikace – *Nové základy českého periodického tisku*³³ od Karla F. Zierise a *Noviny včera a zítra* od Václava Osvalda³⁴.

33 Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947.

34 Václav OSVALD, *Noviny včera a zítra*. Praha: Práce, 1946.

2. Třetí Československá republika - myšlenkový kontext

Druhá světová válka a s ní spojená existence Protektorátu Čechy a Morava měla výrazný vliv na poválečný vývoj v Československu a její společnost. Zásadní dopad na vývoj v zemi měly však i události datované zpřed roku 1938. Tou první byla velká hospodářská krize v 30. letech a druhou podepsání Mnichovské dohody z noci 29. 9. 1938 na 30. 9. 1938, která v podstatě znamenala konec první Československé republiky. Podle třetirepublikového mínění mohl za tyto skutečnosti liberalismus.³⁵ Tomu se přičítaly i další neduhy – úpadek moderní společnosti, relativizace, perverze hodnot, zrod a úspěch fašismu, sociální nespravedlnost a vykořisťování, zničení autentických sociálních vazeb, odcizení či degradace člověka a pokřivení jeho charakteru, či sociálně patologické procesy (korupce, kriminalita, prostituce).³⁶ Přestože třetí Československá republika svou státoprávní kontinuitu stavěla na té meziválečné, snažila se od jejího liberálně-demokratického pojetí distancovat. Liberální demokracie tak byla nahrazena „lidovou“, či „socializující“ demokracií³⁷.

O změnách, které v Československu po skončení války nepochybně nastanou, rozmýšlel už v londýnském exilu prezident Edvard Beneš. V tomto směru byl ovlivněn pracemi anglického ekonoma Johna Maynarda Keynesa, programem New Deal amerického prezidenta Franklina Delana Roosevelta a také tezemi britského ekonoma Williama Beveridge. Podle Beneše nebyl možný návrat před rok 1938, protože liberální demokracie nedokázala řešit sociální problémy, a protože sociální zákonodárství a sociální reformy z konce 19. a začátku 20. století nebyly dostačující, bylo nutno „*sáhnout hlouběji ke strukturálním, tj. kolektivizujícím a socializujícím změnám.*“³⁸

S poválečnými změnami se počítalo nejen v Československu ale i v jiných zemích. Politické garnitury v jednotlivých státech předpokládaly, že obyvatelstvo bude mít zájem o rozšíření nejen politických, ale především sociálních práv. Velkou hrozbou z minulosti byla právě velká hospodářská krize, která způsobila masivní nezaměstnanost, a proto poválečné vedení zemí včetně Československa hledala nejrůznější preventivní kroky zabraňující podobné ekonomické depresi a jejím sociálním a politickým důsledkům.³⁹

35 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 20-21.

36 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 21.

37 Lidová demokracie je definovaná podle sociologické encyklopedie Sociologického ústavu AV ČR jako „uzavřený systém více stran, omezený na strany, jež se nezkompromitovaly kolaborací s fašistickými režimy, přijímající některá závažná společná a omezující opatření, volby se konají podle demokratických volebních řádů, do nichž jsou vsunuta opatření manipulující výsledky, zejména pokud jde o zařazení velmi mladých a početných ročníků (po roce 1945 bylo sníženo aktivní volební právo v Československu na 18 let), omezení kandidujících subjektů (stran), omezení všeobecného volebního práva, jednokomorové parlamenty.“ Viz https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Demokracie_lidov%C3%A1 (přistoupeno 20. 6. 2020)

38 Lenka KALINOVÁ, *Východiska, očekávání a realita poválečné doby*. s. 26-27.

39 Lenka KALINOVÁ, *Východiska, očekávání a realita poválečné doby*. s. 17-18.

Přestože měly jednotlivé části československého odboje rozdílné názory na poválečný vývoj, nakonec dospěly ke shodě, na základě které vznikl Košický vládní program⁴⁰. I když Československá strana národně socialistická i Československá strana sociálně demokratická nabídly určité dílčí návrhy, za výslednou podobou Košického vládního programu stálo moskevské vedení KSČ, které jako jediné přišlo s komplexním plánem. Zásadní změnou byl vznik vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Ta sestávala ze čtyř českých (Československá strana lidová, Československá strana národně socialistická, Československá strana sociálně demokratická a Komunistická strana Československa) a dvou slovenských politických stran (Demokratická strana a Komunistická strana Slovenska). V roce 1946 k nim přibýly ještě dvě slovenské strany - Strana slobody a Strana práce. Některé prvorepublikové strany „*pod záminkou kolaborace s fašismem*“⁴¹ tak nebyly obnoveny, ať už šlo o agrárníky, živnostenskou stranu, Národní sjednocení, či Hlinkovu slovenskou ľudovou stranu.

Z hlediska tématu a obsahu bakalářské práce je přitom podstatné, že v systému NF byly všechny strany vládní a neexistovala opozice. Lidová demokracie se projevovala také vznikem národních výborů jakožto orgánů státní a veřejné správy, které měly za cíl správu demokratizovat a brát v potaz laický prvek. Diskontinuita vůči první republice se projevila i ve vztahu Čechů a Slováků. Byla opuštěna prvorepubliková teorie čechoslovakismu a Slováci byli uznáni jako příslušníci svébytného národa, což se projevilo i vznikem Slovenské národní rady a Sboru pověřenců.⁴² I německého a maďarského obyvatelstva se program dotkl zásadním způsobem – zmiňoval se totiž o poválečné retribuci tj. potrestání fašistů a zrádců německé a maďarské národnosti (společně s tím jim bylo odebráno československé občanství). Německé a maďarské obyvatele čekal odsun ze země. Ten se ale nakonec zrealizoval jen u německého obyvatelstva. Košický vládní program upravoval také hospodářské otázky, které si přirozeně kladly za cíl obnovu hospodářství. V obnově ekonomiky měl hrát prim stát, který získal v tomto směru rozsáhlé pravomoci.

Hospodářská část programu znamenala velký zásah do vlastnické struktury, protože na jeho základě byla zkonfiskována půda a majetek Němců, Maďarů, zrádců a nepřátel, které pak byly národními výbory po dohodě se závodními výbory příslušných podniků dočasně převedeny pod národní správu. Zemědělská půda měla být Národním pozemkovým fondem

40 Dostupný na www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/ (přistoupeno 18. 6. 2020)

41 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*, s. 18

42 Během třetí republiky fungoval tzv. asymetrický model, kdy kromě ústředního zákonodárského sboru Prozatímního Národního shromáždění (od června 1946 Ústavodárského Národního shromáždění) a ústředního výkonného orgánu československé vlády vykonávaly na Slovensku pravomoc další dva orgány – Slovenská národní rada jako zákonodárský orgán a Sbor pověřenců jako výkonný orgán. Ty vznikly během Slovenského národního povstání v září 1944. Vztahy mezi Čechy a Slováky byly upravovány během let 1945 - 1948 třemi Pražskými dohodami.

společně s národními výbory a rolnickými komisemi rozdávána malým a středním rolníkům a zemědělským dělníkům. Přestože se v dokumentu nehovořilo o zestátnění, ve skutečnosti se částečné znárodnění zrealizovalo ani ne půlroku od konce druhé světové války.

Proces znárodnění byl primárně chápán jako národní a socializační akt (jakožto akt sociální spravedlnosti), ne primárně jako ekonomické opatření. Znárodnovací proces měl být jednou z cest, jak zajistit plnou zaměstnanost a finance pro sociální politiku. Program obsahoval také řešení sociálních otázek. Především zabezpečoval práci a výdělek z ní všem praceschopným obyvatelům. Signifikantní byl v prvních poválečných týdnech a měsících vzhledem k nedostatku základních životních potřeb zájem obyvatel na spravedlivém rozdělení majetku, pracovních a sociálních příjmů a sociálních službách. Již zmíněná konfiskace a následné rozdělování „nepřátelského“ majetku se u obyvatel setkala se značným pozitivním ohlasem, stejně tak jako zavedení národního pojištění, které bylo realizováno v pozdějších letech.⁴³ Přestože se nálada obyvatelstva i jednotlivých částí společnosti během poválečného tříletí proměňovala, v zásadních otázkách (národnostní uspořádání státu, pozemková reforma a znárodnění) vyplývajících z Košického vládního programu panovala v podstatě shoda.⁴⁴

V rámci systému Národní fronty byly všechny strany vládní a neexistovala politická opozice. Jak ukáže další text, určitou protiváhou NF tak mohla být a byla tištěná periodika některých politických stran. Mezi kritiky tehdejšího režimu a také politiků a představitelů KSČ patřil lidovecký tisk a to konkrétně týdeníky *Obzory* a *Vývoj*⁴⁵. Mezi kritické médium lze označit také časopis *Dnešek* (navazující na prvorepublikovou *Přítomnost*), který byl tribunem tehdejší liberální levice.⁴⁶

2.1. Pojetí tisku a médií ve třetí Československé republice

V úvodu této části bylo kontextualizováno období třetí republiky v obecné rovině. Následující podkapitola ozřejmí, jakým způsobem roky 1945 až 1948 ovlivnily pojetí tisku a jakou roli měl tisk v prvních poválečných letech. Obsah podkapitoly bude zároveň doplněn o přehled hlavních vydávaných deníků a týdeníků.

Přestože poválečné Československo navazovalo na tradici první Československé republiky, jak již bylo zmíněno, poválečný vývoj byl ve vztahu k meziválečnému státu spíše diskontinuitní než kontinuitní. Týkalo se to taktéž tisku a médií obecně. Kritizoval se například fakt, že pro prvorepublikový tisk byl primární finanční výnos z jeho vydávání a

43 Lenka KALINOVÁ, *Východiska, očekávání a realita poválečné doby*. s. 41-45.

44 Lenka KALINOVÁ, *Východiska, očekávání a realita poválečné doby*. s. 85.

45 Lenka KALINOVÁ, *Východiska, očekávání a realita poválečné doby*. s. 94.

46 Michael WÖGERBAUER, *V obecném zájmu*. s. 965.

samotná forma a obsah tisku byly až na druhém místě. S tím souvisela i špatná úroveň prvorepublikové žurnalistiky, které se primárně orientovala na „senzace“ a nikoliv na hodnotný obsah. Kriticky byl tak hodnocen bulvární tisk, který nebylo možné po roce 1945 vydávat. Negativně bylo vnímáno i špatné sociální postavení novinářů a jejich nedostatečné vzdělávání.⁴⁷

Podle novináře a vedoucího tiskového odboru ministerstva informací Františka Bauera⁴⁸ v poválečné době nebyla taková tisková svoboda jako nikdy předtím. Argumentoval tím, že prvorepublikoví novináři byli omezeni ve své práci kvůli majiteli a vydavateli tisku, který vydával periodika právě jen kvůli finančnímu zisku, a proto novináře vykořisťoval. Jako prototyp „majitele-vykořisťovatele“ uváděl Jiřího Stříbrného⁴⁹. Dobrá úroveň svobody tisku se podle Bauera také zakládala na zrušení předběžné cenzury tisku, která se uplatňovala za první republiky.⁵⁰

Poválečný vývoj odmítal prvorepublikové liberální pojetí tiskové svobody. Tehdejší pohled sice počítal se svobodou tisku, který má samostatně a kriticky informovat veřejnost, ale byla odmítána absolutní forma svobodného tisku, která se označovala za libovůli a anarchii.⁵¹ Liberální pojetí bylo odmítnuto zásadou, že tisk má sloužit zájmům lidu, národa a státu. To se projevilo v omezení, že ho nemohli vydávat až na výjimky jednotlivci, protože ti podle tehdejšího pojetí nevydávaly tisk ve veřejném zájmu ale pouze kvůli finančnímu zisku. Dále možnost vydávat tiskoviny měly politické strany, státní úřady a veřejnoprávní instituce a korporace tzv. celonárodního významu tj. takové „*masové a zájmové organizace, v nichž se národ formuje sociálně, stavovsky, třídně, nebo podle pohlaví a věku, podle náboženského vyznání apod. a ty organizace, které slouží určitým národním účelům kulturním, tělovýchovným apod.*“⁵² Omezení vlastnictví tisku mělo zaručit, že bude plně sloužit oněm zájmům lidu, národa a státu a zároveň nebude ovlivňovat veřejné mínění a vykořisťovat novináře jejich majiteli a vydavateli. Výjimka, kdy mohli jednotlivci vydávat vlastní periodika, se týkala oblasti umění a vědy, kde mohl být individuální přístup jednotlivců

47 Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 6-10.

48 František Bauer (1897 – 1967) byl novinář, publicista a historik. Za první republiky působil v řadě periodik (České slovo, Národní listy, Národ, Národní politika). Od června 1939 do července 1940 stál v čele Národního svazu novinářů. Během protektorátu se zapojil do protinacistického odboje. Po druhé světové válce se stal vedoucím tiskového odboru Ministerstva informací. Na tomto postu působil do roku 1949.

49 Jiří Stříbrný (1880 – 1955) byl československý politik, několikanásobný prvorepublikový ministr, jeden z mužů 28. října. Původně národní socialista, později členem Národní ligy. Zároveň vlastnil tiskárnu Tempo, vydávající především periodika bulvárního zaměření. Po druhé světové válce byl odsouzen na doživotí.

50 Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 6-10.

51 Václav OSVALD, *Noviny včera a zítra*. Praha: Práce, 1946. s. 89.

52 Michael WÖGERBAUER - Petr PÍŠA - Petr ŠÁMAL - Pavel JANÁČEK. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře: 1749-2014. Praha: Academia, 2015. s. 963.

„prospěšný“. V ostatních oblastech se měli lidé angažovat jako redaktori periodik politických stran, nebo veřejnoprávních organizací.⁵³

Nově nastavený korporální systém měl podle tehdejšího pohledu finanční a politické záruky. Podle té první se předpokládalo, že eliminuje zneužití již zmíněného finančního výtěžku z tisku, protože politické strany a veřejnoprávní korporace jsou zárukou toho, že se vydělané peníze patřičně využijí pro stranu, nebo organizaci, a nebudou sloužit „kapitalistovi“. Politická záruka spočívala v tom, že politické strany a veřejnoprávní korporace zaručí existenci kvalitního tisku, protože slouží blahu celku. Pokud by přesto nějaké periodikum nesplňovalo výše zmíněná kritéria, tlak veřejnosti by ho donutil ke změně. Regulace v počtu titulů⁵⁴ se odůvodňovala tím, že kvantita tiskovin snižuje jejich kvalitu, proto musí být ve veřejném zájmu počet periodik omezen na nezbytný počet. Počítalo se také s tím, že v pozdějších letech vznikne Sbor pro věci periodického tisku⁵⁵ jako veřejnoprávní korporace, který se měl skládat ze zástupců všech vydavatelů tisku. Sbor měl spolupracovat s ministerstvem informací na právních předpisech týkající se tisku. Měl tak vyvažovat činnost ministerstva informací v případě, že by nějaké rozhodnutí MI bylo politicky motivováno.⁵⁶

Definovala se i charakteristika ideálního novináře: „*Má to být osoba ke svému povolání všestranně připravená, národně i politicky spolehlivá, které musí býti zaručena taková mravní a hmotná nezávislost, aby mohla své veřejné úkoly plnit svobodně, podle svého nejlepšího svědomí.*“ Jak je vidět podle definice, novinář měl být primárně loajální k státu a třetirepublikovému režimu.⁵⁷ Pozitivně bylo hodnoceno, že řada novinářů získala zkušenosti z doby druhé světové války, kdy se živila novinářinou v zahraničí. Novináři, kteří se vrátili z koncentračních záborů, zase měli poválečné žurnalistice zajistit politickou a mravní úroveň. Žurnalisté pak měli sbírat zkušenosti ze zahraničí a snažit se co nejvíce vzdělávat.⁵⁸

Negativně bylo hodnoceno informování ze zahraničí. Apelovalo se na to, aby redakce měly své korespondenty v cizích státech, a aby novináři obecně do zahraničí více jezdili a nepřebírali tak informace do svých textů z tiskových agentur. Zpravodajci se měli zaměřovat na různé oblasti života v dané zemi. To mělo pozvednout úroveň žurnalistiky.⁵⁹ Kládl se také důraz na to, aby novináři informovali o událostech objektivně a dodržovali zásady novinářské

53 Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 6-16, 35.

54 Množství titulů se hodnotilo jako „*zřejmá přebujelost a mrhání papírem i energií*“. In: Václav OSVALD, *Noviny včera a zítra*. Praha: Práce, 1946. s. 69.

55 Přestože Sbor pro věci periodického tisku fungoval při ministerstvu informací, do konce třetí republiky jako samostatná veřejnoprávní korporace nevznikl.

56 Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 35-40.

57 Václav OSVALD, *Noviny včera a zítra*. Praha: Práce, 1946. s. 67-68.

58 Václav OSVALD, *Noviny včera a zítra*. Praha: Práce, 1946. s. 75-76.

59 Václav OSVALD, *Noviny včera a zítra*. Praha: Práce, 1946. s. 79-83.

práce. Zároveň v duchu Košického vládního programu a celkového poválečného vývoje byla žádoucí kooperace mezi slovanskými státy v oblasti tisku a zvýšením informování o dění z těchto zemí.⁶⁰

2.1.1. Změny ve struktuře periodického tisku

V prvních týdnech třetí republiky docházelo především k rušení, nebo přejmenování titulů, které vycházely za války, obnovování zakázaných periodik za protektorátu a zakládání nových listů. Dne 18. 5. 1945 vydalo ministerstvo informací vyhlášku, kterou bylo zastaveno vydávání veškerých periodik kromě deníků vydávaných stranami NF a titulů korporací a institucí, které prokázaly veřejný zájem. Sankce za porušení vyhlášky byly upraveny dekretem prezidenta republiky č. 109/1945 Sb. o řízení výroby z 27. 10. 1945⁶¹.⁶² Postih byl buď peněžní pokuta do 5 000 000 Kč, vězení do 3 let, případně oba tresty, dále pak propadnutí majetku, dočasná, nebo trvalá ztráta živnostenského oprávnění, či zákaz výkonu činnosti. Pokuta se týkala tiskařů, nakladatelů, vydavatelů a rozhodovaly o ní národní výbory.⁶³

Politické strany, které nebyly po válce obnoveny, nesměly vydávat svůj tisk – šlo například o Lidový deník, Venkov a Večer, které vydávala Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (tj. agráři), tisk Národního sjednocení⁶⁴ Národní listy nebo tisk Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské (tj. živnostenská strana) Národní střed. Jak bylo zmíněno, kromě politických stran v Národní frontě, státních úřadů a veřejnoprávních korporací mohly vydávat periodika jen společenské a zájmové organizace, které se zaručily, že vydávání jejich tiskovin bude ve veřejném zájmu. Úpravu názvů následně zaznamenaly hlavní deníky dvou stran v Národní frontě – České slovo změnilo název na Svobodné slovo (deník Československé strany národně socialistické, náklad 300 000 výtisků⁶⁵) a Lidové listy se přejmenovaly na Lidovou demokracii (deník Československé strany lidové, náklad 185 000 výtisků). Změnou názvu se periodika měla distancovat od toho, že vycházela za Protektorátu.⁶⁶ Obnoveny pak byly listy, které nemohly

60 Václav OSVALD, *Noviny včera a zítra*. Praha: Práce, 1946. s. 101-102.

61 Dekret prezidenta republiky č. 109/1945 Sb. o řízení výroby z 27. 10. 1945. Dostupné na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-109> (přístupeno 27. 5. 2020).

62 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 46.

63 Michael WÖGERBAUER, *V obecném zájmu*. s. 960.

64 Strana vznikla v roce 1934 sloučením Československé národní demokracie, Národní ligy a Národní fronty. Za druhé republiky byla včleněna do Strany národní jednoty.

65 Údaje o denním nákladu pražských výtisků z roku 1946 viz Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 24-28.

66 Podle projevu ministra informací Václava Kopeckého v Informačním výboru PNS 7. 2. 1946 změny názvů titulů „vyžadoval ohled na morální city národa, který by musil pokládat za nečestnost a bezcharakternost, aby časopisy mohly v osvobozené republice působit pod stejnými názvy, pod kterými sloužily Němcům, a pod kterými

vycházet za Protektorátu – ústřední list Komunistické strany Československa Rudé Právo (náklad 500 000 výtisků), ústřední deník Československé sociální demokracie Právo lidu (náklad 190 000 výtisků) nebo list Československé obce legionářské Národní osvobození (náklad 40 000 výtisků). Vznikala také nově periodika veřejnoprávních korporací – Práce (list Revolučního odborového hnutí, náklad 250 000 výtisků), deník Mladá fronta (list Svazu české mládeže, náklad 80 000 výtisků), Zemědělské noviny (orgán Jednotného svazu českých zemědělců, náklad 120 000 výtisků), Svobodné noviny (list Sdružení kulturních organizací, navazovaly na předválečné Lidové noviny, náklad 68 000 výtisků) či Obrana lidu (ústřední deník československé armády, navazoval na deník Svobodné Československo – ústřední deník československé branné moci, náklad 80 000 výtisků). Politické strany měly navíc taktéž regionální tiskoviny. KSČ vydávala tituly Rovnost v Brně, Nová svoboda v Plzni, Pravda v Ostravě a Stráž lidu v Olomouci v celkovém nákladu asi 200 000 výtisků denně. ČSNS zase vycházelo Slovo národa v Brně, Nové slovo v Ostravě, Volné slovo v Olomouci a Svobodný směr v Plzni v celkovém nákladu asi 190 000 denních výtisků. ČSSD vydávala Nový den v Plzni, Stráž severu v Liberci, Čin v Brně a Československou demokracii v Ostravě v celkovém nákladu asi 190 000 výtisků denně. ČSL měla jako své regionální periodika Národní obrodu v Brně, Hlas lidové demokracie v Ostravě a Osvobozeného našince o celkovém nákladu asi 135 000 výtisků denně. Mimo to existovala ještě stranická periodika vycházející v menších městech.⁶⁷

Změny se projeví i v časopisových titulech. Byl obnoven časopis Tvorba, který vydávala KSČ stejně jako Nedělní noviny. Mezi další levicová periodika patřila Kulturní politika (vydával Klub přátel divadla E. F. Buriana), nebo týdeník Lidová kultura. Sociální demokracie vydávala Svět práce a Cíl, ČSL časopisy Obzory a Vývoj a ČSNS Svobodný zítřek a Masarykův lid. Dále je třeba zmínit týdeník Dnešek Ferdinanda Peroutky navazující na prvorepublikovou Přítomnost, které vydávalo Sdružení kulturních organizací, nebo katolická periodika čtrnáctideník Vyšehrad a měsíčník Akord. Vycházel také například satirický a humoristický časopis Dikobraz, časopis pro děti Mateřídouška a měsíčník pro literaturu a umění Kytice (všechna periodika vydávalo odborářské vydavatelství Práce), týdeníky Ústřední rady odborů Lidová kultura a Květen, list Českého svazu mládeže My 46, týdeník Ústřední rady družstev Zemědělské družstevní noviny a Nový svět, list Svazu osvobozených politických vězňů Hlas osvobozených, Hlas revoluce Československé obce legionářské, Partyzán Sdružení československých partyzánů, Svět Sovětů Svazu přátel SSSR

prodělaly několik proměn.“ In: NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 5, a. j. 153.

67 Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 24-26.

v Československu, týdeník pro ženy Vlasta Rady československých žen, nebo ministerstvem informací vydávaný obrazový časopis Svět v obrazech a další. Periodika vydávala také některá ministerstva a úřady. V rámci odborných periodik mohl mít každý obor pouze jeden titul. Přestože se nově uplatnila zásada, že tisk nesmí být zdrojem osobního výděлку, platily určité výjimky u významných osobností, které byly zárukou, že zásadu nevýdělečnosti neporuší. Šlo například o Kritický měsíčník Václava Černého⁶⁸, Naše doba Josefa Leichtera, Umění Jana Štence nebo Otázky divadla Oty Gírgala.⁶⁹

Mimo to vznikala další periodika, která se tematicky specializovala na určitý okruh čtenářů. Vycházela i řada regionálních deníků a tiskovin. Velký zásah do struktury regionálního tisku zaznamenalo zrušení veškerého německého regionálního tisku po konci druhé světové války. Řada těchto titulů měla dlouhou tradici.⁷⁰ Z hlediska celkového počtu vydávaných periodik se jejich počet snížil ve srovnání s protektorátem. V roce 1940 vycházelo v českých zemích celkem 55 deníků a večerníků, ale v roce 1946 to už bylo jen 28 deníků. Regionální týdeníky také poklesly – v roce 1940 jich bylo 144, v roce 1946 pouze 87. Celkový počet odborných a zájmových titulů klesl o dvě třetiny. Například ve srovnání s rokem 1940 existovalo v českých zemích 163 církevních a náboženských periodik, v roce 1946 jich bylo jen 35 a i v jiných byl pokles markantní – v oblasti práva 177:10, ve sportu 115:14, v zemědělství 111:26 a v kultuře 247:128.⁷¹ Při omezování množství vydávaných titulů se argumentovalo tím, že nadměrný počet tiskovin snižuje jejich kvalitu, a proto musel být počet periodik ve veřejném zájmu zredukován. Tento krok naplňoval tehdejší tezi, že tisk musí pod určitým státním dohledem, a zároveň mohl regulovat názorovou pestrost veřejného mínění.

68 Kritický měsíčník byl zpočátku vydáván Syndikátem českých spisovatelů. V dubnu 1947 si Václav Černý prosadil, aby periodikum mohl vydávat jako jednotlivce. In: Václav ČERNÝ - Nora OBRTELOVÁ. *Paměti. III, 1945-1972*. Brno: Atlantis, 1992. s. 69-70.

69 Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 24-29.

70 Petr BEDNAŘÍK, *Dějiny českých médií*. s. 232-234.

71 Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 27-30.

3. Ministerstvo informací v letech 1945 - 1948 a tištěná žurnalistika

3.1. Ústavní a zákonné ukotvení tištěné žurnalistiky

Žurnalistika nebyla minimálně od šedesátých let 19. století (vyjma období Protektorátu Čechy a Morava) tolik svázána s politickou mocí jako za třetí Československé republiky, protože se tehdy stala do velké míry jejím zprostředkovatelem, spojencem a pomocníkem. Funkce tisku jako protiváha politickým stranám byla oslabena. Tato charakteristika samozřejmě neplatila absolutně, protože některé tituly svou roli „hlídacího psa demokracie“ v omezené míře plnily. Třetirepublikový politický systém výrazným způsobem ovlivnil ráz a řízení tehdejšího tisku, což se projevilo i v jeho právní úpravě.⁷² Na základě ústavního dekretu prezidenta republiky č. 11/1944 o obnovení právního pořádku⁷³ z 3. 8. 1944 (s účinností od 5. 5. 1945) platila v poválečném Československu veškerá legislativa přijatá do 29. 9. 1938. Dekret tak zajišťoval kontinuitu právních norem. Ve skutečnosti ale nebyla kontinuita v řadě směrů dodržována. Jen samotné Ústavní listině Československé republiky z 29. 2. 1920⁷⁴ odporoval například vznik systému Národní fronty, neobnovení senátu jakožto druhé zákonodárné instituce, vznik národních výborů nebo fakt, že součástí Československa nebyla již po červnu 1945 Podkarpatská Rus. Ona diskontinuita se odrazila i v právní úpravě médií.

Ústavní listina ČSR upravovala tisk v hlavě páté hlavě „Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské“. Podle článku 113, odstavce 1 „*je svoboda tisku zabezpečena. Jest proto v zásadě nedovoleno podrobovati tisk předběžné cenzuře.*“⁷⁵ Slovo v zásadě bylo důležité, protože cenzuru bylo možné za první republiky provádět, ale jen na základě zákona č. 300/1920 Sb. o mimořádných opatřeních ze dne 14. 4. 1920 a zákona č. 131/1936 Sb. o obraně státu ze dne 13. 5. 1936. Podle paragrafu 117 (články 1 – 3) potom „*každý jedinec se může v mezích zákona projevat svoje mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem apod., a nemá to mít vliv na zaměstnání jedince.*“⁷⁶ Na základě právní kontinuity přešly do právního řádu třetí republiky i další právní normy upravující tisk⁷⁷. Tisková svoboda a svoboda projevu

⁷² Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 45.

⁷³ Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 o obnovení právního pořádku z 3. 8. 1944. Dostupné na https://cs.wikisource.org/wiki/%C3%9A%20%C3%AD%20dekret%20prezidenta%20republiky%20ze%20dne%203.%20srpna%201944,%20%C4%8D.%2011_%C3%9A%C5%99.%20v%C4%8Dsl.%20o%20obnoven%C3%AD%20pr%C3%A1vn%C3%ADho%20po%C5%99%C3%A1dku (přistoupeno 9. 6. 2020).

⁷⁴ Ústavní listina Československé republiky z 29. 2. 1920. Dostupné na https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html (přistoupeno 21. 3. 2020).

⁷⁵ *Tamtéž.*

⁷⁶ *Tamtéž.*

⁷⁷ V oblasti tisku platily v českých zemích během první ČSR tyto právní normy:

Zákon č. 3/1863 ř.z. o tisku ze dne 17. 12. 1862 (novelizován v letech 1868, 1894, 1933 a 1934)

Zákon č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927

(„*svoboda projevu mínění slovem, tiskem i písmem*“) byla také zaručena v Košickém vládním programu z dubna 1945. Ten obsahoval i pasáže o potřebné očistě v oblasti žurnalistiky.⁷⁸ Tiskovou svobodu a svobodu projevu zaručoval taktéž Budovatelský program vlády Klementa Gottwalda⁷⁹, která byla sestavena na základě poválečných parlamentních voleb v květnu 1946.

Už v srpnu 1945 vypracovalo ministerstvo informací návrh osnovy dekretu prezidenta republiky o prozatímní úpravě některých poměrů v českém tisku a o postavení redaktorů⁸⁰. Koncept dekretu odrážel komunistické pojetí podoby poválečného tisku, s jeho formou souhlasili i ministři ČSSD. Předloha zdůrazňovala, že tisk musel být předmětem národního a státního zájmu a nemohl se stát nástrojem soukromého podnikání, ani tlumočnickem názorů jednotlivce, či skupiny lidí. Proto také neměl umožňovat vydávat tisk jednotlivci (tou souviselo i s nemožností vydávat bulvární periodika). Zároveň podle předlohy právní normy měli být redaktoři „*občansky zcela bezúhonní, ke svému povolání všestranně připravení a národně a politicky naprosto spolehliví.*“⁸¹ Tato formulace poukazuje na změnu pojetí tisku, na základě kterého lze demonstrovat poválečné zasahování státu do různých odvětví. Tisk se měl stát snadněji kontrolovatelným, aby mohl reprodukovat státem očekávané názory a postoje, které měly významný vliv na tvorbu třetirepublikového veřejného mínění. Koncept dekretu předem odmítal případná obvinění z narušení tiskové svobody. Argumentoval tím, že chce vnést určitý řád do vydávání novin a časopisů a „*zamezit tak jen vzniku periodik, které by byly zcela zbytečné, nebo podvrtné,*“⁸² což samo o sobě lze považovat za určité omezení tiskové svobody. Předloha dekretu tím zároveň konstatovala, že se nenavrátili prvorepublikové cenzurní praktiky. I u neperiodického tisku se dbalo, aby vycházely hodnotné publikace a zamezilo se vydávání literárního braku.

Návrh dekretu ovšem narazil na odpor demokratických stran (konkrétně ministrů z ČSNS a ČSL). Ty ho vnímaly jako protiústavní kvůli omezení svobody slova a omezení v podnikání vydavatelů periodického tisku. Podle ministrů z příslušných stran měli vydávání

Zákon č. 119/1873 jímž se zavádí nový řád soudu trestního ze dne 23. 5. 1873

Zákon č. 124/1924 Sb. o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti ze dne 30. 5. 1924 (novelizován v roce 1933)

Zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky ze dne 19. 3. 1923. (novelizován v letech 1933 a 1934)

Více v Jan HRABÁNEK ed., *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské zákony, redaktorský zákon atd.* Praha: Linhart, 1938.

78 Dostupný na www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/ (přistoupeno 12. 4. 2020)

79 Budovatelský program třetí vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Dostupné na <https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/klement-gottwald-1/ppv-1946-1948-gottwald1.pdf> (přistoupeno 21. 3. 2020).

80 NA, fond ASYN, Osnova dekretu prezidenta republiky o prozatímní úpravě některých poměrů v českém tisku a o postavení redaktorů, ka. č. 168/1.

81 *Tamtéž.*

82 *Tamtéž.*

ovlivňovat vydávání periodik čtenáři, kteří se rozhodnou pro tu či onu tiskovinu podle vlastních preferencí. Vadilo jim také, že tiskový odbor ministerstva informací měl v podstatě vykonávat cenzuru tím, že musel potvrdit každému vydavateli, zda bude moct vydávat své periodikum. Vzhledem k množství výhrad se dekret ani nedostal na jednání vlády. Přestože ministerstvo informací kvůli odporu ministrů ČSNS a ČSL dekret neprosadilo, jeho kritizovaný obsah přeformulovalo do vyhlášek, kde mu nic nebránilo a požadavky z dekretu tak vlastně platily. Původní koncept dekretu pak MI rozdělilo do dvou osnov zákonů – o prozatímní úpravě poměrů v tisku a o postavení redaktorů a o svazech novinářů.⁸³

Předloha zákona o prozatímní úpravě poměrů v tisku se skládala ze dvou oddílů. První se týkal periodického tisku. Mohl ho vydávat stát, veřejnoprávní korporace, státní podniky, politické strany, Ústřední rada odborů, nadace, ústavy a také jednotlivci, „*kterým ministerstvo informací v dohodě s ministerstvem školství a osvěty výjimečně povolí vydávání hodnotného vědeckého nebo uměleckého časopisu.*“⁸⁴ Vydavatel listu zároveň musel ministerstvu informací předem oznámit název a zaměření časopisu, kontaktní údaje vydavatele, či nakladatele, odpovědného redaktora a tiskaře periodika, adresu redakce, administrace, expedice, tiskárny a zamýšlený formát, rozsah a náklad časopisu. Vydávání časopisu mohlo být nevyhověno v případě nesplnění podmínek v žádosti, či pokud by periodikum odporovalo veřejnému zájmu. Podle návrhu vydávání časopisu nesmělo být povoleno také v případě, pokud osoba šéfredaktora nebyla dostatečnou zárukou kvalitního obsahu periodika, že nový titul není třeba z důvodu již existujícího jiného časopisu, či pokud bylo podezření, že časopis nebude poctivě a svědomitě sloužit národu a státu. Osnova zákona také zřizovala Sbor pro věci periodického tisku jako pomocný a poradní orgán rezortu v této záležitosti. Druhý oddíl upravoval otázky týkající se vydávání neperiodického tisku. Neperiodický tisk podle návrhu mohli vydávat nakladatelé s nakladatelskou koncesí, stát, ÚRO, veřejnoprávní korporace a ústřední orgány politických stran. ROH, korporace, spolky a instituce mohly vydávat tiskoviny, které se tematicky na ně vázaly, a byly určeny pro jejich členy. Také mohl publikovat tiskoviny autor vlastním nákladem, nebo jednotlivci, kteří ale museli mít zvláštní povolení od ministerstva informací. Stejně tak musela dostat povolení k publikaci každá tiskovina s rozsahem nad osm stran (tj. beletrie, vědecké, hudební, či umělecké dílo). I v tomto oddílu úřad do vydávání neperiodického tisku zasahoval - podle návrhu zákona měla být vydávána díla hodnotná, být vydávání ve veřejném zájmu a mělo se zamezit publikaci děl s „*obsahem státně politicky podvrtným a kulturně politicky škodlivým,*“⁸⁵ což samozřejmě

83 Alena KŘIVÁNKOVÁ - Jozef VATRÁL, *Dějiny československé žurnalistiky*. s. 44-45.

84 Osnova zákona je dostupná ve fondu MI v NA. NA, fond MI, presidium MI, č. j. 5107/1946, ka. č. 4.

85 Osnova zákona je dostupná ve fondu MI v NA. NA, fond MI, presidium MI, č. j. 5107/1946, ka. č. 4.

mohlo vést k zneužití úřadem. Vydáváním neperiodického tisku měla ministerstvu pomáhat Státní publikační komise jako poradní orgán rezortu. Porušení tohoto zákona se mělo trestat peněžní pokutou do výše 100 000 Kčs, či jednoletým vězením. Zákon měl platit do vydání připravované ústavy.⁸⁶

Rezort měl ale problémy i s prosazením této právní normy, proto ji opět rozdělil⁸⁷, tentokrát do dvou úprav – návrhu zákona o vydávání časopisů⁸⁸ a do předlohy zákona o vydávání a drobných tiskovin a publikací⁸⁹. Přestože obě části původního zákona byly v některých pasážích upraveny, opět se návrhy zákonů staly terčem kritiky politických stran i ostatních institucí – námitky vůči nim měla například Kancelář prezidenta republiky. Podle jejich právníků byly některé části v rozporu s ústavou - tiskoviny na výjimky nemohli vydávat jednotlivci, ale jen část právnických osob.⁹⁰ Vzhledem k této situaci nebyl ani jeden z návrhů do února 1948 schválen.⁹¹

S konceptem zákona o postavení redaktorů a o Svazech novinářů už bylo ministerstvo informací úspěšnější. Právní norma byla schválena 28. 5. 1947 a vstoupila v platnost 24. 6. 1947 jako zákon č. 101/1947 Sb. o postavení redaktorů a o Svazech novinářů. Redaktor byl podle něj definován jako „*zaměstnanec časopiseckého nebo zpravodajského podniku nebo zařízení, který jako hlavní povolání vykonává duševní činnost za tím účelem, aby myšlenky, vyjádřené slovem nebo obrazem, buď jeho vlastní, nebo cizí, vyšly tiskem v redakční části tiskopisu nebo byly projeveny zvukovou reprodukcí.*“⁹² Musel být starší 18 let, nesměl být odsouzen v rámci retribučního soudnictví ani odsouzen za trestný čin. Novinář měl vykonávat své povolání svobodně a nezávisle a řídit se při něm svým přesvědčením (omezen byl jen příkazy svého bezprostředního představeného a mlčenlivostí v případě informací získaných při výkonu své práce). Mezi další povinnosti patřilo horlivě, věcně, svědomitě, slušně a pravdivě plnit úkoly vyplývající z jeho profese a dbát přitom redaktorské cti. Redaktorem se zároveň mohl nazývat jen ten, kdo splňoval definici v úvodu zákona. Novinář musel také být členem jedné ze zemských organizací, aby mohl vykonávat své povolání, díky čemuž se z novinářství stalo koncesované povolání.⁹³

86 Osnova zákona je dostupná ve fondu MI v NA. NA, fond MI, presidium MI, č. j. 5107/1946, ka. č. 4.

87 NA, fond MI, presidium MI, č. j. 3772/1946, ka. č. 4.

88 Osnova zákona je dostupná ve fondu MI v NA. Viz NA, fond MI, presidium MI, č. j. 11189/1946, ka. č. 4.

89 Osnova zákona je dostupná ve fondu MI v NA. Viz NA, fond MI, presidium MI, č. j. 13645/1946, ka. č. 4.

90 NA, fond MI, presidium MI, č. j. 13645/1946, ka. č. 4.

91 Alena KŘIVÁNKOVÁ - Jozef VATRÁL, *Dějiny československé žurnalistiky*. s 54

92 Zákon č. 101/1947 Sb. o postavení redaktorů a o Svazech novinářů z 24. 06. 1947. Dostupné na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-101> (přistoupeno 28. 8. 2019).

93 *Tamtéž*.

Právní norma také zakládala Ústřední svaz československých novinářů jako samosprávnou korporaci, která se skládala ze Svazu českých novinářů a Svazu slovenských novinářů. Ústřední svaz měl koordinovat činnost republikových organizací a zastupovat je v zahraničí. ÚSČN byl spravován devítičlenným výborem, který tvořili zástupci republikových svazů volení na jejich valných hromadách. Výbor pak volil předsednictvo složené z předsedy a dvou místopředsedů. Stejně tak Svaz českých novinářů a Svaz slovenských novinářů byly založeny jako samosprávné korporace, jejichž úlohou bylo zastupovat a hájit ideové a věcné zájmy tisku a zájmy svých členů. Organizace měly zároveň na starosti ctít ústavní svobody, umožnit demokratické, svobodné a spolehlivé zpravodajství a dohlédnout na plnění povinností členů svazů. Jejich orgány byly valná hromada, předseda, předsednictvo, výbor, disciplinární rada a revisoři účtů. Předsedy svazů, členy výborů (náhradníky), delegáty do výboru Ústředního svazu (náhradníky), členy disciplinárních rad a revisory účtů (náhradníky) volily valné hromady svazů na jeden rok s výjimkou členů předsednictev svazů, ti byli voleni výbory svazů. Ministerstvo informací mělo co nejúčinněji umožnit rozvíjení činnosti SČN, pověřenectvo pro informace zase Svazu slovenských novinářů. Oba svazy také měly zřizovat regionální odbočky s vlastní správou.⁹⁴

Redaktor, nebo představitel Ústředního svazu československých novinářů, Svazu českých novinářů či Svazu slovenských novinářů měl být při porušení povinností vyplývajících z tohoto zákona potrestán pořádkovým nebo disciplinárním trestem. Pořádkový trest byla neveřejná výstraha od předsednictva zemského svazu. Mezi disciplinární tresty, které ukládaly disciplinární rady svazů, patřilo napomenutí, důtka, pokuta do 10 000 Kčs, zákaz výkonu činnosti nejdéle na dobu jednoho roku či vyloučení ze svazu s nemožností opětovného přijetí člena po dobu tří let od uložení trestu. Toto opatření umožnilo v únoru 1948 provést v SČN personální čistky, díky kterým byli vyloučeni lidé neztotožňující se nastupujícím komunistickým režimem.

3.2. Organizace ministerstva informací a jeho kompetence v oblasti tištěné žurnalistiky

Druhá světová válka a prožitek národního ohrožení v důsledku nacistické okupace posílily pojetí novináře sloužícího zájmu národa na úkor těch ostatních.⁹⁵ Toto nové chápání tisku se také odrazilo do výše zmíněné právní úpravy. Již před skončením druhé světové války diskutovali mezi sebou představitelé londýnského a moskevského odboje, pod jaký úřad by

⁹⁴ *Tamtéž.*

⁹⁵ Alexandra BLODIGOVÁ, *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků.* s. 16.

měl tisk a s ním spojená agenda spadat. Uvažovalo se o dvou možnostech. První by znamenala návrat do první Československé republiky, kdy měl tisk v kompetenci tiskový odbor předsednictva vlády. Druhá možnost představovala kontinuitu v protektorátní správě, kdy tisk spadal od roku 1942 pod tehdy zřízené ministerstvo lidové osvěty. Nakonec zvítězila druhá varianta, a proto vzniklo ministerstvo informací na základě ústavního dekretu č. 1/1945 o nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné z 2. 4. 1945⁹⁶. Podle znění dekretu mělo ministerstvo následující působnost: „*Ministerstvu informací přísluší působit vhodnými prostředky k obnovení a prohloubení národního a státního života, pečovat o státně politickou výchovu občanstva a informovat soustavně domácí a zahraniční veřejnost o všech skutečnostech, významných pro život státní a národní.*“⁹⁷ Úřad tak řídil oblast kinematografie, periodického i neperiodického tisku a taktéž rozhlasové vysílání.⁹⁸

Ministrem se stal 4. 4. 1945 Václav Kopecký z KSČ, který společně se Zdeňkem Nejedlým vypracoval kulturně-politickou část Košického vládního programu. O pět dní později 9. 4. 1945 vydal Kopecký první instrukce k práci nového ministerstva. To bylo rozděleno na 6 sekcí⁹⁹ – oddělení informační služby (zahrnující zpravodajství ze zahraničí, do zahraničí, domácí a válečné), oddělení tiskové¹⁰⁰ (zahrnující kontrolu tisku a jeho všeobecné politické a ideové instruování, informace a propagandu tiskem a úkol nové organizace tisku), oddělení publikační (obstarávající propagační publikační a vydavatelskou činnost), oddělení pro věci rozhlasu, televize a gramofonových desek (s úkolem všeobecné kontroly rozhlasových vysílačů, instruování oficiálních zahraničních československých rozhlasových vysílání a distribuce informací a propagandy rozhlasem, televizí a gramofonovými deskami), oddělení filmu a fotografie (kontrola programu kin, vydávání směrnic pro produkci a výběr filmů, informace a propagandy filmem a fotografií, přípravy státních opatření ve věci správy kinematografie a výroby filmu, dodávky propagačních československých filmů, filmů od SSSR a zajistit brzké vysílání filmového týdeníku) a oddělení pro informační styky s cizinou (v součinnosti s ministerstvem školství a osvěty navazovat kulturní styky se SSSR, zhodnocovat vzájemné styky s Velkou Británií, USA a Francií). Zároveň MI mělo za úkol propagační agendu. Šlo o popularizaci vládního programu

96 Ústavní dekret presidenta republiky č. 1/1945 Sb. o nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné z 2. 4. 1945. Dostupný na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-1> (přístupeno 15. 12. 2019).

97 Jana PÁVOVÁ, *Demagog ve službách strany*. s. 59-60.

98 Jan STEJSKAL, *Zprávy z českého století*. s. 303.

99 NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 5, a. j. 153.

100 Ve fondu ministerstva informací v NA se nachází návrh uspořádání rezortu ze září 1945, ve kterém je popsána činnost jednotlivých odborů rozdělených dále na oddělení. TOMI byl podle toho návrhu rozdělen na šest oddělení – politicko-kontrolní, politicko-informační a propagační, organizační, právní a registrativní, zahraniční a ČTK. Není ovšem jasné, zda se jedná o konečný návrh, ani jako dlouho byl takto úřad strukturován. Viz NA, fond MI, ministerstva – působnost, zákony, ka. č. 1.

(osvětlovat pozemkovou reformu či vznik národních výborů), propagovat československou armádu, či dělat „*kampaň pro trestání válečných zločinců, zrádců a kolaborantů, nebo popularizovat vládní program v otázce zatlačení německého a maďarského živlu.*“¹⁰¹

Zásadní kompetence rezortu spočívala také v tom, že úřad měl na starosti komunikaci jiných ministerstev s veřejností. Ta se uskutečňovala tak, že informace a zprávy nepolitického rázu měly být dodávány Československé tiskové kanceláři (spadající přímo pod MI) a zprávy zásadního a politického rázu se měly zasílat přímo tiskovému odboru ministerstva informací. Ministerstva sice měla své vlastní tiskové odbory, ale ty spravovaly agendu jen v rámci své vnitřní potřeby. Komunikace s veřejností se dělila podle jednotlivých odborů – tiskový odbor měl na starosti tiskové záležitosti, filmový zase filmové atd.¹⁰² Dne 10. 5. 1945 Václav Kopecký spolu s ostatními členy vlády odjel z dočasného sídla kabinetu z Bratislavy do Prahy. Zde byl 14. 5. 1945 úřad umístěn do Kolovratského paláce (dnes sídlo Senátu Parlamentu České republiky) ve Valdštejnově ulici na Malé Straně, kdy ho Kopecký převzal od Kamila Novotného, zmocněnce České národní rady a prozatímního správce předchůdce úřadu ministerstva lidové osvěty. Jeho agendu si rozdělilo kromě MI také ministerstvo školství a osvěty v čele se Zdeňkem Nejedlým. K popularizaci rezortu sloužil jeho oficiální orgán – obrázkový týdeník Svět v Obrazech¹⁰³, který vycházel od května 1945.¹⁰⁴

Organizace úřadu se samozřejmě v průběhu let vyvíjela. K lednu 1946 bylo ministerstvo informací tvořeno kabinetem a prezidiem. To se skládalo z oddělení slovenského, administrativního, aranžérského a instalačního, organizačně-propagačního a oddělení pro obstarávání cizinecké agendy. Mimoto kompetence vykonávalo 6 odborů. Informační odbor, v jehož čele stál nejprve Vladimír Procházka a později spisovatel Josef Kopta, měl obstarávat a zpracovávat všeobecné informace ze zahraničí, do zahraničí, vnitřní informace a jejich využití pro potřeby vlády a veřejnosti (hlavně na popularizaci vládního programu, vládních opatření a celkově k hájení československé politiky v cizině) a řídit oblastní expozitury. Druhým odborem byl tiskový a jeho řízení měl na starosti novinář František Bauer. Tiskový odbor řídil ČTK, měl na starosti styk se zahraničními korespondenty i s tuzemskými novináři, staral se o novou organizaci tisku tím, že ho

101 NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 5, a. j. 153.

102 Bylo to dohodnuto na schůzce tiskových referentů všech ministerstev a ústředních úřadů 12. 6. 1945. Viz NA, fond MI, inv. č. 52, č. j. 40914/1945, ka. č. 19.

103 Na schůzi 23. 5. 1945 za účasti Václava Kopeckého a redaktorů časopisu bylo dohodnuto personální složení redaktorů listu i další záležitosti spojené s jeho vydáváním. Viz NA, fond MI, Tisk, publikace, časopisy 1945-1946, č. 373/1945, ka. č. 4.

104 Jana PÁVOVÁ, *Demagog ve službách strany*. s. 59-60, 66.

reguloval a kontroloval. Básník František Halas stál v čele třetího, publikačního odboru. Ten řídil nakladatelství Orbis, státní tiskárny, regulaci knižního trhu (tu měla v gesci Státní publikační komise při MI). Čtvrtým odborem byl rozhlasový, vedl ho spisovatel Ivan Olbracht a měl na starosti státní řízení rozhlasu a jeho odboček ve formě udávání základních směrnic a linie rozhlasového vysílání, zároveň vedl styky se zahraničním rozhlasem. Vítězslav Nezval stál v čele filmového odboru a obstarával agendu filmového průmyslu (včetně fotografie jako prostředku informačního, propagačního a uměleckého), filmovou tvorbu a také agendu kolem gramofonových desek. Posledním, šestým odborem byl ten pro kulturní styky s cizinou. Odbory se dále dělily na oddělení. Pod ministerstvo informací spadalo ještě 19 oblastních ústředí – regionálních úřadů.¹⁰⁵ Struktura úřadu se v pozdějších letech samozřejmě vyvíjela a proměňovala.

Na Slovensku¹⁰⁶ byla média řízena pověřenectvem informací (bylo zřízeno nařízením Slovenské národní rady č. 27/1945 Sb. o zřízení ústředních úřadů), v jeho čele stál od září 1945 Samuel Belluš za Demokratickou stranu. Pověřenectvo se mělo v rámci asymetrického modelu řídit kroky ministerstva informací. To ale začalo uplatňovat politiku pasivní rezistence a řídilo se ještě uherským zákonem č. 19/1914, který platil za první republiky. Podle této právní normy agenda vydávání tisku patřila do vnitřní veřejné správy, tedy do kompetence okresních národních výborů. V praxi to vypadalo tak, že vydavatel oznámil na příslušný okresní národní výbor, že vydává periodikum a výbor to v lhůtě 15 dní vzal, či nebral na vědomí a vydal o výměr. Samotný tiskový odbor pověřenectva informací pak evidoval periodika podle dodaných informací od ONV a do tiskových záležitostí nezasahoval. Distribuci papíru měla na starosti Ústřední rozdělovna papíru, která papír rozdělovala podle výměrů jednotlivých ONV. Proto bylo na Slovensku do února 1948 částečně zachované podnikání v oblasti tisku a určitá pluralita ve vydávaných periodikách.¹⁰⁷

Václav Kopecký obhajoval činnost ministerstva informací opakovaně v Informačním výboru nejprve Prozatímního národního shromáždění a po volbách v květnu 1946 Ústavodárného národního shromáždění. Poprvé Kopecký vystoupil ve výboru 24. 1. 1946¹⁰⁸.

105 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 24. 1. 1946. In: NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 5, a. j. 153.

106 Více o dějinách slovenské tištěné žurnalistiky v tomto období Petr BEDNAŘÍK, *Komplikované vztahy pověřenectva informací a ministerstva informací v letech 1945-1948*, In: Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis, Opava: Slezská univerzita v Opavě Sv. 7, 2014, s. 183-198.

Luboš ŠEFČÁK - Zuzana DUHAJOVÁ, *Dejiny slovenského novinárstva 1918-1968*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1999.

Wolfgang DUCHKOWITSCH – Danuša SERAFÍNOVÁ – Jozef VATRÁL, *Dejiny slovenského novinárstva*. Ružomberok: Katolícka univerzita, 2007.

107 Luboš ŠEFČÁK - Zuzana DUHAJOVÁ, *Dejiny slovenského novinárstva 1918-1968*. s. 118-119.

108 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 24. 1. 1946. In: NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 5, a. j. 153.

Zde odmítl, že by ministerstvo bylo zřízeno na přechodnou dobu, jeho vznik byl důsledkem nacistického okupačního režimu, jehož propaganda podle Kopeckého měla negativní vliv na československý národ: „Dovedla i v těch nejlepších svobodmilných národech vzbudit k činnosti i vnitřní zradu.“¹⁰⁹ Argumentoval také tím, že podobné úřady jako MI vznikly v řadě evropských zemí. Přestože úřad navazoval na protektorátní ministerstvo lidové osvěty, Kopecký se snažil svými projevy přesvědčit veřejnost i politické konkurenty, že jde o úřad „bez tradic“, který nesměl být spojován s „potupným jménem Moravcova¹¹⁰ úřadu“.¹¹¹ Podle Kopeckého vize mělo ministerstvo informací „být orgánem, který má všemi prostředky pravdivé informace čelit lžím, klamným nepravdám, výmyslům a zvráceným názorům, šířeným fašisty, nepřáteli svobody, nepřáteli demokracie, nepřáteli pokroku, kultury a civilizace. Ministerstvo informací má všemi prostředky uvědomování posilovat vědomí svobody, demokratické a sociální nazírání, humanitní cítění, kulturní povznášení a má především nejúčinnějším způsobem posilovat v národě vlastenectví, má působit k vlastenecké výchově občanstva v duchu národním a státním, k zvýšení morální síly národa a zpevnění jeho charakteru, k rozvoji jeho dobrých vlastností.“¹¹²

Kopecký se dále v projevu 24. 1. 1946 zmínil o kritice, které ministerstvo čelilo od svého vzniku. I když nepopíral potřebu konstruktivních výtek MI, podle něj na úřad dopadala hlavně tendenční kritika, kterou měli na svědomí „reakční živly, podniknuvší pokus o vyvolání opozice proti lidovému režimu, vyšlému z národní a demokratické opozice a pod rouškou tzv. západnictví se pokusili o oslabení a podvracení naší základní zahraničně politické orientace, našeho spojení se Sovětským svazem.“¹¹³ Ministerstvo se také stalo terčem šeptané propagandy, podle které rezort zaměstnával neúměrný počet úředníků. To Kopecký popřel s tím, že ke konci roku 1945 mělo MI 689 pracovníků. Odmítal i to, že by požadavky úřadu výrazně zatěžovaly státní rozpočet (měsíční rozpočet ministerstva se pohyboval v rozmezí 12 – 15 milionů Kč). Kopecký argumentoval, že úřad patří mezi ty nejlevější vládní rezorty, a že nakládá s penězi hospodárně¹¹⁴. Sám Kopecký pobíral od října 1945 plat¹¹⁵ 280 000 Kčs ročně (vlastní plat tvořilo 80 000 Kčs, stejná částka byla činovní

109 Tamtéž.

110 Protektorátní ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec (1893 - 1945), který stál v čele rezortu od 19. ledna 1942 do 5. května 1945.

111 Jana PÁVOVÁ, *Demagog ve službách strany*. s. 60.

112 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 24. 1. 1946. In: NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 5, a. j. 153.

113 Tamtéž.

114 Kopecký obhajoval rozpočet ministerstva informací v Rozpočtovém výboru ÚNS 5. 12. 1946. Viz NA, fond MI, ministři – exposé (projevy) 1946, inv. č. 8, č. 19808/1946, ka. č. 2.

115 Na základě dekretu presidenta republiky č. 57/1945 Sb. o platu a o činovním a reprezentačním přídatku členů vlády ze 1. 9. 1945. Dostupné na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-57> (přistoupeno 3. 6. 2020)

přídavek a zbylých 120 000 Kčs bylo na reprezentační účely).¹¹⁶ V dalších projevech v Informačním výboru PNS na začátku roku 1946 se věnoval organizační struktuře úřadu a agendě jednotlivých odborů. Projev 7. 2. 1946¹¹⁷ rozebíral činnost odboru informačního a tiskového, 14. 2. 1946¹¹⁸ zase Kopecký mluvil o agendě rozhlasového a filmového odboru a projev 21. 2. 1946¹¹⁹ se týkal odboru pro styky se zahraničím. Na této schůzi výboru také vystoupil slovenský pověřenec pro informace Samuel Belluš za Demokratickou stranu, který hodnotil spolupráci mezi ministerstvem informací a slovenským pověřenectvem pro informace a popisoval působnost svého úřadu.

Václav Kopecký se na schůzi Informačního výboru ÚNS 13. 11. 1946 věnoval přímo záležitostem tisku. Pochvaloval si, jak si lidé již zvykli na to, že tisk mohou vydávat jen politické strany, veřejnoprávní korporace, či organizace celonárodního významu. Podle Kopeckého mínění většina národa souhlasila se zákazem vydávat tisk jednotlivci, protože si uvědomila, že „*veřejné mínění přestalo být trhem, na němž by mohl dělati obchody kdejaký bohatý člověk a výtělkář, který se neštítí těžiti peníze z kupování lidských duší, z nabízení drásavých senzací a z veřejného demoralizování našeho lidu.*“¹²⁰ Kopecký si sice uvědomoval, že rozhodnutím ministerstva informací se trh s tiskovinami reguloval a tím pádem právo vydávat tisk bylo znemožněno, ale tehdejší pojetí tisku upřednostňovalo zájem státu před zájmem jednotlivců. Pozitivně hodnotil i eliminaci bulváru a zlepšení postavení novinářů ve všech ohledech. Tisk a žurnalistika se podle Kopeckého po druhé světové válce staly věcí veřejného významu, kdy měly začít sloužit v „budování nové republiky“. Negativně naopak hodnotil, že někteří vydavatelé periodického tisku nedodržovaly rozsah listů jednotlivých vydání a rozsah inzerce v poměru k textu redakce periodika. Tuto skutečnost považoval za neutěšený stav, který panoval už za první republiky, a proto mu chtěl zamezit. Kopecký na výboru hovořil i o připravované legislativě, která měla uzákonit poválečné změny v tisku – doufal, že se tak stane co nejdříve a opět argumentoval, že za novými poměry v tisku stojí většina národa: „*Nikdo odpovědný nemyslí v naší republice na to, že by se mohlo něco změnit na novém pokrokovém tiskovém pořádku, který odpovídá duchu naší revoluce, který odpovídá duchu lidové demokracie a který se stal jediným z důležitých činitelů pokoje a klidu v naší republice, svornosti v národě a v pevnosti naší Národní fronty.*“¹²¹

116 NA, fond MI, Ministerstvo informací – poukaz platu 1945, inv. č. 9, č. 5464/1945, ka. č. 2.

117 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 7. 2. 1946. In: NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 5, a. j. 153.

118 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 14. 2. 1946. In: NA, fond ÚPV – B, ka. č. 1064.

119 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 21. 2. 1946. In: NA, fond ÚPV – B, ka. č. 1288.

120 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 13. 11. 1946. In: NA, fond MI, ministři – exposé (projevy) 1946, inv. č. 8, č. 18203/1946 ka. č. 2.

121 *Tamtéž.*

Kopecký zároveň konstatoval, že přes regulaci tisku byla v Československu zaručena svoboda projevu a mínění v tisku a rozhodně svobodná kritika v něm nebyla potlačována. Na druhou stranu nebylo možné nestíhat trestní delikty spáchané tiskem, proto se tiskovou svobodu nešlo zaštitovat v případě, že obsah v tisku byl v rozporu s veřejným zájmem a ohrožoval bezpečnost státu, což bylo samozřejmě úřadem zneužitelné. Následně v projevu kritizoval některá periodika, která nepsala v souladu s režimní politikou. Poukazoval přitom na dohodu politických stran v Národní frontě, podle které neměl stranický tisk osobně napadat ministry a představitele konkurenčních stran a také „výstavbu státu“ po válce. Na základě toho měl vzniknout zvláštní výbor složený z šesti ministrů politických stran, který měl provést proti periodiku určité kroky, pokud by jeho obsah „soustavně vybočoval z linie vládní politiky“. Podle Kopeckého pak některé listy výslovně napadaly Sovětský svaz a tendenčně informovaly o jeho a vývoji v jiných spřátelených státech.¹²² Explicitně jmenoval lidovecký týdeník *Obzory*, jehož zpravodajství o SSSR označil za „antisovětské štvání“ (o vztahu MI a časopisu *Obzory* bude pojednáno níže). Kopeckému také vadilo, že tiskový a informační odbor ministerstva spolu s Československou tiskovou kanceláří vytvářely tiskové zprávy ve formě zpravodajských textů, které nabízely redakcím k publikování. Ty je ale buď nevyužily, nebo zveřejnily v upravené, zkreslené verzi. Vůči ministerstvu se měli ohrazovat diplomaté ze zahraničních zemí, kterým se nelíbilo informování konkrétního periodika vůči jejich státu. Kopecký proto navrhl, aby vznikl úřední deník, který by obsahoval doslovné úřední zprávy.¹²³ Schůze z 13. 11. 1946 pokračovala o týden později 20. 11. 1946¹²⁴, kdy byl Kopecký dotazován členy výboru na otázky týkající se tisku.

Na schůzích parlamentního informačního výboru Kopecký obhajoval poválečné změny v řízení tisku a médií obecně. Ony změny byly podle jeho slov v souladu s většinou národa. To samozřejmě není doložitelné, pravděpodobně chtěl tímto tvrzením jen podpořit význam nové správy médií pod taktovkou MI a „celonárodní“ souhlas měl dokládat správnost změn. Přesto se našly určité kritické ohlasy na činnost úřadu. Ty ale Kopecký odmítal jako nedůvodné, nebo je označoval za reakční, což byla typická dikce komunistických představitelů již v období před únorem 1948.

122 Přestože Kopecký hovořil o negativním postoji části tisku k SSSR, v Národním archivu se dochoval dopis ministra zahraničí Jana Masaryka, který Kopeckému psal o nótě Velké Británie. Ta si stěžovala, jakým nepravdivým způsobem o ní píše některá periodika v Československu. Masarykovi to samozřejmě nebylo příjemné, což lze doložit jeho slovy, že „jednou mne to doopravdy přestane bavit – a pak s tím seknu – víte, že nemusím být ministrem,“ a žádal po Kopeckém dementování těchto zpráv. In: NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 6, a. j. 156.

123 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 13. 11. 1946. In: NA, fond MI, ministři – exposé (projevy) 1946, inv. č. 8, č. 18203/1946, ka. č. 2.

124 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 20. 11. 1946. In: NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 6, a. j. 156.

3.2.1. Příklad papíru

Zásadním problémem poválečné doby byl nedostatek tiskařského papíru, což se projevilo i ve vydávání periodického tisku. Stát sice převzal papírny ve Větrní u Českého Krumlova a v České Kamenici¹²⁵, ale ty začaly s výrobou papíru až v červenci 1945. Papírenský průmysl kromě toho trápil nedostatek zaměstnanců, komplikovaná přeprava papíru (například nebylo možné přepravit papír ze Slovenska) či špatné zásobování uhlím, které bylo pro činnost papíren nezbytné. Podle vyhlášky ministerstva průmyslu z 15. 6. 1945 přešlo nakládání s papírem z kompetence protektorátního ministerstva školství a lidové osvěty do kompetence tiskového odboru ministerstva informací. MI tak na základě této vyhlášky získalo monopol na hospodaření s papírem pro účely tisku. Úřadu také pomáhalo v uskutečňování papírového monopolu to, že většina papírenských závodů byla ještě v roce 1945 zestátněna. Díky tomu mohl úřad bránit vzniku nových periodik, nebo vyvíjet na „nepohodlné“ redakce nátlak.¹²⁶

Ministerstvo informací pak vydalo 27. 6. 1945 oběžník¹²⁷, který ukládal zemským a okresním národním výborům zjistit a zajistit veškeré zásoby papíru nacházející se v tiskárenských podnicích. Zemské a okresní národní výbory musely zjištěné zásoby papíru hlásit úřadu. MI taktéž v červnu 1945 zřídilo Komisi pro věci tisku a papíru, která byla složena ze zástupců stran Národní fronty a celonárodních institucí vydávající denní tisk a rozhodovala o distribuci papíru, nákladu a rozsahu jednotlivých titulů. Z rozhodnutí TOMI a komise mohly navíc regionální politické tiskoviny vydávat jen strany NF, nebo NF jako celek.¹²⁸ Byla stanovena také jednotná cena příslušných typů periodik vyhláškou Nejvyššího úřadu cenového či se dohodlo, že kvůli nedostatku papíru přestanou na nějaký čas vycházet pondělníky a večerníky. Rozsah deníků byl omezen na čtyři strany.¹²⁹

Situaci s nedostatkem papíru a problémů s tím spojených se nedařilo řešit, a proto na podzim 1945 bylo zastaveno vydávání veškerých periodik na jeden měsíc s výjimkou deníků, ústředních stranických týdeníků, úředních věstníků a časopisu ministerstva informací Svět v obrazech, listu Náš rozhlas, jazykových týdeníků Ruský jazyk a Angličtina a periodika

125 Podle projevu ministra informací Kopeckého v Informačním výboru ÚNS 13. 11. 1946 byla potřeba rotačního papíru 2000 tun měsíčně, papírny ho dokázaly za měsíc vyrobit 2200 tun. Podle Kopeckého ale oněch 2200 tun nebylo nikdy plně dodáno. Viz NA, fond MI, ministři – exposé (projevy) 1946, inv. č. 8, č. 18203/1946, ka. č. 2

126 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 47.

127 Návrh oběžníku je dostupný v NA, fond MI, č. 40937/1945, ka. č. 19.

128 Přesto navzdory rozhodnutí vznikla řada regionálních periodik krátce po skončení druhé světové války. In: Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 20.

129 Petr BEDNAŘÍK, *Český tisk v letech 1945-1948*. s. 134 - 135.

vycházející pro jednotky americké armády v Československu Alliance. Ty ale také vycházely v omezeném režimu. Tento krok byl realizován vyhláškou ministerstvu informací (vydanou v rozporu s tiskovým zákonem z roku 1863¹³⁰) z 26. 10. 1945 o přechodném omezení ve vydávání periodických tiskopisů¹³¹. Na základě této vyhlášky musel navíc každý vydavatel tisku do 10. 11. 1945 požádat nově ministerstvo o povolení k vydávání tisku. Povolení bylo totiž navázáno na přiděl papíru. Od 1. 12. 1945 tak mohla vycházet jen periodika, „jejichž vydávání vezme na vědomí ministerstvo informací na základě nové žádosti o povolení k tisku“.¹³² To znamenalo zavedení koncesionářsko-povolovacího systému vydávání periodik. Tato vyhláška navíc určovala náklad, rozsah, rozměr a periodicitu u každého titulu. Na základě této vyhlášky bylo podáno do listopadu 1946 celkem 1760 žádostí, kladně bylo vyřízeno jen 765¹³³, což dokladovalo výraznou redukci vydávaných titulů. Ministerstvo mělo také pravomoc určovat podíl inzerce v jednotlivých tiskovinách.

Dne 28. 11. 1945 schválili zástupci politických stran a společenských organizací seznam povolených periodik. Každá strana NF získala určité množství papíru, které podle své vůle měla rozdělit pro svá periodika. Pokud byl ale celkový přiděl papíru pro stranu ministerstvem informací snížen, neměla možnosti jak se bránit, protože pokud by si strana zajistila papír jiným způsobem, porušila by zákon.¹³⁴ Dohoda se týkala i změn ve vydávání regionálního tisku – nebyly povoleny časopisy Národní fronty, které vydávaly národní výbory. Proto se rozšířil počet regionálních titulů politických stran.¹³⁵ V otázce vydávání odborných periodik záleželo kromě rozhodnutí MI také na doporučení konkrétní organizace – například periodika závodních rad, nebo základních součástí ROH spoluschvalovala Ústřední rada odborů, zemědělské tiskoviny zase Jednotný svaz zemědělců apod. Pokud bylo podáno více žádostí o vydávání periodika v jedné oblasti, byl povolen jen jeden. Vzhledem k výraznému úbytku počtu titulů se problémy s nedostatkem papíru postupně snižovaly – deníky mohly například navýšit počet stran jednoho vydání na 8.¹³⁶

Komise pro věci tisku a papíru TOMI se vyhláškou ministerstva informací z 15. 5. 1946 transformovala do Sboru pro věci periodického tisku. Sbor potom působil při TOMI

130 Zákon č. 3/1863 o tisku ze 17. 12. 1862 ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=87&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (přistoupeno 11. 4. 2020)

131 Vyhláška MI č. 352 o přechodném omezení ve vydávání periodických tiskopisů ze dne 26. 10. 1945, Úřední list republiky Československé, vydána dne 28. 10. 1945, částka 126. In: NA, fond MI, ministerstva – působnost, zákony, ka. č. 1.

132 *Tamtéž*.

133 Oznámil to ministr Kopecký v Informačním výboru ÚNS 13. 11. 1946., kde uvedl také důvody vydání vyhlášky č. 352/1945. Viz NA, fond MI, ministři – exposé (projevy) 1946, inv. č. 8, č. 18203/1946, ka. č. 2

134 Petr BEDNAŘÍK, *Dějiny českých médií*. s. 230.

135 Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 22.

136 Petr BEDNAŘÍK, *Český tisk v letech 1945-1948*. s. 134 - 135.

jako jeho poradní orgán. Skládal se ze zástupců MI, politických stran, ÚRO, Jednotného svazu zemědělců, Svazu české mládeže, Národní fronty žen, Organizace národního odboje, hlavní správy výchovy a osvěty při ministerstvu národní obrany a Sdružení kulturních organizací. Sbor řídilo předsednictvo včele s předsedou a zřizoval si odborné komise a sekretariát. Určoval také pokyny vydavatelům periodického tisku v hospodářské a publikační sféře. Každý vydavatel musel přeložit sboru kauci podle denní výšky nákladu tisku (50 000 Kč do 100 000 výtisků denně a 100 000 Kč nad 100 000 výtisků denně). Tato kauce sloužila na placení pokut, pokud nakladatel porušil směrnice pro vydávání periodického tisku¹³⁷, zároveň měl být periodiku snížen jeho přiděl papíru v případě, že překročil počet listů na jedno vydání. Snahou ministerstva informací bylo zřídit obdobnou instituci i v rámci pověřenectva informací na Slovensku, což se ale nezrealizovalo. MI pak také zakládalo podobné odborné a pracovní komise hlavně ve městech, kde vycházely deníky.¹³⁸

3.2.2. Otázka cenzury

Poválečná obnova Československa neznamenal návrat cenzury, jakým způsobem byla praktikována v meziválečné republice (tj. předběžná cenzura, kterou prováděli úředníci ministerstva vnitra), i když na základě výše zmíněné právní kontinuity cenzura formálně platila. Přestože se třetirepublikový režim logicky distancoval také od období druhé Československé republiky a Protektorátu Čechy a Morava, určité tendence omezující a cenzurující tisk navazovaly na ty druhorepublikové (například omezování kritické role tisku, posilování autority státu a braní ohledů na spojenecké státy upřednostňující Sovětský svaz).¹³⁹ Už omezení vlastnictví tisku by se dalo považovat za určitou formu cenzury. Stejně tak opětovné žádosti o povolení k vydávání periodik na konci roku 1945 z důvodu nedostatku papíru, kdy byl počet titulů výrazně zredukován, by se taktéž dal brát za nepřímou formu cenzury. Dále by se za neformální cenzuru dala označit i dohoda politických stran v Národní frontě. Tu výstižně charakterizoval odpovědný redaktor časopisu Dnešek Edvard Valenta: *„Platily pouze tři výjimky (v otázce cenzury). Noviny dostali tichý pokyn, aby nepsali proti odsunu Němců, proti socialismu a komunismu jako ideji a proti Sovětskému svazu.“*¹⁴⁰

137 Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 33-34.

138 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 13. 11. 1946 In: NA, fond MI, ministři – exposé (projevy) 1946, inv. č. 8, 18203/1946, ka. č. 2.

139 Michael WÖGERBAUER, *V obecném zájmu*. s. 959.

140 Katarína ZAVACKÁ, *Censúra v Československu v rokoch 1945-1948*. s. 555.

Existovala i další témata, jejichž kritika byla zavrženíhodná, ať už o Košický vládní program, dvouletý hospodářský plán, či osobnost prezidenta Edvarda Beneše.¹⁴¹ Zákaz psaní o těchto tématech kritickým způsobem se mlčky předpokládalo, dodržování měly na starosti kromě samotných redakcí periodik také politické strany, které listy vydávaly. Autorům s „nekonsensuálními“ názory se tak mohlo stát, že jim médium neotisklo jejich text, protože se stranické vedení obávalo politického znevýhodnění.¹⁴² „Obětí“ této nepsané dohody se stala například redaktorka lidoveckého týdeníku *Obzory* a zároveň poslankyně za ČSL Helena Koželuhová, která byla odejita z redakce časopisu kvůli svým negativním postojům vůči Sovětskému svazu.¹⁴³

Edvard Valenta se jako odpovědný redaktor *Dnešku* dostal společně s redaktorem časopisu *Dnešek* Michalem Marešem před soud v rámci prvního poválečného tiskového procesu mezi podzimem 1946 do jara 1947. Předmětem sporu bylo, že Mareš se měl podle obžaloby nevybíravě vyjadřovat k Sboru národní bezpečnosti ve svých reportážích *Přicházím z periferie republiky*. Proces nakonec pro Mareše a Valentu skončil v květnu 1947 vítězně, protože podle rozhodnutí soudu psal Mareš své reportáže v dobré víře v pravdivost svých zdrojů. Státní zastupitelství tak žalobu stáhlo.¹⁴⁴ Valenta vzpomínal, že stál před soudem celkem 42krát jako odpovědný redaktor *Dneška* a vždy byl zproštěn viny: „*Vždycky jsme odmítli smír a dokázali pravdu – mnohdy nepříjemnou.*“¹⁴⁵

O otázce cenzury jednali 14. 6. 1945 zástupci ministerstev informací, vnitra, spravedlnosti, školství a zástupci pražského policejního ředitelství a tiskového odboru státního zastupitelství v Praze. Bylo zde dohodnuto ukončení tzv. předběžné cenzury. Zástupci ministerstva vnitra a spravedlnosti požadovali po státním zastupitelství a bezpečnostních úřadech, aby jim pravidelně posílaly potřebné evidenční výtisk tiskovin.¹⁴⁶ Ministerstvo informací na základě schůzky z 14. 6. 1945 vydalo 19. 6. 1945 oběžník¹⁴⁷ okresním národním výborům a policejním úřadům, který specifikoval podmínky vydávání periodického tisku. Podle nich musel každý vydavatel ohlásit příslušnému okresnímu národnímu výboru údaje podle zákona o tisku z roku 1862 - název, periodicitu, program, adresu redakce a administrace, jméno a adresu odpovědného redaktora, adresu tiskaře, údaje o majiteli a

141 Přestože byla výše zmíněná témata tabuizována, vzájemné „soupeření“ mezi politickými stranami se vytvářelo určitou možností pro omezenou kritickou reflexi tehdejších poměrů, rozsah oné kritiky pak závisel na odvaze, či konformitě novinářů. In: Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 45

142 Christiane BRENNER, *Mezi Východem a Západem*. s. 26.

143 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 86.

144 Michael WÖGERBAUER. *V obecném zájmu*. s. 966.

145 Katarína ZAVACKÁ, *Censúra v Československu v rokoch 1945-1948*. s. 555.

146 NA, fond MI, inv. č. 52, č. 40761/1945, ka. č. 19.

147 Osnova oběžníku je dostupná v NA, fond MI, inv. č. 52, č. 40937/1945, ka. č. 19.

vydavatelé periodika. Vydavatel také musel uvést množství papíru potřebné na vydání jednoho čísla a množství zásob papíru ve vydavatelství. Údaje pak ONV zkontroloval, odeslal přes ministerstvo vnitra ministerstvu informací, které správnost údajů znovu překontrolovalo. V případě, že neměl úřad námitek, mohlo periodikum vycházet. Podle oběžníku navíc tiskárenské podniky měly přes ONV informovat ministerstvo o měsíčních dodávkách a spotřebě papíru, jehož přiděl si mohli domlouvat pouze s ministerstvem informací.¹⁴⁸

Ministr informací Václav Kopecký komentoval tiskové záležitosti a otázku cenzury v Informačním výboru Prozatímního národního shromáždění 7. 2. 1946. V něm označil tiskovou svobodu zpřed roku 1938 za překonanou, protože šlo o „starou, překonanou a prohnitou tiskovou svobodu, jejíž důsledkem byla činnost fašistické páté kolony“.¹⁴⁹ Zároveň napadal média, která se označovala jako nezávislá, protože rouška nezávislosti sloužila podle Kopeckého ne státu a lidem, ale hlavně „kapitalistickým boháčům, v jejichž rukou se tisk zvrhává v nástroj kupčení s duší národa, korupce a masové demoralizace...a neodpovídá ani politickému charakteru, ani morálce dnešní československé demokracie.“¹⁵⁰ Podle Kopeckého byla tisková svoboda v době třetí republiky na největší úrovni vůbec. To dokládá i neexistenci jakékoliv formy cenzury. Uznával, že každý má právo vyjádřit svůj názor, na který může reagovat někdo jiný s odlišným postojem. A tuto korekci mohlo provádět také ministerstvo informací. Podle Kopeckého slova kontrolovalo faktickou správnost i případný nesoulad obsahu ve vydaných tiskovinách s politikou Národní fronty. V případě odklonu od vládního programu a porušování jednoty Národní fronty na stránkách určitého periodika se tiskový odbor úřadu měl postarat o „nápravu“, což už z principu by se dalo považovat za určitou formu cenzury a rozporovalo to Kopeckého předešlé tvrzení o její neexistenci.¹⁵¹

Existovaly ovšem návrhy, které měly přímou formu cenzury navrátit. Šlo například o návrh dodatečné cenzury ministra vnitra Václava Noska ze srpna 1946, ke kterému dal paradoxně podnět předseda ČSL Jan Šrámek¹⁵² ve snaze omezit pravomoc ministerstva informací. Návrh ovšem odmítl VII. odbor ministerstva vnitra (politické zpravodajství a Státní bezpečnost) s tím, že by šlo o narušení lidově demokratického zřízení poválečného Československa. Ministerstvo vnitra tak v lednu 1947 vyslovilo na jednání předsednictva vlády nesouhlas s předválečnou formou cenzury.¹⁵³ Později v dopisu ministerstvu informací a

148 NA, fond MI, inv. č. 52, č. 40937/1945, ka. č. 19.

149 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 7. 2. 1946. In: NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 5, a. j. 153. 150 *Tamtéž*.

151 *Tamtéž*.

152 Nekomunistické strany si uvědomovaly silnou roli komunistů v řízení tisku, a proto uvažovali o zavedení určité formy cenzury. Obávali se totiž dalšího zneužívání moci komunisty v oblasti řízení tisku. Případné zavedení cenzury by tak komunistům snížilo možnosti onoho dalšího zneužívání tisku.

153 Karel KAPLAN, *O cenzuře v Československu*. s. 9.

ministerstvu zahraničních věcí z 22. 2. 1947 svoje mínění korigovalo. Přestože podle ministerstva vnitra se neměly vrátit prvorepublikové cenzurní praktiky připomínající odiozní zásah policejních cenzorů, „z důvodu politicko-zpravodajských a státně-bezpečnostních je žádoucí, aby obsah a způsob domácího tisku byl sledován, neboť jde o jeden z nejdůležitějších prostředků tvoření veřejného mínění a výchovy občanstva a uveřejnění určitých okolností může v některých případech – třeba i bez zlého úmyslu pisatelova – znamenati ohrožení důležitých zájmů státních.“¹⁵⁴

Ministerstvo vnitra navrhovalo určité kroky, které by prováděly dohled nad tiskem, a zároveň by nebyla porušena ústavně zakotvená svoboda tisku. Redakce měly být informovány o konkrétních skutečnostech, které neměly publikovat z důvodu bezpečnosti a obrany státu či možného ohrožení veřejných zájmů, či narušení prestiže státu v rámci mezinárodních vztazích. V případě že by se něčeho takového periodikum dopustilo, měla být redakce napomenuta, při další publikaci „závadných informací“ měla být konkrétnímu redaktorovi udělena písemná výtka s výstrahou přísnějšího opatření v případě dalšího provinění (v úvahu přicházelo disciplinární řízení, tiskové zabavení, zákaz rozšiřování, či odnětí povolení k tisku). Sledování tisku měly podle návrhu provádět okresní národní výbory, okresní ředitelství Státní bezpečnosti a státní zastupitelství (jako tiskové úřady) kontrolou povinných výtisků. Na výše zmíněné instance kontrolující tisk měla dohlížet Ústřední tisková komise ministerstva vnitra. Ta se měla skládat ze zástupců ministerstva vnitra, obrany, spravedlnosti, zahraničí, informací a dalších.¹⁵⁵

Ministerstvo informací, respektive tiskový odbor MI, reagovalo na návrh rezortu vnitra dopisem z 15. 5. 1947. V něm se vůči němu vymezilo – podle něj měl kompetence provádět přímo TOMI a zároveň odmítalo zřízení Ústřední tiskové komise, protože ta by daný systém jen komplikovala a nezaručovala by včasná opatření. MI zároveň trvalo na tom, že jedině ono bylo tiskovým úřadem. V dopise ministerstvu vnitra argumentovalo, že veškeré kompetence v oblasti tisku mělo v gesci MI, protože v roce 1942 předalo je ministerstvo vnitra tehdejšímu ministerstvu lidové osvěty a MI bylo jeho právním nástupem.¹⁵⁶ Návrh ministerstva vnitra nakonec neprošel kvůli negativním postojům ministerstva zahraničních věcí a ministerstva národní obrany.¹⁵⁷

Další návrhy, které by zasahovaly do tiskové svobody restriktivními opatřeními, již byly v režii komunistů. Ti na konci roku 1947 změnili na zavedení cenzury názor, protože se

154 NA, fond MI, inv. č. 57, ka. č. 19.

155 NA, fond MI, inv. č. 57, ka. č. 19.

156 NA, fond MI, inv. č. 57, ka. č. 19.

157 Karel KAPLAN, *O cenzuře v Československu*. s. 9.

již připravovali na převzetí moci a využívání administrativních a mocenských prostředků jim v tom mělo napomoc. Dne 12. 11. 1947 odeslalo velitelství Sboru národní bezpečnosti všem zemským a oblastním úřadovnám, že mají věnovat zvláště zvýšenou pozornost tisku a stíhat jej za trestné věci. Velitelství SNB další oběžníkem z 9. 12. 1947 negativně hodnotilo situace, protože podle něj „*je psaní určité části tisku takového rázu, že ze stanoviska státního zájmu, a to jak ze zájmů vnitrostátních, tak i zahraničních, nelze trpět.*“¹⁵⁸ Velitelství pohrozilo, že v případě liknavosti při stíhání tisku bude zakročováno. Oběžník zároveň obsahoval seznam obsahu, který se měl stíhat – šlo například o pochybnosti o dodávkách obilí ze Sovětského svazu, kritika dvouletého hospodářského plánu, zlehčování úředních rozhodnutí vlády a další. Na přelomu ledna a února 1948 si tak představitelé nekomunistických stran stěžovali na časté stíhání redaktorů jejich stranického tisku.¹⁵⁹

Na začátku prosince 1947 se sešli příslušní vedoucí zástupci ministerstva vnitra spolu s představiteli ministerstva informací. Na schůze bylo dohodnuto, že MI zřídí pod osobním dohledem ministra Kopeckého kontrolní odbor, který bude monitorovat veškerý tisk z hlediska závadnosti. Odbor měl zároveň posílat přestupky plynoucí ze závadného tisku ministerstvu vnitra ke stíhání. Státní bezpečnost jako složka ministerstva vnitra měla pak v případech závadného tisku podávat na dotyčné redaktory trestní oznámení a v případě porušení zákona velmi hrubým způsobem měla být tiskovina zabavena. Na základě této dohody proběhla 19. 12. 1947 schůze na ministerstvu informací, kde se řešila podoba budoucího kontrolního odboru. Zúčastnění se shodli, že odbor měl zjišťovat „závadnost“ tisku hlavně v tématech dvouletý hospodářský plán, „štvání proti slovanským národům“, otázka zásobovací a vyživovací, základní linie vnitřní a zahraniční politiky a otázku obranu státu. Okruhy byly zvoleny tak široce, že se mohly týkat v podstatě všech vládních rozhodnutí a stíhat každou kritickou výtku vůči vládě, nebo jednotlivým ministrům. Že komunistům na opatření záleželo, potvrzovala slova vedoucího tiskového oddělení MI, podle kterých se „prostě“ nepřátelé režimu někde najít museli: „*My si zjistíme přesně, kde vycházejí časopisy, které přinášejí obyčejně závadné články a musíme je sledovat tak dlouho, dokud nenajdeme nějaký článek, za který bychom je mohli stíhat.*“ Kontrolní odbor svou práci činnost 22. 12. 1947.¹⁶⁰

O tři dny dříve, 19. 12. 1947, referoval na jednání vlády státní tajemník ministerstva zahraničních věcí Vladimír Clementis (KSC) o protestech velvyslanectví Jugoslávie, Bulharska a Rumunska proti údajnému napadání těchto zemí nekomunistickým tisku a

158 Karel KAPLAN, *O cenzuře v Československu*. s. 10.

159 Karel KAPLAN, *O cenzuře v Československu*. s. 10.

160 Karel KAPLAN, *O cenzuře v Československu*. s. 10-11.

požadoval, aby se zamezilo podobným „provokacím“ ze strany tuzemského tisku buď tak, že bude přijato legislativní opatření proti takovému „psaní“, anebo se „závadné texty“ budou projednávat v Národní frontě. Přestože demokratičtí ministři částečně s Clementisovými výtkami souhlasili, namítli, že komunistický tisk byl zase kritický vůči západním zemím.¹⁶¹ I tak ale bylo vládou schváleno, že se „závadným“ obsahem měla zabývat zvláštní komise složená z ministrů vnitra, informací, zahraničních věcí a spravedlnosti. Na setkání zástupců komise 5. 1. 1948 bylo dohodnuto, že ministerstvo spravedlnosti připraví změnu zákona na ochranu republiky, kam potřebné úpravy zakomponuje.¹⁶² Změna zákona měla tedy obsahovat „vhodná, trestně-právní ustanovení o stíhání nevěčných, nepravdivých a urážlivých veřejných projevů zejména v tisku, k ochraně státních zájmů se zvláštním zřetelem též k zájmům spojeneckých.“¹⁶³ O výsledcích setkání komise informoval 7. 1. 1948 na jednání vlády opět Clementis. Přestože byl návrh úpravy zákona během ledna 1948 vypracován, kvůli komunistickému převratu schválen nebyl.¹⁶⁴ Ministr spravedlnosti Prokop Drtina (ČSNS), jehož ministerstvo návrh vypracovalo a on sám s ním souhlasil, spolu s ostatními ministry za demokratické strany kritizoval 5. 2. 1948 na jednání vlády cenzurní zásahy ministerstva informací a Státní bezpečnosti. Drtinovi vadilo, že byla konfiskována periodika všech stran kromě KSČ, což odporovalo dohodě první poválečné vlády¹⁶⁵. Drtina proto na jednání vlády žádal, aby se konfiskace tiskovin zastavily a byla urychleně vypracována norma upravující cenzuru. Ani ta ovšem kvůli komunistickému převratu nevznikla.¹⁶⁶

3.3. Ministerstvo informací versus časopis *Obzory*

Ministerstvo informací mělo během celé třetí republiky negativní vztahy s týdeníkem ČSL *Obzory*. Časopis se často vyjadřoval kriticky k tehdejším událostem a z obsahu listu byl patrný jeho antikomunistický tón. Přestože *Obzory* nebyly jediné periodikum, které by kritizovalo ministerstvo informací a polemizovalo s ním, pravděpodobně žádnému podobně významnému médiu (přeci jen šlo o týdeník jedné z osmi politických stran Národní fronty) nehrozilo zastavení vydávání, jak bude níže popsáno. Spor se rozhořel na podzim 1945, kdy redaktoři *Obzorů* ve svých textech kriticky informovali o odsunu německého obyvatelstva a pobývání Němců ve shromažďovacích táborech. Periodikum také kritizovalo například

161 Karel KAPLAN, *O cenzuře v Československu*. s. 11.

162 NA, fond MI, Tisk, publikace, časopisy 1945-1946, č. 152/1948, ka. č. 4.

163 NA, fond MI, Tisk, publikace, časopisy 1945-1946, č. 1001/1948, ka. č. 4.

164 Návrh změny zákona je dostupný v NA, fond MI, Tisk, publikace, časopisy 1945-1946, ka. č. 4.

165 První poválečná československá vláda fungovala v období od 4. 4. do 6. 11. 1945, premiérem byl sociální demokrat Zdeněk Fierlinger.

166 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 50-51.

Petr BEDNAŘÍK - Jan CEBE, *Řízení českých médií v letech 1945-1948*. s. 34-36.

diskriminaci „západních“ vojáků při obsazování postů v československé armádě.¹⁶⁷ Úřad proto kvůli odlišným postojům nechtěl časopisu udělit nové povolení k vydávání, které muselo získat každé periodikum na základě vyhlášky ministerstva z 26. 10. 1945¹⁶⁸. Formálně ale MI argumentovalo nedostatkem papíru, kvůli kterému byla vydána vyhláška. Obzory navzdory vyhlášce vyšly, a proto úřad chtěl zakázat vydání časopisu. Na zasedání vlády 30. 11. 1945 pak dokonce ministr Václav Kopecký obvinil Obzory z toho, že jeho redaktoři psali ve fašistickém a reakčním duchu, což podpořil i sociálně-demokratický premiér Zdeněk Fierlinger. Dne 8. 12. 1945 Československá tisková kancelář a Československý rozhlas na popud MI vydaly prohlášení, podle kterého Obzory vycházejí ilegálně, protože svými články podřívají jednotu Národní fronty, odchylují se od Košického vládního programu tím, že obhajují kolaboranty a Němce a dokonce napadají čest československé armády.¹⁶⁹ Kopeckému sekundoval v jeho „tažení“ proti Obzorům také komunistický tisk.

Kopecký se při útoku na Obzory zaštiťoval i dopisy od rozhořčených občanů, kteří údajně požadovali zastavení časopisu. Ve fondu Václava Kopeckého v Národním archivu se však dochovaly jen dvě rezoluce. První byla od příslušníků letištní perutě v Havlíčkově Brodě, kteří žádali okamžité zastavení vydávání periodika, protože časopis byl podle nich veden ve fašistickém duchu, zastával se Němců a napadal čest československé armády.¹⁷⁰ Druhá rezoluce, tentokrát od Leteckého náhradního pluku 1, které se taktéž nelíbil způsob informování o československé armádě, uváděla stejné požadavky: „*Navrhujeme proto zcela rezolutně, aby bylo vydávání časopisu Obzory pro svoje nečestné a fašistické názory zastaveno a to v době co nejkratší.*“¹⁷¹ Rezoluce v této formě připomínaly ty, které byly psány proti obžalovaným v politických procesech 50. let.¹⁷²

Obzory navzdory nezískání oprávnění nadále vycházely a proti Kopeckého obvinění i útokům komunistického tisku se bránily.¹⁷³ Proti obviněním vystoupili i představitelé lidové strany a národních socialistů. Samotný šéfredaktor Obzorů a zároveň poslanec za ČSL a předseda zahraničního výboru Prozatímního národního shromáždění Ivo Ducháček žádal 11. 12. 1945 po Kopeckém schůzku, když ho potkal v kuloárech PNS. Kopecký ale na

167 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 57-58.

168 Vyhláška MI č. 352 o přechodném omezení ve vydávání periodických tiskopisů ze dne 26. 10. 1945, Úřední list republiky Československé, vydána dne 28. 10. 1945, částka 126. In: NA, fond MI, ministerstva – působnost, zákony, ka. č. 1.

169 *Obzory*, Obzory, ročník I, číslo 15., 15. 12. 1945. s. 225.

170 NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 6, a. j. 156.

171 NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 6, a. j. 156.

172 Podle publicisty Vladimíra Bystrova obě rezoluce vznikly na objednávku KSČ s cílem zastavit vydávání Obzorů, což by ovšem musely doložit archiválie z fondů KSČ. In: Vladimír BYSTROV, *Svobodná nesvoboda: některé příklady postupující komunistické a sovětizace mediální krajiny v Československu a snah komunistů umlčet český nekomunistický a církevní tisk v letech 1945-1948*. Praha: VOŠP, 2006. s. 14-17.

173 O vztazích ministerstva informací a časopisu Obzory z pohledu Obzorů bude pojednáno ve zvláštní kapitole.

Ducháčkovy oslovení reagoval sarkasticky, že ČSL si nemohla vybrat lepšího šéfredaktora časopisu: „*Člověka, který byl v americké armádě a vyloženého agenta Angličanů.*“¹⁷⁴

Ducháček si po této reakci uvědomil, že diskuze s Kopeckým nemá žádný smysl.

Dne 19. 12. 1945 se konflikt mezi časopisem a MI projednával na předsednictvu vlády. Předseda ČSL Jan Šrámek navrhl zavedení předběžné cenzury, aby se zabránilo do budoucna podobným sporům. Šrámek doufal v to, že by se jeho návrhem oslabil pravomoc ministerstva informací. KSC ho ale odmítla s tím, že nechce omezovat tiskovou svobodu. Spor byl tak na základě návrhu náměstka předsedy vlády a národního socialisty Jaroslava Stránského nakonec ukončen pouze pokáráním časopisu a ministerstvo zároveň stáhlo svůj návrh na podání trestního stíhání vydavatelství i redaktorů periodika.¹⁷⁵ List zároveň po pár týdnech získal povolení vycházet pod podmínkou, že bude zastávat stanoviska obsažená v Košickém vládním programu, v duchu Národní fronty a v duchu národní jednoty.¹⁷⁶ Přestože byl tento konflikt „zažehnán“, vztahy mezi *Obzory* a úřadem byly nadále chladné a až do zániku časopisu v únoru 1948 je doprovázelo vzájemné napadání a osočování.¹⁷⁷

Vztahy se opět vyostřily v listopadu 1946. Dne 13. 11. 1946 totiž Václav Kopecký vystoupil s projevem v Informačním výboru ÚNS. Zde označil zpravodajství *Obzorů* o Sovětském svazu za „antisovětské štvání“, které podle Kopeckého zlehčovalo a napadalo spojení se SSSR a psalo proti němu tak zlovolně a nepřátelsky jako tisk mezinárodní reakce. Ministr konstatoval, že proti psaní *Obzorů* i druhého týdeníku ČSL *Vývoj* se kromě vlády postavil i celý národ, kterým se Kopecký zaštiťoval v projevu ve výboru několikrát, ovšem konkrétními příklady to nedoložil. Kopecký zároveň předložil členům výboru materiál, který tvořily údajné citace z *Obzorů* a *Vývoje* a měly doložit „zrádčovskou“ činnost časopisů. Řada citací byla ale ze zahraničního tisku, které lidovécké týdeníky jen otiskly, ale nebyly jejich autory. Některé dokonce byly vyňaty ze sovětského tisku.¹⁷⁸ Na další schůzi výboru 18. 12. 1946 se proti podkladům ostře ohradili redaktoři *Obzorů* a zároveň poslanci ČSL Ivo Ducháček s Bohdanem Chudobou s tím, že nadále nebudou pochlebovat žádnému zahraničnímu státu včetně Sovětského svazu. Chudoba pak na základě obvinění proti

174 NA, fond KSC – ÚV – 100/45, sv. 6, a. j. 156.

175 Christiane BRENNER, *Mezi Východem a Západem*. s. 153 - 155.

176 *Prohlášení*, *Obzory*, ročník II, číslo 2., 12. 1. 1946. s. 17.

177 Kopecký ve svém projevu v Informačním výboru PNS 7. 2. 1946 navrhnul, aby vznikla čtyřčlenná komise složená z ministrů, které by se nahlašovalo nepřipustné vybočení psaní určitého periodika z linie vládní politiky a narušování jednoty NF. In: NA, fond KSC – ÚV – 100/45, sv. 5, a. j. 153.

178 Kopeckého projev v Informačním výboru PNS 20. 11. 1946. NA, fond MI, ministři – exposé (projevy) 1946, inv. č. 8, ka. č. 2.

Kopecnému inicioval parlamentní kárné řízení za urážku na cti. To ale do komunistického převratu nebylo kvůli komunistickým obstrukcím zrealizováno.¹⁷⁹

Přestože byl výše zmíněný spor ojedinělý, nebyl za třetí republiky jediným. Ministerstvo informací například zastavilo vydávání sociologického časopisu Kruh vedeným Františkem Dědkem, úřadem byla zakázána doprava a distribuce šesti slovenských krajanských listů v USA. Oba případy měly pravděpodobně politický podtext. Zároveň od podzimu 1947 státní zastupitelství, nebo národní výbory nechávaly z podnětu buď ministerstva vnitra, nebo ministerstva informací konfiskovat výtisky některých nekomunistických periodik, které měly podle úřadů svým obsahem poškozovat zájmy státu. Takové incidenty novináři kritizovali a zabýval se jimi soud.¹⁸⁰

3.4. Václav Kopecný (1897 – 1961)

Václav Kopecný se narodil 27. 8. 1897 v Kosmonosech. Po absolvování Malostranského gymnázia v Praze studoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, studia však nedokončil. V roce 1919 se podílel na vzniku organizace levicové inteligence Marxistické sdružení. Do KSČ vstoupil dva roky na to, už v roce jejího vzniku. V letech 1929 - 1938 byl členem ÚV KSČ, 1931 - 1938 pak součástí politbyra ÚV KSČ, ve stejných letech vykonával za KSČ poslanecký mandát. Za první republiky také psal do řady periodik například do Brněnské Rovnosti, plzeňské Pravdy, ostravského Dělnického deníku a taktéž do Rudého Práva. V něm zastával v letech 1933 – 1934 funkci hlavního redaktora periodika. Druhou světovou válku strávil v Moskvě jako člen zahraničního vedení KSČ.¹⁸¹

Po obnově Československa působil ve vrcholných politických i stranických funkcích. V letech 1945 – 1953 zastával post ministra informací¹⁸², v letech 1953 - 1954 stál v čele rezortu kultury, od roku 1953 do své smrti byl místopředsedou vlády, zároveň v letech 1945 – 1961 vykonával poslanecký mandát. Po roce 1945 zasedal v ÚV KSČ, byl členem předsednictva a politického byra ÚV a jednu dobu také členem politického sekretariátu KSČ. Byl považován předního stranického ideologa. Po komunistickém převzetí moci patřil spolu se Zdeňkem Nejedlým, Ladislavem Štollem a Gustavem Barešem¹⁸³ k tvůrcům kulturní

179 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 60-61.

180 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 47-48.

181 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů*. s. 52.

182 V říjnu 1948 byl název ministerstva informací změněn na ministerstvo informací a osvěty.

183 Známý je spor Kopecného s Barešem z počátku 50. let. Ten spočíval v určení kompetencí kulturní politiky mezi ministerstvem informací a Kulturně propagačním oddělení ÚV KSČ v čele s Barešem, který byl zároveň zástupcem generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského. Spor byl vyřešen na konci roku 1951, kdy byl Slánský zatčen a o rok později ve vykonstruovaném procesu popraven. Bareš následkem toho skončil ve své funkci. In: Karel KAPLAN - Pavel KOSATÍK, *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. s. 231-232.

stranické politiky, která spočívala v přebírání sovětského vzoru.¹⁸⁴ Podílel se také na ideologickém zdůvodnění a přípravách politických procesů v 50. letech. Přelomem byl pro něj rok 1956, kdy v KSČ došlo k sebekritice vyvolanou XX. sjezdem KSSS. Zde byl silně kritizován Stalinův kult osobnosti (obdobnou pozici měl v Československu Klement Gottwald, kterého Kopecký celý život obhajoval). Kopecký byl kritizován hlavně za své působení v politických procesech, veškerou kritiku ale v zásadě odmítl. Přestože se Kopeckého pozice v KSČ v důsledku těchto událostí oslabila, ve stranických i politických zůstal a vydržel v nich do konce života. Zemřel 5. 8. 1961 v Praze.

Charakteristika Václava Kopeckého by se dala shrnout do dvou podob. První byla podoba radikálního komunistického dogmatika napadajícího politické oponenty. Po charakterové stránce by se tak Kopecký dal popsat jako výbušný, útočný, sarkastický a demagogický člověk, se kterým nebylo možné vést konstruktivní dialog. V druhé podobě se dal Kopecký charakterizovat jako „*dobromyslný společník bohémských večírků, který nešetřil vůči umělcům velkorysími gesty ani penězi*“.¹⁸⁵ Na veřejnosti působil jako „přítel lidu a dělnické třídy“. Mohlo ho k tomu vést jeho komunistickému přesvědčení, anebo fakt, že chtěl být jednoduše středem pozornosti. Svou družnost odvozoval od svého „komediantského původu“ (za který se podle svých slov nestyděl), protože tvrdil, že jeho příbuzným byl loutkář Matěj Kopecký. Kopeckého založení se proto projevovalo jeho účastí na nejrůznějších veřejných akcích, ty se často nesly v duchu propagace Sovětského svazu a všeho sovětského. Mimoto se účastnil odhalování pomníků, soch, uctění padlých, zahajování výstav, otevírání dolů, nebo navštěvoval místní slavnosti, podniky či továrny. Častokrát při účasti na akcích pronášel projevy.¹⁸⁶

Gesta vůči umělcům se projevovala tím, že Kopecký dal radě spisovatelům a umělcům vysoké úřední posty na ministerstvu informací¹⁸⁷. Básník Vítězslav Nezval, spisovatel Ivan Olbracht, básník František Halas a výtvarník Adolf Hoffmeister byli postaveni do čela ministerských odborů, spisovatel Lumír Čivrný vykonával funkci Kopeckého náměstka a někteří další umělci byli posláni do zahraničí, aby tam vykonávali pozici kulturního a zahraničního atašé. Kopecký rozdáváním funkcí počítal s tím, že mu nominovaní lidé pomohou vykonávat kulturní politiku podle jeho a především podle stranických představ.¹⁸⁸

184 Karel KAPLAN - Pavel KOSATÍK, *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. s. 226.

185 Milan DRÁPALA, *Iluze jako osud: K vývoji politických postojů Vítězslava Nezvala*. In: Soudobé dějiny, ročník 3., číslo 2–3, 1996, s. 194–195.

186 Jana PÁVOVÁ, *Demagog ve službách strany*. s. 75–76.

187 O obsazení postů umělců na MI hovořil na Informačním výboru PNS 24. 1. 1946. In: NA, fond KSČ – ÚV – 100/45, sv. 5, a. j. 153.

188 Podle Václava Černého měl Kopecký představu o kultuře „*dvojnásob zkrácenou, jednak osobně kamarádkou a bohémskou, jednak fanaticky stranickou, naivně kusou ve všem všudy*.“ In: Václav ČERNÝ -

Toto angažování známých tváří také mohlo působit dojmem, že jediná KSČ se na rozdíl od demokratických stran o kulturu zajímala. Umělci navíc dodávaly činnosti ministerstva informací zdání oprávněnosti a záštity.¹⁸⁹

Vliv na jeho politické názory měly pobyty v Sovětském svazu a práce v Kominterně. Podle Karla Kaplana a Pavla Kosatíka Kopecký brzy pochopil, „že věrnost Sovětskému svazu a poslušné aplikování jakýkoliv sovětských „zkušeností“, ať už se do poměrů ve střední Evropě hodí či ne, jsou tím hlavním, co se v Moskvě od komunistických funkcionářů očekává“.¹⁹⁰ Kopecký tak nekriticky přijímal vše sovětské během celé politické kariéry. S menším náznakem sebekritiky vystoupil jen krátce po XX. sjezdu KSSS v roce 1956, na kterém byl kritizován Stalinův kult osobnosti a následně v Československu i tehdejší stranické vedení. Krátce „po opadnutí tání“ se ale vrátil zpět na předchozí pozice. Svůj vztah k Sovětskému svazu si zakládal jednak na obdivu k zemi, která jako první začala budovat „spravedlivou komunistickou společnost“, jednak na tom, že ho pojily blízké vztahy s mnoha sovětskými představiteli. Kopecký pak působil ve funkci československého zástupce v Kominformě (komunistické internacionále), což ho také významně politicky ovlivnilo. Působení se zakládalo na informování představitelů Sovětů o situaci v československém exilu. Vzhledem k tomu, že Kominternu měla blízko k NKVD (sovětská tajná policie), dalo by se říct, že Kopecký byl vlastně jejím informátorem.¹⁹¹

Jak již bylo zmíněno, Kopecký často při různých příležitostech řečnil a rozhodně v něm vynikal, hlavně ale v tom negativním slova smyslu¹⁹². Pokud KSČ potřebovala někoho napadnout, osočit, či zastříť pravou podstatu problému, byl vybrán většinou Kopecký. Proto Kopecký mluvil často, což mu nevadilo, protože řečnil rád a zároveň se také rád sám poslouchal. Svě projevy částečně četl a část přednášel spatra. Svým svérázným stylem dokázal uhranout davy. Základem jeho projevu nebylo posluchače přesvědčit argumenty, ale množstvím slov, expresivitou a agresivní výpovědí, zkrátka udolat a překřičet oponenty. Svou rétorikou chtěl jiným řečníkům bránit v diskuzi a vnutit jim „vlastní hru“, ve které bude jediné on určovat pravidla debaty. Tento styl si uchoval po celý život. Znamé byly jeho agresivní projevy na půdě prvorepublikového i poválečného parlamentu vůči politickými oponentům,

Nora OBRTELOVÁ. *Paměti. III, 1945-1972*. Brno: Atlantis, 1992. s. 53.

189 Katarína ZAVACKÁ, *Censúra v Československu v letech 1945-1948*. s. 559.

190 Karel KAPLAN - Pavel KOSATÍK, *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. s. 217.

191 Karel KAPLAN, *Gottwaldovi muži*. s. 219-220.

192 Václav Černý hodnotil Kopeckého rétorické schopnosti negativně, stejně jako Kopeckého samého: „*Táborový řečník, jenž spotřebuje víc hlasivek než myšlenek, a spíš než niterním nadšením se opíjí fyzickým kontaktem s napěchovaným davem a pohledem do vyvalených bulv.*“ Podle Černého navíc nemělo smysl rozebírat, co Kopecký říká: „*A také mravní páteř mu poskytovala strana a její zásada „mravně je to, co prospívá našemu hnutí.*“ In: Václav ČERNÝ - Nora OBRTELOVÁ. *Paměti. III, 1945-1972*. Brno: Atlantis, 1992. s. 148.

proslovy již za komunistického režimu proti „zrádcům ve straně“ jako byl Rudolf Slánský, Otto Šling, nebo řeči na nejrůznějších událostech například na odhalení Stalinova pomníku v Praze v roce 1955. Ona Kopeckého tvrdá kritika odsouzených komunistů v procesu se Slánským (podle tehdejší teriologie „Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským“) vyústila u ostatních stranických kolegů v obavu, že stejně jako Slánský mohou skončit i oni, protože Kopecký mohl využít svých dobrých vztahů se sovětskými představiteli. Gottwald proto Kopeckého osobně přijímal jen v nejnnutnějších případech. Antonín Novotný zase Kopeckého ponechal ve všech stranických funkcích až do jeho smrti.¹⁹³

Kopeckého osobnost hrála v obsazení postu šéfa rezortu podstatnou roli – funkce mu byla vytvořena v podstatě na míru. Bylo to jednak kvůli jeho výřečnosti a zároveň kvůli uspokojení jeho mocenských ambic.¹⁹⁴ Zároveň KSČ potřebovala v tak klíčovém rezortu, jako bylo ministerstvo informací¹⁹⁵, mít výraznou osobnost, která bude „stranicky“ naprosto spolehlivá a taktéž bude napadat a negovat veškerou kritiku od politických oponentů v rámci vlády a Národní fronty i od veřejnosti.

193 Karel KAPLAN, *Gottwaldovi muži*, s. 220-225.

194 Karel KAPLAN, *Gottwaldovi muži*, s. 226.

195 Podle Jana Dobeše ministerstvo informací patřilo spolu s rezortem vnitra a zemědělství mezi klíčová ministerstva, která KSČ využívala při budování moci za třetí republiky, a která ji posloužila k převzetí moci v únoru 1948. In: Jan DOBEŠ, *Ministerstvo informací: 1945-1948: totalitní instituce?*. 177.

4. Svaz českých novinářů v letech 1945 - 1948

4.1. Vznik Svazu českých novinářů

Za Protektorátu Čechy a Morava byl novinářskou organizací Národní svaz novinářů, který vznikl 11. 6. 1939 sjednocením všech dosavadních novinářských sdružení. Do čela byl zvolen novinář František Bauer. Za jeho vedení organizace skrytě podporovala nezaměstnané novináře, stejně tak jako rodiny žurnalistů, kteří odešli do exilu. Novinářům, kteří byli zatčeni, nebo vyšetřováni gestapem, byl zase zprostředkováván či tajně financován obhájce a v pár případech svaz pomáhal v ilegálním útěku z Protektorátu. Spíše rezistentní charakter organizace se však nelíbil německým protektorátním úřadům, které si chtěly svaz podřídit. Kvůli zmírnění tlaku tak protektorátní vláda odvolala v červnu 1940 Františka Bauera z čela svazu a nahradila ho Františkem Hellerem. Snaha představitelů okupační moci podmanit si organizaci ovšem nepolevovala.

Zásadní změnou prošel Národní svaz novinářů po příchodu Reinharda Heydricha do úřadu zastupujícího říšského protektora a ministra školství a lidové osvěty Emanuela Moravce. Moravec v únoru 1942 odvolal z čela svazu Hellera, kterého nahradil jedním z aktivistických novinářů podporující okupační režim a šéfredaktorem deníku Večer Vladimírem Krychtálkem. Přestože organizace byla nově vedena autoritativně na základě vůdcovského principu, část členů svazu pokračovala v činnosti, která probíhala už za Bauerova vedení a navíc řada členů se zapojila do odbojových organizací. Zároveň tito členové diskutovali o poválečné podobě novinářské organizace.¹⁹⁶

Postupem času začínalo být zřejmé, že Německo válku prohraje a Československo bude obnoveno. Proto se na jaře 1945 ustanovil výbor skládající se z novinářů působící v domácím odboji ve složení František Bauer, Karel F. Zieris, Antonín Cibulka, Václav Cháb, Ladislav Khás, František Maršák, František Meloun a Jaroslav Vozka. Skupina následně začala spolupracovat se zastřešujícím orgánem domácího odboje Českou národní radou – výbor byl začleněn do tiskové komise ČNR pod vedením spisovatele Lumíra Čivrného.¹⁹⁷

Tisková komise ČNR se sešla v již obnoveném Československu 11. 5. 1945 a byla doplněna ještě zástupci novinářů z východního odboje. Schůzky se zúčastnil i ministr informací Václav Kopecký. Komise předložila ČNR návrh vládního nařízení, kterým se Národní svaz novinářů měl transformovat na Svaz českých redaktorů a měl se stát veřejnoprávní korporací a zájmovým sdružením všech českých redaktorů. Tento návrh pak

¹⁹⁶ Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. s. 30-33.
¹⁹⁷ *Tamtéž*, s. 39.

ministerstvo informací využilo při přípravě dekretu o úpravě poměrů v českém tisku.¹⁹⁸ Komise zároveň zakazovala činnost těm žurnalistům, kteří psali v duchu s okupačním režimem. Výjimku představovali jen ti novináři, kteří se aktivně podíleli na domácím, nebo zahraničním odboji. Také bylo rozhodnuto o nutnosti provedení očisty novinářského stavu, kterou se měli potrestat redaktoři kolaborující s nacistickým režimem. K tomu měla sloužit očistná komise.¹⁹⁹

Ustavující schůze poválečného přípravného výboru nové novinářské organizace se konala 19. 6. 1945 na ministerstvu informací. Tehdy ještě název organizace zněl Svaz českých redaktorů a až 23. 6. 1945 byl definitivně přejmenován na Svaz českých novinářů. Setkání se účastnili kromě skupiny kolem Františka Bauera taktéž někteří členové protektorátního Národního svazu novinářů, zástupci pražských redakcí a zástupci žurnalistů ze zahraničního odboje a také člen prezidia ÚRO František Jungman. Přípravný výbor byl složen ze zástupců ústředních deníků politických stran, tiskového odboru ministerstva informací a novinářů ze zahraničního odboje. Členové výboru byli předseda Jaroslav Vozka (šéfredaktor deníku Práce), jednatel Karel František Zieris (zástupce TOMI), pokladník Zdeněk Ančík (zástupce zahraničního odboje), Radim Foustka (odpovědný redaktor Práva lidu), Vladimír Koucký (šéfredaktor Rudého Práva), Rudolf Kolář (odpovědný redaktor Svobodného slova), Simeon Gehlfand (redaktor Lidové demokracie), Otakar Wunsch (šéfredaktor tisku ÚRO) a Marie Kořátková (šéfredaktorka Světa Sovětů, zastupující novináře z týdeníků).²⁰⁰

V prvních měsících existence se Svaz českých novinářů zabýval hlavně vlastní výstavbou. Protože byl SČN brán i jako odborová organizace, zabýval se otázkami hmotného a sociálního zabezpečení žurnalistů – v této oblasti se mu například podařilo zajistit jízdné zadarmo, přiděly potravin, nebo vznik rekreačních zařízení pro novináře. Na stole byla i otázka novinářských platů a pojištění. Vzhledem k neexistenci disciplinární komise svazu měl na starosti přípravný výbor i její agendu. Do ní spadalo vyřizování stížností na psaní tisku, spory mezi redakcemi, nebo nedodržování dispozic ministerstva informací pro činnost redakcí a publikování informací.²⁰¹ Podstatná část agendy se také týkala očisty novinářského stavu od

198 Vladimír HUDEC, *Z historie naší novinářské organizace*. s. 73.

199 NA, fond ASYN, ka. č. 166/1

200 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. s. 60-62.

201 Vladimír HUDEC, *Z historie naší novinářské organizace*. s. 76.

kolaborujících žurnalistů. SČN se taktéž podílel na vzniku nově vznikuvší Vysoké školy politické a sociální²⁰², která měla mimojiné za cíl vychovávat nové novinářské „kádry“.²⁰³

Spolkový život žurnalistů za třetí republiky byl založen na federálním uspořádání. Kromě Svazu českých novinářů tak vznikl i Sváz slovenských novinářů. Obě organizace zastřešoval celostátní Ústřední svaz československých novinářů. Jeho přípravný výbor zahájil činnost v květnu 1946. O jeho složení se bouřlivě debatovalo, protože čeští zástupci chtěli zastoupení poměrné, zatímco slovenští požadovali stejný počet reprezentantů pro oba svazy. Nakonec zvítězil slovenský návrh – českou stranu zastupoval Karel F. Zieris, Zdeněk Ančík, Vladimír Koucký a Rudolf Kolář, slovenskou stranu K. Hušek, J. Šefránek, E. Štefan a L. Očenáš. Předsedou byl zvolen Otakar Wunsch. Ústřední svaz se zabýval hlavně návrhem zákona o postavení redaktorů a o svazech novinářů, sociálními a hmotnými otázkami, vztahem mezi českým a slovenským svazem novinářů a případnými spornými otázkami mezi nimi.²⁰⁴

4.2. Ustanovení orgánů Svazu českých novinářů

První valná hromada nově vzniklé organizace se konala 17. 3. 1946 v sále Přítomnost v Penzijním ústavu v Praze. Valné hromady se účastnili tři ministři – ministr informací Václav Kopecký, ministr průmyslu Bohumil Laušman (ČSSD) a ministr zahraničního obchodu Hubert Ripka (ČSNS) i další významní představitelé tehdejšího veřejného života například generální tajemník Revolučního odborového hnutí Evžen Erban, člen rady pražského Ústředního národního výboru Šolc, který se události zúčastnil místo primátora hlavního města Prahy Petra Zenkla, Vysokou školu politickou a sociální reprezentoval rektor František Rouček, Syndikát českých spisovatelů zastupoval Jan Drda i či doživotní syndik českých novinářů Jiří Pichl jako čestný host.²⁰⁵

Jako první vystoupil s projevem předseda přípravného výboru Jaroslav Vozka. V něm si společně s účastníky sjezdu připomněl všechny oběti novinářského stavu, které měla na svědomí druhá světová válka a nacistický okupační režim. Zároveň vyzdvihl roli novinářů v odboji (konkrétně jmenoval skupinu novinářů okolo Františka Bauera i Bauerovu roli ještě jako předsedy Národního svazu novinářů) i činnost novinářů v zahraničí. Odmítal tvrzení, že

202 Zřízena dekretem prezidenta republiky č. 140/1945 Sb. ze dne 26. 10. 1945. Dekret je dostupný na <https://www.zakony.cz/zakony/2018/1/zakon-140-1945-Sb-dekret-presidenta-republiky-o-zrizeni-vysoke-skoly-politicke-a-socialni-v-praze-SB1945140> (přistoupeno 7. 7. 2020).

203 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*, s. 64.

204 Alena KŘIVÁNKOVÁ - Jozef VATRÁL, *Dějiny československé žurnalistiky*, s. 54.

205 NA, fond ASYN, ka. č. 166/3.

„by se čeští novináři zpronevěřili Havlíčkově tradici a národnostně zklamali.“²⁰⁶ Podle Vozky s nacisty kolaborovala jen malá část žurnalistů, přičemž šlo o málo odborné a charakterní novináře, kteří se nedokázali uplatnit za první republiky.²⁰⁷ Vozka pak kladl velký důraz na dokončení novinářské očisty a schválení potřebné legislativy. Primární bylo schválit normu uzákoňující SČN. Zákon o postavení redaktorů a o Svazech novinářů se avšak podařilo Ústavodárnému národnímu shromáždění schválit až v květnu 1947, tj. více jak rok po této valné hromadě. Přestože se shromáždění sešlo bez opory v legislativě, což Vozka v projevu kritizoval, věřil, že se tak brzy stane i na základě iniciativy ministra informací Václava Kopeckého, jehož spolupráci se SČN hodnotil Vozka pozitivně.

I Václav Kopecký ve svém vystoupení kladně hodnotil novináře, kteří se jak v protektorátu, tak v zahraničí zapojili do odboje proti nacistům. Také mluvil o potřebě retribuce v novinářství, která podle něj měla „soudit ty nejzvrhlejší zrádce a nejodpornější služebníky Němců v znacizovaném tisku.“²⁰⁸ Sám svaz měl být podle Kopeckého ke kolaborantům nemilosrdný. SČN se měl vymezit nejen vůči období Protektorátu, ale i vůči první republice, což Kopecký dokladoval slovy: „Abychom svobodný československý tisk budovali jako nový tisk, odpovídající duchu nové republiky.“²⁰⁹ Kopecký si zároveň pochvaloval spolupráci mezi svazem a ministerstvem a kvitoval shodu, jakou měly obě instituce při vytváření nového systému řízení médií po roce 1945 (tj. při vytváření mediální legislativy týkající se tisku). Kladně taktéž hodnotil, že novináři jako stav podporují poválečné změny (například o výtkách a sporu s časopisem *Obzory* se nezmínil), a že jistě budou psát o tzv. budování republiky a s tím spojených dalších jevech (dvouletý hospodářský plán, znárodnování, pozemková reforma a další). Distanc od první republiky dokladoval na nemožnosti vydávat tištěná média jednotlivci a také zrušením předběžné cenzury.²¹⁰

Po vystoupení ministra informací přišly na řadu další projevy. Tajemník SČN Karel F. Zieris hovořil převážně o majetkových záležitostech a hmotném zabezpečení novinářů. Šéfredaktor československého rozhlasu Jiří Hronek popisoval činnost novinářů za druhé světové války v západní odboji, šéfredaktorka časopisu *Svět Sovětů* Marie Kořátková zase v tom východním. Na valné hromadě potom bylo apelováno na schválení mediální legislativy. Také se řešil vztah novinářské organizace a ÚRO. Bylo dohodnuto, že kompetence se rozdělí mezi organizace – odborovou agendu bude mít na starosti ÚRO a SČN se stane zájmovou

206 NA, fond ASYN, ka. č. 166/3.

207 To nebyla pravda, řada novinářů tzv. aktivistické sedmičky zastávala před rokem 1938 významné šéfredaktorské posty. In: Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. s. 68.

208 NA, fond ASYN, ka. č. 166/3.

209 *Tamtéž*.

210 *Tamtéž*.

organizací. SČN proto měla zajišťovat odborové záležitosti do doby, než budou kompetence SČN a odborů legislativně vymezeny a celkově právně ukotveny²¹¹. Svaz českých novinářů se tak na shromáždění prezentoval jako organizace podílející se na naplňování a realizaci nového pojetí tisku ve shodě s ministerstvem informací, což zahrnovalo i tehdy vyžadované vykonání očisty novinářského stavu.

Valná hromada byla zakončena volbou vedení Svazu českých novinářů. Předsedou byl zvolen jako jediný kandidát šéfredaktor tisku Ústřední rady odborů Otakar Wunsch. Následně byli voleni členové výboru. Ten se skládal ze zástupců ústředních stranických deníků (Rudé právo, Svobodné slovo, Právo lidu, Lidová demokracie) a periodik společenských organizací – list Československé obce legionářské Národní osvobození, deník Mladá fronta, vojenský list Svobodné Československo, orgán Jednotného svazu českých zemědělců Zemědělské noviny, Svobodné noviny. Dále byli ve výboru zástupci z ministerstva informací, Československého rozhlasu, ČTK, novinářů z institucí a významných týdeníků (např. Svět Sovětů, Československá žena, Naše vojsko). Také bylo zvoleno dvacet náhradníků výboru, tři revizoři svazových účtů a disciplinární rada, do jejíhož čela byl zvolen předseda přípravného výboru SČN Jaroslav Vozka.²¹² Na závěr valná hromada schválila text rezoluce, ve které SČN požadoval schválení tiskové legislativy a důslednou očistu novinářského stavu. Zároveň vyzýval všechny své členy k poctivému výkonu novinářského povolání a proklamoval vzájemnou spolupráci českých a slovenských žurnalistů.²¹³

28. 3. 1946 se posléze konala ustavující schůze předsednictva, které zvolilo desetičlenné užší předsednictvo, které na schůzích jednalo o každodenní svazové agendě. Předsednictví obhájil opět Otakar Wunsch, místopředsedy se stali Vladimír Koucký a Jaroslav Rejzek, post jednatele a pokladníka obhájili již z přípravného výboru Karel F. Zieris a Zdeněk Ančík. Dalšími členy pak byli zvoleni Jan Holeček (sociální referent), Rudolf Kolář (referent o pojištění), Marie Kořátková (šéfredaktorka Věstníku SČN), Jan Smetáček (předseda hospodářské komise) a Václav Sábl (referent o výhodách). Na schůzi byly také založeny odbočky svazu ve větších městech (Praha, Brno, Ostrava, Olomouc, Plzeň, Zlín, Liberec, Hradec Králové).²¹⁴

211 Zákon o odborech byl vydán jako zákon č. 144/1946 Sb. Zákon o jednotné odborové organizaci 24. 6. 1946. Zákon o SČN byl vydán o rok později 24. 6. 1947 jako zákon č. 101/1947 Sb. Zákon o postavení redaktorů a o Svazech novinářů.

212 NA, fond ASYN, ka. č. 166/3.

213 *Tamtéž*.

214 NA, fond ASYN, ka. č. 167/1.

4.3. Očista novinářského stavu po druhé světové válce

Po konci druhé světové války probíhala v Československu a i v jiných zemích, které měly co dočinění s nacistickým režimem tzv. očista. Na základě retribuice měli být potrestáni ti, kteří se provinili kolaborací s nacistickým režimem. Nutnost očisty se nevyhnula ani novinářskému stavu. Celoplošná personální očista byla zmíněna již v Košickém vládním programu z 5. 4. 1945 a týkala se samozřejmě i médií: „Zúčtováno bude se zrádnými novináři, kteří se zaprodali a sloužili Němcům... Bude provedena důkladná očista v oblasti žurnalistiky, rozhlasu a filmu.“²¹⁵ Očista probíhala ve dvou směrech – soudní a profesně stavovské. Soudní očista byla vykonávána na základě dvou dekretů prezidenta republiky – dekretu o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (tzv. velký retribuční dekret)²¹⁶ z 9. 7. 1945 spolu s dekretem o Národním soudu²¹⁷ a dekretu o trestání některých provinění proti národní cti (tzv. malý retribuční dekret)²¹⁸ z 27. 10. 1945. Na základě prvního dekretu byly souzeny zločiny proti státu, vyvědačství a zároveň vznikaly mimořádné lidové soudy. Podle § 3, odstavec 1 měl být člověk odsouzen k trestu od pěti do dvaceti let těžkého žaláře v případě, že „propagoval nebo podporoval fašistické nebo nacistické hnutí, nebo v oné době (existence Protektorátu) tiskem, rozhlasem, filmem nebo divadlem, nebo na veřejném shromáždění schvaloval nebo obhajoval nepřátelskou vládu na území republiky nebo jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství a úřadů a orgánů jim podřízených“.²¹⁹ Pokud ale pachatel spáchal čin „v úmyslu, aby rozvrátil mravní, národní nebo státní vědomí československého lidu, zejména československé mládeže, trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let, a za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí, nebo smrtí.“²²⁰ Zároveň v případě, že byl pachatel podle tohoto dekretu odsouzen, pozbyl veškerou občanskou čest, na základě které nemohl být redaktorem, vlastníkem nebo vydavatelem periodického ani neperiodického tisku.²²¹ Očista novinářů byla ještě přímo zmíněna v dekretu o Národním soudu. V něm stálo, že budou potrestáni podle tzv. velkého retribučního dekretu ti žurnalisté, „kteří propagačně

215 Dostupný na www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/ (přistoupeno 12. 4. 2020)

216 Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech z 19. června 1945. Dostupné na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-16> (přistoupeno 12. 4. 2020)

217 Dekret prezidenta republiky č. 17/1945 o Národním soudu z 9. 7. 1945. Dostupné na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-17> (přistoupeno 12. 4. 2020)

218 Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti z 27. 10. 1945. Dostupné na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-138?text=provin%C4%9Bn%C3%AD+proti+n%C3%A1rodn%C3%AD+cti> (přistoupeno 12. 4. 2020)

219 <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-16> (přistoupeno 12. 4. 2020)

220 *Tamtéž.*

221 <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-138> / (přistoupeno 12. 4. 2020).

sloužili vládě vetřelců v denním tisku“.²²² Dekret o trestání některých provinění proti národní cti postihoval méně závažné prohřešky.

Očistu profesně stavovskou prováděly jednotlivé profesní organizace pomocí vlastních očistných komisí²²³. Už 5. 5. 1945 rozhodla skupina novinářů včele s Františkem Bauerem, která byla součástí tiskové komise České národní rady, o potrestání novinářů kolaborujících s okupačním režimem. Karel F. Zieris pak byl pověřen, aby vypracoval seznam kolaborujících novinářů, kteří měli být zajištěni a postaveni před lidový soud. Je ale celkem pravděpodobné, že zatýkání některých novinářů probíhalo na konci války živelně a bez jakýchkoliv pokynů²²⁴. Na setkání zástupců pražského tisku svolaným ČNR a ministra informací Václava Kopeckého 11. 5. 1945 byl Zierisem předložen seznam 36 novinářů, které měl soudit lidový soud a asi 50 žurnalistů, kteří kvůli své kompromitující činnosti za Protektorátu měli být vyloučeni z novinářské organizace. Prosazen byl však nakonec návrh, který předložili novináři z exilu.²²⁵ Podle něj komise zakazovala činnost všem žurnalistům, kteří psali v duchu s okupačním režimem. K provedení očisty měla sloužit očistná komise.²²⁶ Komise se skládala ze zástupců různých částí odboje, na návrh samotných novinářů byli její členové jmenováni ministrem Kopeckým. Domácí odboj zastupoval František Bauer a Karel František Zieris, zahraniční odboj Zdeněk Ančík, novináře, kteří se vrátili z koncentračních táborů, reprezentoval Radim Foustka a vdovy za popravené novináře Zdenka Kladivová.²²⁷

Komise měla poměrně pravomoce silné pravomoce, protože každý novinář, který chtěl po válce vykonávat žurnalistickou činnost, musel být komisí prověřen, zda během existence protektorátu nekolaboroval s okupační mocí. Pro žurnalisty neexistovala tak jiná možnost, protože novinář bez kladně vyřízeného prověření nemohl být členem Svazu českých novinářů a tím pádem nemohl vykonávat svou profesi. Předstoupení před očistnou komisí se netýkalo redaktorů, kteří se povolání rozhodli po válce nevykonávat, či těch novinářů, kteří byli zajištěni již v prvních mírových dnech a většinou čekali na soudní řízení (šlo většinou o šéfredaktory a politické redaktory velkých protektorátních deníků). K nejvyššímu trestu byli

222 Dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb. o Národním soudu z 9. 7. 1945. Dostupné na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-17> (přistoupeno 12. 4 2020)

223 Očista novinářského stavu proběhla i na Slovensku – vznikla očistná komise, kterou ustanovil pověřenec pro školství a osvětu Laco Novomeský z KSS. I zde platila podmínka, že novinář mohl vykonávat svou profesi, jen pokud měl patřičné prověření. Komise kvůli kolaboraci s fašismem vyloučila 74 novinářů (39 z nich psalo pro německý a maďarský tisk a 35 bylo představiteli tzv. luďáckého tisku). In: Luboš ŠEFČÁK - Zuzana DUHAJOVÁ, *Dejiny slovenského novinárstva*. s. 115

224 Novináři jakožto zástupci své profese měli v určitém ohledu nevýhodné postavení, protože kvůli způsobu své práce byli na očích veřejnosti a dali se tak považovat za jedny z nejviditelnějších představitelů kolaborace s nacisty.

225 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. s. 97-98.

226 NA, fond ASYN, ka. č. 166/1

227 Petr BEDNARČÍK, *Dějiny českých médií*. s. 224-226.

odsouzení tzv. aktivističtí novináři²²⁸ – Antonín Jarmil Kožíšek, Vladimír Krychtálek, Jaroslav Křemen (rozsudek změněn na doživotí), Alois Kříž, Rudolf Novák, Emanuel Vajtauer (odsouzen v nepřítomnosti, nikdy nedopaden) a Karel Werner.²²⁹

Komise začala se svou činností již v květnu 1945. Tresty byly odstupňovány podle výše provinění – vyloučení z novinářské organizace a odeslání dotyčného před soud (týkal se celkem 73 redaktorů), doživotní vyloučení z novinářské organizace (40 novinářů) či dočasné vyloučení z novinářské organizace od 3 do 18 měsíců (40 žurnalistů). Byl ukládán také peněžitý trest za návštěvu protektorátního Presseklubu, což bylo společenské středisko německých a aktivistických novinářů za Protektorátu. Návštěvy Presseklubu byly totiž považovány za společenský styk s okupanty. Pokuta se vztahovala na ty žurnalisty, kteří se neprovinili jiným způsobem, celkem jich bylo 58. Za každou návštěvu tak byla udělena pokuta 100 Kč. Finance z pokut šly do fondu Václava Kopeckého, ze kterého byli podporováni pozůstalí po zemřelých novinářích. Proces očisty se celkově týkal asi 800 žurnalistů.²³⁰

Činnost ukončila očištná komise k březnu 1946, kdy odevzdala všechny spisy týkající se očisty Zemskému odboru bezpečnosti, který měl posoudit, zda mají být obviněné osoby souzeny podle dekretu o provinění proti národní cti (tzv. malého retribučního dekretu).²³¹ Řada novinářů však nesouhlasila s verdikty očištné komise, a proto ministerstvo informací na návrh vedení Svazu českých novinářů zřídilo odvolací komisi pro očistu novinářského stavu od 1. 2. 1946. Ta se skládala ze zástupců ministerstva informací (Vladimír Procházka, který byl zároveň předsedou), ministerstva vnitra (Jindřich Spurný), perzekuovaných novinářů (Otakar Wunsch), novinářů zahraničního odboje (Ivan Jelínek) a domácího odboje (Lumír Čivrný, později nahrazen Františkem Melounem). Komise ovšem zasedala jen 14 dní kvůli žádosti Zemskému odboru bezpečnosti z poloviny února 1946 o předání všech materiálů týkající se novinářské očisty. Komise tak kvůli svému krátkému trvání stihla projednat jen minimum případů.²³²

Přestože byla poválečná očista logickým krokem, velmi často byla proti obviněným osobám zneužívána. Často se za obviněními žurnalistů skrývalo vyřizování osobních účtů, či se posuzovaly postoje obviněného zpřed roku 1939, než že by se řešila skutečná kolaborace

228 O procesu tzv. aktivistické sedmičky novinářů více Eva JANEČKOVÁ, *Novináři „aktivistické sedmičky“ před Národním soudem*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2016.

229 Petr BEDNARÍK, *Dějiny českých médií*. s. 225-226.

230 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. s. 100-109.

231 Alena KŘIVÁNKOVÁ - Jozef VATRÁL, *Dějiny československé žurnalistiky*. s. 49.

232 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. s. 114-115.

s nepřítelem.²³³ Zneužití procesu očisty bylo také zapříčiněno vágní formulací tzv. retribučních dekretů. Je pak taktéž otázkou, do jaké míry novináři kolaborovali s režimem na základě sympatií a souhlasu s režimem a do jaké míry kvůli strachu a obavám o sebe či existenci své rodiny. Komise většinou postupovala poměrně nekompromisním způsobem, protože většina jejich zástupců byla buď členy KSČ, nebo se stranou sympatizovali. A vzhledem k tomu, že komunističtí a radikálně levicoví novináři za Protektorátu nepůsobili, protože již za druhé republiky byl komunistický tisk zastaven, nemohli se proto zkompromitovat. Komise proto mohla požadovat co netvrdí postup vůči žurnalistům, protože se tím mohla zbavit svých potencionálních odpůrců.²³⁴ Očistná komise tak byla další z institucí podílející se na regulaci tisku, konkrétně v personální rovině.

4.4. Vztah Svazu českých novinářů a ministerstva informací

Svaz českých novinářů a ministerstvo informací se personálně do velké míry prolínaly. Části novinářů, kteří byli součástí domácího odboje, byla nabídnuta možnost jít na úřad pracovat. Pobídkou bylo pro žurnalisty zlepšení jejich materiálního postavení, podíl na vytváření nového mediálního systému či fakt, že periodikum, kam psali před rokem 1938, nebylo obnoveno. Určitě zde hrála roli také motivace samotného úřadu, aby si tímto způsobem dokázal část novinářů podchytit a následně „tvarovat“ podle svého. Například již zmíněný František Bauer se tak dostal do čela tiskového odboru ministerstva informací, spolu s ním šli do úřadu také Karel F. Zieris, Jan Hrabánek a další. S řadou kroků, na kterých měl zájem Václav Kopecký a KSČ (jako například zákaz soukromého vlastnictví tisku), novináři souhlasili, a proto Kopecký v rámci řízení úřadu nemusel stranickou koncepci příliš prosazovat.²³⁵

Kopecký neměl rozpory s novináři ani v otázce podoby nové žurnalistické organizace. Jemu a KSČ vyhovovalo zřízení jednotného svazu, protože s tím se dalo jednoduše manipulovat, stejně tak jak to dělali nacisté s Národním svazem novinářů. Analogicky jako za protektorátu byla nutnost pro výkon redaktorské činnosti členství v novinářské organizaci, což z novinářství udělalo koncesované povolání. Navíc pokud chtěl novinář vykonávat po válce dosavadní povolání, musel mít pozitivní lustraci od očistné komise svazu. Ministerstvo i Svaz českých novinářů se taktéž shodovaly na tom, že SČN by měl získat rozsáhlé kompetence a pravomoce. Vztahy Kopeckého s organizací by se tak daly označit za vysoce nadstandardní. Samotný SČN se vůči Kopeckému choval podřízeně a často až servilně, protože ministerstvo

233 Jan STEJSKAL, *Zprávy z českého století*. s. 308.

234 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. s. 91,111.

235 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. s. 55-56.

organizaci štědře finančně podporovalo a zároveň bylo ministerstvo s vedením svazu personálně propojeno. To ministerstvu usnadňovalo jeho práci, protože Kopecký mohl změny v oblasti tisku obhajovat tím, že vycházely přímo z iniciativy samotných žurnalistů. Před kritikou také mohl argumentovat stranickou vyvážeností, neboť ve vedení SČN i MI byli zastoupeni představitelé všech stran Národní fronty.²³⁶

Názorová shoda mezi Svazem českých novinářů a ministerstvem informací panovala i v rámci mediální legislativy. Část řadových členů sice měla výhrady, které se týkaly hlavně silných pravomocí, což podle nich mohlo mít za následek ohrožení svobody tisku i žurnalistů samotných, ale ti neměli na připomínky k připravované legislativě výraznější vliv. Osnovu dekretu prezidenta republiky o prozatímní úpravě některých poměrů v českém tisku a o postavení redaktorů vypracoval činovník SČN a zároveň právní referent tiskového odboru MI Jan Hrabánek. Dekret byl pro svaz důležitý, protože jeho schválením se měla legalizovat činnost nově vzniklé organizace jako veřejnoprávní korporace, díky čemuž svaz mohl využívat výhody (mít svého zástupce v Prozatímním národním shromáždění, mohl se ucházet o konfiskovaný majetek²³⁷ atd.). Právní norma měla také formálně SČN ustanovit. Přestože byla osnova dekretu hotova už v létě 1945 (SČN k ní neměl výraznějších připomínek), nakonec přijat nebyl). Z hlediska prosazování zákonů bylo ministerstvo informací úspěšné jen v zákonu č. 101/1947 Sb. o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, který Ústavodárné národní shromáždění schválilo v květnu 1947. K této právní normě měli určité výhrady členové SČN, kteří byli zároveň poslanci (národní socialisté František Klátil a Václav Bolen a komunista Vilém Nový), člen předsednictva Rudolf Kolář si zase stěžoval, že návrhem se organizace moc nezabývala. Přijetí zákona předcházelo i jednání se Zväzom slovenských novinárov.²³⁸

4.5. Kongres Mezinárodní organizace novinářů

Svaz českých novinářů měl také za úkol obnovit vazby se zahraničními novinářskými organizacemi. Už během světové války vznikla Mezinárodní federace novinářů spojeneckých a svobodných zemí²³⁹, jejímž členem bylo i Československo. Její nástupnická organizace vznikla v červnu 1946, kdy byla na ustavujícím kongresu v Kodani založena Mezinárodní organizace novinářů (MON). Kongresu se účastnili zástupci z 21 zemí včetně Československa

236 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*, s. 56-57.

237 Na základě dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy z 25. 10. 1945. Dostupné na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-108> (přistoupeno 22. 6 2020)

238 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*, s. 125-135.

239 Navazovala na meziválečnou Mezinárodní federaci novinářů.

(předseda SČN Otakar Wunsch, Jiří Hronek, Karel F. Zieris a Emil Štefan za slovenskou stranu). MON přijala na kongresu stanovy, vymezila svůj vztah k OSN. Za prozatímní sídlo sekretariátu byl zvolen Londýn, předsedou byl zvolen Angličan Archibald Kenyon, generálním tajemníkem pak Australan Keith Bean. Zároveň bylo určeno, že další kongres Mezinárodní organizace novinářů se bude konat v Praze.²⁴⁰

Druhý kongres MON tak hostila v červnu 1947 Praha. Zde bylo rozhodnuto, že sekretariát organizace bude sídlit v Praze a prvním generálním sekretářem MON se stal novinář Jiří Hronek. Sjezd zároveň projednal řadu otázek jako postavení novinářů ve světě, odborové záležitosti, přijal nové stanovy a schválil rezoluci o svobodě tisku. Ta zdůrazňovala odpovědnost každého novináře a zároveň vybízela národní žurnalistické organizace, aby dbaly na dodržování svobody tisku ve svých zemích.²⁴¹ Vzhledem k pozdějšímu vývoji Mezinárodní organizace novinářů nemohla plnit funkci apolitické organizace. Proto novinářské svazy demokratických zemí založily v Bruselu v roce 1952 Mezinárodní federaci novinářů.²⁴²

240 Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. s. 155-159.

241 Více o kongresu a dalších mezinárodních aktivitách SČN viz Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. s. 156-173.

242 Luboš ŠEFČÁK - Zuzana DUHAJOVÁ, *Dejiny slovenského novinárstva 1918-1968*. s. 116.

5. Komunistický převrat v únoru 1948 a tištěná žurnalistika

V období třetí republiky byla zachována pluralita médií. Přesto byla svoboda tisku a projevu výrazně narušena tehdejším konsensem o tom, že o některých tématech se mělo informovat určitým způsobem. Ono „vybočování z možných a dovolených“ názorů nezůstalo bez odezvy. Dokladovat to lze například na sporu ministerstva informací s časopisem ČSL Obzory, jehož vydávání bylo kvůli svému obsahu na konci roku 1945 skoro zastaveno. Výjimkou nebyla kritika i dalších periodik ze strany MI za jejich texty. Komunistické převzetí moci v únoru 1948 a následný vývoj svobodě tisku a projevu zamezil úplně, protože po únorovém převratu se tisk a média obecně staly jedním z nástrojů propagandy komunistického režimu.

V nových poměrech měl tisk přispívat k budování socialismu, uvědomování lidu a boji s vnitřním i vnějším nepřítelem. Krátce po únoru 1948 proběhla personální očista médií (řada novinářů emigrovala, či byla ze SČN vyloučena) a zároveň bylo zastaveno vydávání asi 570 titulů, což se týkalo hlavně tisku nekomunistických stran. Tituly musely na základě vládního usnesení opětovně požádat ministerstvo informací o povolení k vydávání. Periodický tisk měl v „nové době“ „*sloužit napříště jakožto jeden z nejdůležitějších prostředků informace, výchovy, poučení a zábavy potřebám československého lidově-demokratického režimu*“.²⁴³ U vycházejících titulů byl přísně kontrolován obsah.²⁴⁴ Zároveň byly rozděleny zahraniční časopisy do čtyř skupin. Na první bylo uvaleno embargo na jejich dovoz (šlo o periodika z USA, Velké Británie, Francie, Belgie, Švýcarska a Rakouska), druhá skupina zahrnovala časopisy, které sice mohly být dovezeny do Československa, ale nesměly být volně prodávány. Třetí skupina časopisů byla volně prodejná, protože „*svou levicovou linií a obsahovou stránkou byly nezávadné*“ (týkalo se to periodik ze západních zemí) a poslední skupina byla tvořena časopisy ze spojeneckých zemí, které nepodléhaly žádnému omezení.²⁴⁵

Komunistický převrat ovlivnili taktéž do jisté míry pracovníci, zajišťující tisk a distribuci nekomunistických periodik, ve prospěch KSČ. Sazeči v tiskárnách například odmítli tisknout nekomunistické tiskoviny (například 24. 2. 1948 nevyšly Svobodné noviny²⁴⁶ a 25. 2. 1948 nevyšel deník Demokratické strany Čas²⁴⁷). Některé pražské podniky zpracovávající barvy se pak rozhodly nedodávat svoje výrobky tiskárnám nekomunistických vydavatelství. Zaměstnanci elektrických podniků v Praze zase vyhrožovali, že vypojí proud

243 Vladimír BYSTROV, *Svobodná nesvoboda*. s. 75.

244 Alexandra BLODIGOVÁ, *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků*. s. 74

245 NA, fond MI, inv. č. 51, ka. č. 19.

246 Alena KŘIVÁNKOVÁ - Jozef VATRÁL, *Dějiny československé žurnalistiky*. s. 103.

247 Vojtěch DOLEJŠÍ, *Noviny a novináři*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963. s. 497.

těm redakcím, které nebudou souhlasit s politikou KSČ.²⁴⁸ Do bojkotu nekomunistických tiskovin (konkrétně Svobodné slovo, Svobodný zítřek, Lidová demokracie, Obzory, Vývoj, Svobodné noviny a Dnešek) se pustila také závodní rada železniční dráhy Otrokovice-Zlín-Vizovice, když zmíněná periodika odmítla po železnici přepravit. Všechny tyto a další zásahy měly vliv na zásobování lidí nekomunistickým tiskem během komunistického převratu a pravděpodobně ovlivnily průběh událostí v únoru 1948.²⁴⁹

Vypjatá situace se projevovala i ve Svazu českých novinářů na jednání předsednictva už 13. 2. 1948. Zde vystoupil jednatel SČN Karel F. Zieris s požadavkem, aby se na členské schůzi 18. 2. 1948 projednávalo „*neodpovědné psaní některých českých listů o slovanských spřátelených státech*“.²⁵⁰ Schůze se měli účastnit i tři českoslovenští zástupci, kteří se zúčastnili Všeslovanského sjezdu v Zábřehu. Šlo o šéfredaktora československého rozhlasu Jiřího Hronka, redaktora Práva lidu Jana Smetáčka a šéfredaktorku Světa Sovětů Marii Koťátkovou. Ta také přednesla projev o mezinárodní situaci a stavu československého tisku, ve kterém ostře napadla některé tuzemské tituly.²⁵¹ Zieris na základě „*neodpovědného psaní*“ navrhoval, aby v rámci organizace vznikl kontrolní výbor, který se podle Zierise měl „*zabývat všemi články, týkající se všeslovanských otázek a vybočující z mezí objektivního a slušného informování a kritiky,*“²⁵² a zároveň požadoval projednání záležitosti v Národní frontě.

O obou Zierisových návrzích se debatovalo na schůzi 18. 2. 1948.²⁵³ Zde se naplno projevil střet prokomunistického a nekomunistického tábora. Jiří Hronek shrnul závěry Všeslovanského sjezdu. Podle něj vznikly dva antagonistické tábory stojící proti sobě – imperialistický v čele s USA a lidově-demokratický v čele se Sovětským svazem a bylo nepochybné, v jakém táboru se Československo nachází. Podle Hronka psaní některých tuzemských titulů (konkrétně jmenoval lidovecké týdeníky Obzory a Vývoj) narušovalo důvěru slovanských států a podryvalo vzájemné vztahy, protože ty pokládaly názory v Obzorech a Vývoji za názory představitelů ČSL, tudíž části Národní fronty.

Závadnému psaní se mělo zamezit rezolucí, kterou připravilo vedení SČN. Proti té se ostře vymezili lidovečtí a národně-socialističtí žurnalisté. Například redaktor Svobodného slova Vlastimil Louda chtěl záležitost řešit domluvou bez nutnosti přijetí rezoluce. Šéfredaktor časopisu Vývoj Pavel Tigríd zase odmítal, aby se novinářům nasazoval náhubek,

248 Petr BEDNAŘÍK - Jan CEBE, *Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950*. s. 53-56.

249 Alena KŘIVÁNKOVÁ - Jozef VATRÁL, *Dějiny československé žurnalistiky*. s 89.

250 NA, fond ASYN, ka. č. 166/5.

251 *Slovanští novináři v Zábřehu*, Obzory, ročník IV., číslo 6., 14. 2. 1948. s. 82.

252 NA, fond ASYN, ka. č. 166/5.

253 NA, fond ASYN, ka. č. 166/4.

což následně konstatoval i redaktor Lidové demokracie Jiří Roubal. Komunističtí zástupci v organizaci měli stanovisko jasné, jinak na tom byli představitelé sociální demokracie. Stejně jako samotná politická strana byli i její členové svazu rozpolčení – část zastávala komunistická stanoviska a část protikomunistická. Josef Veverka ze Stráže severu rezoluci odmítl, zatímco jeden z jejích iniciátorů byl Karel F. Zieris a také paradoxně sociální demokrat stejně jako redaktoři Práva lidu Míla Grimmichová a Jan Smetáček ji podporovali.²⁵⁴

Na obranu rezoluce Zieris uvedl, že si rozhodně váží svobodu tisku, na druhou stranu by si podle něj novináři měli být vědomi žurnalistické odpovědnosti vůči státu, a proto navrhoval, jestli by nebylo lepší, aby sami novináři posuzovali, „*byla-li dodržena míra fair play s ohledem na naši státní a zahraničně politickou linii.*“²⁵⁵ Zieris zároveň chtěl podpořit vznik kontrolního výboru tím, že ten by nikoho nesoudil a jen byl „závadné texty“ postoupil disciplinární radě svazu. Jiří Hronek v závěru diskuze poznamenal, že není nutné předložit konkrétní závadné články, protože periodika, která ony články otiskly, produkovala soustavnou a podryvnou činnost, která byla namířena proti státu, který musel vidět každý „pokrokový“ novinář. Přestože debata jasně ukázala na neshodu mezi jednotlivými diskutéry, poměr hlasování dopadl ve prospěch přijetí rezoluce v poměru 94 ku 51 hlasům.²⁵⁶ Už před samotným komunistickým převzetím moci proto bylo jasné, na jakou stranu se Svaz českých novinářů postaví.

Dne 25. 2. 1948 vznikl v rámci Svazu českých novinářů Akční výbor, do jehož čela usedl komunist a redaktor Rudého Práva Vojtěch Dolejší, který jako místopředseda SČN řídil organizaci po smrti předsedy Otakara Wünsche v říjnu 1947. Místopředsedy se pak stali Jan Smetáček z Práva lidu a redaktor Lidové demokracie Karel Horalík, jednatelem Rudolf Kolář ze Svobodného slova. Další členové byli Zdeněk Ančík za ministerstvo informací, Jiří Hronek za Československý rozhlas, Václav Sábl za Svobodné Československo a Marie Kořátková za Svět Sovětů. Akční výbor SČN předně odsoudil činnost těch redaktorů, „*kteří se svým protilidovým postupem pokusily rozložit jednotu národa a jeho pracujících příslušníků a zmařit tak klidný, demokratický vývoj k socialismu.*“²⁵⁷

„Reakční“ novináři pracovali primárně v titulech ČSL (Obzory, Vývoj, Národní obroda, Osvobozený našinec), ČSNS (Svobodné slovo, Svobodný zítřek, Slovo národa, Volné slovo, Svobodný směr) a taktéž v Dnešku, Hlasu lidu a v dalších periodikách. Zmíněné tituly

254 NA, fond ASYN, ka. č. 166/4.

255 *Tamtéž.*

256 *Tamtéž.*

257 NA, fond ASYN, ka. č. 178/1.

měly podle AV nepravdivě referovat a zkreslovat texty o tuzemském i zahraničním dění, popuzovat obyvatele vůči Sovětskému svazu, dehonestovat představitele spřátelených slovanských států a narušovat tak bezpečnost země. Podle Akčního výboru SČN „*bylo proto potřeba učinit určitá opatření, odsouditi některé zjevy v tisku, učiniti některá opatření pokud se týká redaktorů, kteří psali štvavé články a kteří se nejvíc exponovali ve prospěch reakce u nás.*“²⁵⁸ Opatření se měla podle stanoviska AV projevit provedením očisty novinářského stavu od „reakčních“ žurnalistů. V tisku pak měla být uveřejněna jména novinářů, kteří byli ze svazu akčním výborem vyloučeni. K vylučování nepohodlných redaktorů byly vyzvány i odbočky organizace, které měly také zakládat akční výbory. Ty měly mimojiné podávat na příslušné okresní Akční výbory NF návrhy na zastavení vydávání „reakčních“ novin a časopisů

Již 25. 2. 1948 tak byli z novinářské organizace vyloučeni převážně národně-socialističtí novináři (Ivan Herben, Vladimír Minařík, Otomar Zdeněk, Vlastimil Lorenc, Josef Kučera, František Klátil, Ivan Suchánek, Vladimír Doležal, Josef Drašnar), novináři lidoveckého tisku (Pavel Tigrid, Jiří Kovtun, Zdeněk Lederer) a další (Ferdinand Peroutka za Svobodné noviny, Dnešek, Jan Lorence za články ve Svobodných novinách a v Dnešku, Edvard Valenta za Dnešek a Ivan Bambas za Kutnohorský kraj). První fáze „poúnorové čistky“ se týkala největších kritiků komunistů, kteří většinou vedli či byli významnými redaktory periodik nekomunistických stran. Poúnorová očista novinářského stavu probíhala až do dubna 1948. Celkově bylo ze SČN vyloučeno 109 novinářů, 6 dostalo veřejnou důtku, 18 pak veřejnou písemnou důtku a jeden novinář bez vyloučení ze SČN dostal dožení zákaz činnosti.²⁵⁹

Tečkou za komunistickým převzetím moci v rámci novinářského stavu bylo vydání rezoluce Akčním výborem SČN. Ta shrnovala atributy novináře a jeho povolání v „nových časech“. Rezoluce definovala novináře jako „*mluvčího pokrokových myšlenek, podnětným činitelem veřejného života a organizátorem všech tvůrčích sil národa a bdělým strážcem všech práv, která si pracující lid na své cestě k socialismu vydobyl.*“²⁶⁰ I výklad svobody projevu byl již v područí režimní ideologie: „*Svoboda novinářské práce zahrnuje v sobě samozřejmě právo kritiky, která vyvěrá z kladného vztahu novináře ke společnosti a prospívá zájmům pracujícího lidu.*“²⁶¹ Rezoluce také zmiňovala, že novináři mají bojovat za mír,

258 NA, fond ASYN, ka. č. 178/1.

259 *Vyloučení novináři ze SČN*, Věstník ústředního svazu československých novinářů, ročník II, číslo 2-3., 15. 4. 1948. s. 9. In: NA, fond ASYN, ka. č. 178/3.

260 NA, fond ASYN, ka. č. 178/3.

261 *Tamtéž.*

přibližovat čtenářům život a budovatelské úsilí národů lidových demokracií a vzdělávat se jak odborně, tak i příkladně politicky.

6. Časopis Obzory

Obzory byl týdeník ČSL pro politiku a kulturu. Myšlenka na vznik časopisu se zrodila v debatách mezi Pavlem Tigridem²⁶², Ivo Ducháčkem²⁶³ a Karlem Brušákem²⁶⁴ během druhé světové války v londýnském exilu. Zrealizovaná byla 25. 8. 1945, kdy vyšlo první číslo, poslední 21. 2. 1948.²⁶⁵ Vydavatelem byla společnost s ručením omezeným Lidová demokracie, kterou zřídila ČSL jako svou monopolní tiskovou vydavatelskou organizaci. Redakce sídlila v paláci Charitas na pražském Karlově náměstí. Časopis začínal s nákladem 120 000 výtisků, který se postupně v čase snižoval až na 45 000 výtisků v lednu 1947. Vycházel v rozsahu 16 stran, v přechodném období na jaře 1947 byl počet stran snížen na 8. Formát časopisu byl A4, který se na začátku roku 1947 o něco zvětšil. Grafická úprava Obzorů byla během celé doby vydávání stejná.²⁶⁶

Redakční kruh byl tvořen šéfredaktorem Ivo Ducháčkem, zástupcem šéfredaktora Pavlem Tigridem (od března 1946 jím byl Luděk Forman²⁶⁷), odpovědným redaktorem Janem Strakošem²⁶⁸ (od března 1946 jím byl Bedřich Partaj), Bohdanem Chudobou²⁶⁹ a Helenou

262 Pavel Tigríd (původním jménem Schönfeld) (1917 - 2003) byl český novinář. Ve druhé polovině 30. let byl redaktorem Studenského časopisu. Za druhé světové války působil v českém vysílání BBC v Londýně. V letech 1945 - 1948 byl komentátorem Lidové demokracie a Obzorů a od roku 1947 šéfredaktorem časopisu Vývoj. V únoru 1948 odešel do exilu. V letech 1951 - 1952 působil jako ředitel rozhlasové stanice RFE/Svobodná Evropa v Německu, později žil v USA a Francii. V letech 1956 - 1990 řídil revue Svědectví. Po pádu komunistického režimu patřil mezi blízké spolupracovníky Václava Havla a v letech 1994 - 1996 vykonával funkci ministra kultury.

263 Ivo Ducháček (1913 - 1988) byl český novinář, publicista a právník. V letech 1936 - 1939 působil jako zpravodaj Lidových novin v Paříži. Druhou světovou válku strávil v Londýně. Po jejím skončení byl poslancem za ČSL a předseda zahraničního výboru nejprve Prozatímního a poté i Ústavodárného národního shromáždění. V letech 1945 - 1948 byl šéfredaktorem časopisu Obzory. Po komunistickém převratu v únoru 1948 odešel do exilu do USA. Zde působil jako komentátor československého vysílání rádia Hlas Ameriky a byl profesorem politických věd na New York College.

264 Karel Brušák (1913 - 2004) byl český spisovatel, novinář, překladatel a literární vědec. Po ukončení studia v roce 1936 pracoval v pařížském Musée de l'Homme. Během druhé světové války působil v kulturním oddělení čs. ministerstva zahraničí a později jako redaktor a hlasatel pro české vysílání BBC v Londýně. Do Československa se po skončení války nevrátil. Mezi lety 1962 až 1999 vyučoval bohemistiku na univerzitě v Cambridgi. Byl autorem řady básní, povídek, rozhlasových a divadelních her a esejů.

265 Podle Milana Drápaly připomínala žurnalistika v prvních měsících po druhé světové válce „*ladění svého zpravodajství a komentářů optimistickým, ale poněkud strojeně znějícím koncertem národní jednoty, v němž bylo nejčastěji slyšet motivy zúčtování s poraženým nepřítelem a odhodlaného budování*“. Vznik Obzorů pak přirovnal k „*vpadnutí nelibozvučného akordu*“. In: Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 52.

266 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. Praha: Prostor, 2000. s. 52-54.

267 Luděk Forman (1913 - 1995) byl český právník a novinář, od roku 1945 člen ČSL. V letech 1946 - 1948 zastával funkci zástupce šéfredaktora Obzorů, zároveň psal do Vývoje i do bratislavského týdeníku Nové prúdy. Po komunistickém převratu byl opakovaně zatýkán a v roce 1954 odsouzen za údajnou velezradu. Propuštěn byl roku 1960 v rámci amnestie.

268 Jan Strakoš (1899 - 1966) byl český literární kritik, historik, teoretik, překladatel, duchovní pedagog. Po druhé světové válce působil jako redaktor Lidové demokracie a Obzorů a přednášel na Vysoké škole politické a sociální. Tři roky po komunistickém převratu emigroval z Československa.

269 Bohdan Chudoba (1909 - 1982) byl český historik, archivář, novinář a publicista. Za druhé světové války působil v protinacistickém katolickém odboji. Po druhé světové válce pracoval jako úředník na ministerstvu informací a od roku 1946 byl poslancem za ČSL. Po komunistickém převratu v únoru 1948 odešel do exilu, přednášel v USA a ve Španělsku. Byl autorem mnoha historických prací, prózy, poezie i řady překladů.

Koželuhovou²⁷⁰. Řada kmenových redaktorů periodika psala i do jiných stranických tiskovin.²⁷¹

Mezi autory zaměřující se na politická témata patřil (kromě původní redakce) například Bedřich Bobek, Kamil Fára, Ladislav Jehlička (píšící většinou pod pseudonymem Karel Severa), F. Jiřík, Jan Kolár, Karel Kornel, Vladimír Krejčí, Jindřich Kučera (píšící většinou pod pseudonymem Jiří Oktáv), Vladimír Sís, Miloslav Skácel, Stanislav Trčka, Jiří Vlk, nebo František Zástěra. Ekonomické texty většinou psali Antonín Pimper a Robert Rezek, situaci v zemědělství komentoval František Našinec, právníké otázky zase Bohumil Kučera. Autoři textů byli taktéž čas od času političtí představitelé ČSL. Literární recenze publikoval mimo Karla Brušáka také Ladislav Jehlička, či František Jakubův, o divadle psal Ota Ornest, Josef Lederer a Pavel Tigrid. Výjimkou nebyly ani občasné texty českých spisovatelů například od Kamila Bednáře, Jana Čepa, Pavla Eisnera a Egona Hostovského. Mimoto se na stránkách Obzorů objevovaly články od zahraničních autorů - zmínit lze například Raymonda Arona, Julienu Bendu, Herberta Wiliama Setona-Watsona či například beletristické texty od Georgese Bernanose, Benedetta Croceho, Salvadrea de Nadariagy, George Orwela, nebo Arthura Koestlera.²⁷²

Časopis v úvodním čísle²⁷³ vyjmenoval čtyři zásady, na kterých byl založen – pravda, demokracie, svoboda a víra. Podle první zásady byly české dějiny založeny na hledání pravdy a životy významných historických osobností stály na boji pravdy se lží. A Obzory v tomto „boji za pravdu“ měly zájem pokračovat a primárně přinášet informace nejen z tuzemska, ale i ze zahraničí včetně překladů cizojazyčných textů. Časopis zároveň chtěl „očistit žurnalistiku“ od fráží a politických pokřiků. Zásadu demokracie pak chtělo periodikum uplatňovat proto, že demokracie byla podle něj nejlepším možným způsobem vládnutí. Pojetí demokracie odkazovalo na Masarykovo chápání demokracie, ta měla být podle listu politická a sociální: „*Politická demokracie západního typu, jež zaručuje občanu svobodu myšlení, diskuze a svobodu osobní...*“²⁷⁴ Politická demokracie měla být doplněna demokracií sociální – navzdory této podpoře list odmítal marxismus a od prvního čísla ostře kritizoval především představitele KSČ. Mezi třetí zásadu periodika patřila svoboda. Nešlo však o svobodu

270 Helena Koželuhová (1907 - 1967) byla česká novinářka, právnička a manželka třetirepublikového lidoveckého ministra zdravotnictví Adolfa Procházky. Za druhé světové války byla perzekuovaná nacistickým režimem. Přestože byla ve volbách 1946 zvolena za ČSL do ÚNS, byla kvůli svým názorům na SSSR a kritice stranického vedení z ČSL v červnu 1946 vyloučena a nevykonávala tak poslanecký mandát. Působila jako redaktorka Lidové demokracie a Obzorů. Po komunistickém převratu emigrovala z Československa.

271 Jan RENNEN, *Československá strana lidová 1945-1948*. s. 44.

272 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 53-54.

273 *Redakční*, Obzory, ročník I, číslo 1., 25. 8. 1945. s.1-2.

274 *Redakční*, Obzory, ročník I, číslo 1., 25. 8. 1945. s.1-2.

absolutní, ničím neomezenou, ale o tzv. organizovanou svobodu. Podle Obzorů se mělo dbát o to, aby svoboda nebyla omezována, proto se apelovalo na čtenáře, aby za svobodu bojovali, nebyli pasivní a lhostejní. Poslední zásadou časopisu byla křesťanská víra. Přestože byly Obzory vydávány ČSL, nešlo je považovat za stranický tisk v pravém slova smyslu, protože neinformovaly příliš často o stranickém vývoji či o stranických sjezdech a také na rozdíl od deníku ČSL Lidové demokracie nebyl na stránkách listu ve velké míře uctíván tehdejší předseda Jan Šrámek.²⁷⁵

Páteř časopisu tvořily dvě základní rubriky „Co se děje ve světě“ a „Kultura ve světě a u nás“. První z nich byla považována za výrazné novum v rámci tehdejšího novinářství, protože díky ní byli čtenáři systematicky, diferenciovaně a nezkomoleně informováni o skutečnostech a názorech ze zahraničí na podkladě především západního tisku. Po informování o zahraničí následovaly krátké politické zprávy či glosy převážně z domácího dění. Druhá rubrika potom obsahovala příspěvky týkající se různých oblastí kultury. Své místo v Obzorech měly také nepravidelné rubriky jako například „Z dopisů redakci“, Tigridova fejetonistická „Jak se mi líbí“ či „Jak se píše“, která se zaměřovala na jazykové přehmaty. Každé číslo pak obsahovalo politické a ekonomické komentáře a rozbory, zahraniční reportáže, či historické eseje.²⁷⁶

Mezi tři charakteristické znaky Obzorů patřily zřetelná prozápadní orientace, negativní vztah k socialismu a důraz na křesťanské hodnoty. Časopis většinou přebíral zahraniční obsah z britských liberálních, konzervativních i socialistických novin, či listů jiných zemí - Francie, či USA. Velká Británie (a „západ“ obecně) byla vykreslena jako fungující demokracie díky své svobodě myšlení, tisku a způsobu života a zároveň vyzdvihována hlavně tím, že v určité fázi druhé světové války čelila jako jediná nacistickému Německu. Podle Pavla Tigrida jen Velká Británie mohla být v poválečné době protiváhou sovětskému vlivu v Evropě. Spolu s Ivem Ducháčkem se zasazovali o uzavření spojeneckých smluv s Velkou Británií a Francií. Druhý znak spočíval v jednoznačném odmítání socialismu jako ideologického konceptu a společenského systému. Časopis tak svým zaměřením primárně cílil na nesocialisticky smýšlející a spíše vzdělanější čtenáře. Přestože se redakce zaštiťovala křesťanskými hodnotami, neznamenal to úzkostlivý výklad podle směrnic papežských encyklik.²⁷⁷ Tyto tři charakteristické znaky dokladovaly výjimečnost Obzorů v rámci třetirepublikové žurnalistiky.

Jak již bylo zmíněno, Obzory výraznou měrou informovaly o dění v zahraničí otisknutím textů a citací ze zahraničních médií. Ty byly často k dění v Československu

275 Christiane BRENNER, *Mezi Východem a Západem*. s. 148.

276 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 54-55.

277 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 56-57.

poměrně kritické.²⁷⁸ Redakce tímto způsobem mohla na stránky časopisu „protlačit“ kritické informování a názory k tehdejšímu dění (včetně kritiky Sovětského svazu), aniž by byla jejich autorem. I tímto způsobem časopis publikoval názory, nebo postoje, které byly v rámci třetirepublikového tisku buď na hraně, či za hranou tehdejšího diskursu. Obzory se kriticky vymezovaly i vůči tuzemskému dění, ať už kritizovaly činnost úřednického aparátu včetně policie, měly výhrady k hospodářskému plánování, poukazovaly na falešnou nadstranickost a totalitní praktiky odborů, svazu mládeže a jiných „masových“ organizací, záporně se stavěly k zemědělské politice komunistického ministra Julia Ďuriše, hájily svobodu tisku a projevu, odsuzovaly porušování právního řádu a upozorňovaly na případy bezpráví nejen v souvislosti s událostmi po druhé světové válce včetně nelidského zacházení při shromažďování a odsunu německého obyvatelstva²⁷⁹ či chování Rudé armády.²⁸⁰

A právě kvůli kritickému informování o situaci v internačních táborech a násilném odsunu německého obyvatelstva se na konci roku 1945 mezi Obzory a ministerstvem informací rozhořel spor, o které bylo pojednáno výše. Přestože vydávání časopisu nebylo zastaveno, ministerstvo stáhlo trestní oznámení na redaktory a celý spor byl vlastně zakončen jen pokáráním časopisu od ministra Kopeckého, Obzory měly od té doby až do konce své existence s úřadem negativní vztahy. Ty se po zbytek třetí republiky projevovaly občasnými výpady ze strany ministerstva, na které časopis reagoval. Výjimkou nebyly ani přestřelky na stranách Obzorů s komunistickým tiskem (Rudé Právo, Tvorba). Kromě ministerstva informací chtěla KSČ ovlivnit obsah periodika i naléháním na představitele ČSL v rámci Národní fronty, aby se Obzory ve své kritice mírnily. Po konfliktu časopisu s ministerstvem informací chtěli představitelé ČSL periodikum se stranou více svázat. Otázky tisku měl v ČSL na starosti její místopředseda a ministr pošt František Hála, který spíše než by vlastní stranický tisk hájil, komunistům v mnohém ustupoval. Zásahy vedení ČSL projevíly tím, že kritické texty byly buď zkráceny, nebo nebyly publikovány vůbec. Týkalo se to například projevu ministra zdravotnictví Adolfa Procházky z 14. 9. 1947 o významném prvorepublikovém představiteli Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu Antonínu Švehlovi. Ten rozlítl premiéra Klementa Gottwalda a stěžoval si Hálovi. Na základě zásahu Hály a generálního tajemníka Adolfa Klimka projev nesměl vyjít jak v deníku ČSL Lidové demokracii, tak ani v Obzorech.²⁸¹ Konflikt s ministerstvem informací z konce

278 Christiane BRENNER, *Mezi Východem a Západem*. s. 147-148.

279 O tématu psal v Obzorech Pavel Tigríd, na které ho přivedl křesťanský humanista Přemysl Pitter. Ten se jako člen zdravotně-sociální komise ZNV v Praze účastnil inspekci ve shromažďovacích táborech. In: Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 57.

280 Jan RENNER, *Československá strana lidová 1945-1948*. s. 44.

281 Jan RENNER, *Československá strana lidová 1945-1948*. s. 46.

roku 1945 se promítl i do personálního složení redakce. Z ní na vlastní žádost odešli Helena Koželuhová a Bohdan Chudoba, přestože jim bylo umožněno do *Obzorů* nadále přispívat. To se týkalo jen Chudoby, Koželuhové v *Obzorech* od té doby nevyšel žádný text. Pravděpodobný důvod jejího „odchodu“ byly příliš kritické postoje k SSSR a neshody s vedením ČSL. V září 1946 zároveň opustil redakci Pavel Tigrid, protože se stal šéfredaktorem druhého lidoveckého týdeníku *Vývoj*. Vztah s ministerstvem informací pak výrazněji ochladl ještě v listopadu 1946, kdy ministr Kopecký vystoupil v informačním výboru ÚNS. Zde zkritizoval *Obzory* spolu s týdeníkem *Vývoj*, že obě periodika záměrně štvaly proti Sovětskému svazu. Ohrožení existence *Obzorů* z důvodu hrozby zastavení vydávání už ale v tomto případě nenastalo.²⁸²

Kromě sporů s ministerstvem informací se časopis potýkal s trestním oznámením od státního zastupitelství, podle kterého měl časopis porušit zákon na ochranu republiky²⁸³. Obvinění se týkalo článku redaktora Jana Kollára *Atomická energie a Jáchymov*²⁸⁴, který informoval o zpracování uranu v Jáchymově, na kterém se mimo jiné podíleli i sovětští „odborníci“. Podle státního zastupitelství tak časopis prozradil státní tajemství, rozšiřoval nepravdivé zprávy a poškozoval Československo v zahraničí. Kollár byl společně s otcem jeho tehdejší přítelkyně Slezákem (ten mu poskytl informace o zpracování uranu v Jáchymově), Pavlem Tigridem, který dal pokyn k vydání článku z důvodu nepřítomnosti šéfredaktora Ivo Ducháčka a odpovědným redaktorem *Obzorů* Bedřichem Partajem několik dní vyslýchán. Trestní oznámení bylo však z neznámých důvodů rychle staženo a časopis se touto kauzou na svých stránkách nezabýval.²⁸⁵ *Obzory* zažily za svou existenci i další kauzy. Jedna se týkala rubriky „Hlas Německa“, ve které byly uveřejňovány různé výroky německých historických osobností s cílem dosvědčit jejich věrolomnost a agresivní úmysly. Nevoli sovětského velvyslance v Praze Valeriana Zorina způsobil výrok Adolfa Hitlera o německo-sovětské smlouvě v den napadení Polska 1. 9. 1939.²⁸⁶ Zorin tak zaslal ministru zahraničních věcí Janu Masarykovi protestní nótu, jakým způsobem bude československá vláda zakročovat proti takovému provokativnímu a „závadným“ sdělením. Druhý den se proto sešel šéfredaktor Ducháček se státním tajemníkem ministerstva Vladimírem Clementisem. Ducháček argumentoval, že šlo o nedorozumění, a že *Obzory* rozhodně nechtěly SSSR provokovat. Spor ukončil Masaryk dopisem Zorinovi ze 7. 3. 1947, že inkriminovaný text

282 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 56-60.

283 Zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky z 8. 4. 1923. Dostupné na <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgzv6njqfuya#> (přístupeno 11. 5. 2020).

284 Jan KOLLÁR, *Atomická energie a Jáchymov*, *Obzory*, ročník II, číslo 30., 27. 7. 1946. s. 470.

285 Vladimír BYSTROV, *Svobodná nesvoboda*. s. 24-27.

286 *O Rusku*, *Obzory*, ročník III, číslo 7., 15. 2. 1947. s. 99.

odsuzuje, a že Obzorům byla udělena úřední výstraha. Podobné incidenty se staly ještě na konci roku 1947, kdy proti psaní Obzorů protestovali představitelé Jugoslávie a Rumunska. Na konci ledna 1948 časopis sklídl kritiku za svou činnost na Slovanském sjezdu novinářů v Bělehradě.²⁸⁷

S komunistickým převratem přišel i konec Obzorů. Poslední číslo vyšlo 21. 2. 1948 a o tři dny později 24. 2. 1948 bylo vydávání týdeníku zastaveno prokomunistickým, „obrozeným“ křídlem ČSL, které ve straně zastupovali Josef Plojhar a Alois Petr.²⁸⁸ Na popud nového vedení bylo lidovecké vydavatelství obsazeno revolučním komandem, aby mohlo sloužit v „nových podmínkách“.

6.1. Analyzované texty časopisu Obzory

6.1.1. Svoboda tisku a projevu

Otázka svobodného a nezávislého tisku a projevu bylo jedno z nejčastějších témat, o kterých časopis Obzory v souvislosti s žurnalistikou psal. Svobodný tisk autoři textů považovali za jednu ze základních součástí demokracie. Podle Pavla Tigrida²⁸⁹ se míra svobody a demokracie v zemi odvíjela od úrovně svobody tisku. Kromě nezávislosti médií měla fungující demokracie umožňovat svobodný projev lidí. Ti si podle Tigrida měli uvědomovat onu možnost projevení vlastního názoru. Vyzýval k aktivitě i tisk samotný, podle něj bylo úkolem každého kvalitního listu konstruktivně kritizovat negativní jevy v zemi.²⁹⁰ Cesta ke svobodnějšímu tisku a projevu podle Tigrida spočívala v „*cestě ke svobodné informaci vedoucí decentralizací zpravodajské služby, z odborněním a odstraněním rozhlasu, omezením pravomoci ministerstva informací, podporou opravdu nezávislého tisku, úctou k novinám a jejich poslání ve státě, smyslem pro pravdu i názor druhých, a konečně – skutečnou vůlí ke svobodě vůbec!*“²⁹¹ Lidé a instituce, na které kritika směřovala, ji neměli odmítat, ale naopak přijímat a snažit si z ní vzít to potřebné.

O konstruktivní kritice měly Obzory jasno: „*Kritika kladná a tvořivá je taková kritika, která se opírá o spolehlivě pravdivou informaci a je-li psána za tím účelem, aby byla sjednaná náprava.*“²⁹² Naproti tomu negativní kritika se zakládala na nepravdivých informacích a jejím cílem nebylo tvořit, ale pobuřovat. Celý smysl kritiky tkvěl v upozorňování na negativní jevy, které měly být ve veřejném zájmu napraveny. Časopis

287 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu..* s. 61-63.

288 Alena KŘIVÁNKOVÁ - Jozef VATRÁL, *Dějiny československé žurnalistiky.* s. 90.

289 Pavel TIGRID, *Je u nás svoboda tisku?*, Obzory, ročník II, číslo 35., 31. 8. 1946. s. 551-552.

290 Pavel TIGRID, *Jak se mi zlíbí...*, Obzory, ročník II, číslo 33., 17. 8. 1946. s. 522-524.

291 Pavel TIGRID, *Je u nás svoboda tisku?*, Obzory, ročník II, číslo 35., 31. 8. 1946. s. 551-552.

292 *O kritice bez opozice*, Obzory, ročník II, číslo 40., 5. 10. 1946. s. 625.

odmítal, že by kritikou určitého jevu odsuzoval celý poválečný vývoj – „*Stejně se neodsoudí zásada znárodnění klíčového průmyslu, když jeden z národních podniků bude hospodařit od desíti k pěti.*“²⁹³ Na tomto příkladu bylo vidět, že pojetí svobody projevu v interpretaci Obzorů bylo určitým způsobem omezené vzhledem k tomu, že o některých názorech a postojích se v poválečném Československu jednoduše nepolemizovalo – tj. bylo možné kritizovat nějaké parciální záležitosti v rámci znárodnění průmyslu, ne už ale kritizovat a odmítat znárodnění průmyslu jako takové.

Časopis se sám snažil svobodu projevu prohlubovat tím, že vyzýval své čtenáře k interakci a vyjadřování názorů²⁹⁴. Čtenáři měli do redakce posílat dopisy a reakce na články. Periodikum tak chtělo tímto způsobem přispět k větší svobodě projevu v zemi (na kterou si podle časopisu řada občanů a institucí v poválečném období nemohla zvyknout) a také zaktivizovat čtenáře, aby se nebáli projevit svůj názor, nebo konstruktivně kritizovat společenské jevy. Podle redakce se totiž vlivem života v protektorátu lidé navykli buď jen neúměrně kritizovat, nebo chválit.²⁹⁵

Debata mezi čtenáři měla být svobodná, veřejná, nebojácná, avšak slušně vedená. Zveřejňované dopisy pak nutně nemusely souznít se stanoviskem redakce. Ukázka debaty se čtenářem se dá ilustrovat na dopisu od Františka Günzla²⁹⁶. Ten napadal Obzory z protisovětských tendencí a odsuzoval inteligenci (kam nejspíš řadil i redaktory časopisu) kvůli kritice a snahy o zpřetrhání vazeb se Sovětským svazem. Podle Günzla „*jsou to (inteligence) opravdoví nepřátelé, neboť oni se snaží v potu tváře podkopávat základy naší republiky.*“²⁹⁷ Redakce odmítala²⁹⁸, že by chtěla napadat spojení se SSSR, jen nesouhlasila s teorií marxismu. Podle ní bylo nejlepší spojit prvky hospodářské demokracie (sociálního zákonodárství) z Východu (tj. SSSR) spolu s demokracií politickou ze západních zemí. Politická demokracie měla umožnit veřejnou kontrolu svobodným projevem a „*hospodářská demokracie spočívá na hospodářské rovnoprávnosti a sociálním bratrství, které vylučuje vykořisťování jednoho druhým. Jako hladový člověk nemůže mít pocit svobody, tak nasycený občan neznamena ještě, že je to občan svobodný.*“²⁹⁹ Redakce zároveň odmítala, že by se časopis profiloval protisovětsky. Uvědomovala si roli Sovětskému svazu během druhé světové války i v poválečném světě, ale odmítala být vůči SSSR nekritická stejně tak, jako

293 Zvyknout si na svobodu, Obzory, ročník I, číslo 16., 22. 12. 1945. s. 242.

294 Necht' mluví veřejnost, Obzory, ročník I, číslo 14., 8. 12. 1945. s. 209.

295 Zvyknout si na svobodu, Obzory, ročník I, číslo 16., 22. 12. 1945. s. 242.

296 Františka GÜNZL, List redakci „Obzorů“, Obzory, ročník I, číslo 14., 8. 12. 1945. s. 213.

297 Tamtéž.

298 Redakce, O co usilujeme a co odmítáme, Obzory, ročník I, číslo 14., 8. 12. 1945. s. 214-215.

299 Tamtéž.

nebyla nekritická k ostatním zemím. Text byl zakončen stejnou výzvou, kterou ve svém dopise uvedl Günzl, se kterou se redakce ztotožňovala: „*Bud'te nemilosrdní k nepřátelům svobody, k nepřátelům opravdové kultury srdce a ducha, byt' se i kryli za maskami licoměrnosti a přetvářky, nebo za kulatými slovy nepravdy a pomluvy!*“³⁰⁰

V textech o svobodě tisku a projevu se občas připodobňovaly tendence řízení třetirepublikového tisku a médií obecně s protektorátním vedením tisku. Protektorátní řízení tisku shrnul v textu *Je u nás svoboda tisku?*³⁰¹ Pavel Tigrid. Podle něj vše začalo tzv. protektorátním zglajchšaltováním – nejprve byly zakázány všechny kritické tiskoviny a mocensky obsazeny tiskové agentury a rozhlas. Následně režim vytvořil úřad, který vydával zprávy a komentáře, které se musely ve stejném znění objevit v tisku. Zároveň se děly personální změny v redakcích, někteří novináři byli kriminalizováni, či jinak perzekuováni. Okupační režim také vytvořil vlastní slovník, který v textech uplatňoval a dal vzniknout umělé realitě, která ovšem neměla nic společného se skutečným stavem věcí. Podle Tigrida se v určité míře některé prvky uplatňovaly i za třetí republiky s rozdílem neuzívání cenzury. Bylo podle něj na místě rezidua protektorátního vývoje v žurnalistice vymýtít: „*Co jiného než reakce a fašismus je trvalé a programované překrucování fakt, předstírané „tlumočení vůle všeho lidu“, nakomandovaná uniformita názorů, vzývání státní moci a lhostejnost k člověku, vlastenecké tluchubství, fanatismus a optimismus, vyráběný v potu tváře u redakčního stolu! Není to všechno v našem tisku v míře, jež opravdu volá po odnacizování?*“³⁰² Svobodu tisku pak také Tigrid porovnával se situací za první republiky: „*Tiskové poměry za první republiky sotva mohly být zlé, nechtějme poukazem na ně tvrdit, že ty dnešní sotva mohou být horší a nestrkejme hlavu z chomoutu kapitalisticko-stranického do želez totalitní uniformity!*“³⁰³ „Chomoutem kapitalisticko-stranickým“ bylo pravděpodobně myšleno, že tisk se za první republiky řídil primárně financemi a stranickými příkazy. V porovnání s první republikou texty v časopisu kvitovaly, že tisk po druhé světové válce už nebyl předmětem výtěžné činnosti, ale politický vliv na něj a média obecně byl kritizován nadále.

V textech byl „nacistický duch žurnalistiky“ obvykle zmiňován v obecné rovině, ale v některých případech ho autoři přímo přisuzovali KSČ. Článek *Kdo poškozuj e naše dobré jméno*³⁰⁴ komentoval předvolební kampaň KSČ v roce 1946. Ta byla kritická ke svobodě projevu v zemi, protože podle komunistů zapříčinila šíření zahraniční propagandy v Československu. Autor kontroval tím, že právě naopak napadání svobodného projevu a

300 *Tamtéž.*

301 Pavel TIGRID, *Je u nás svoboda tisku?*, *Obzory*, ročník II, číslo 35., 31. 8. 1946. s. 551-552.

302 *Tamtéž.*

303 *Tamtéž.*

304 *Kdo poškozuj e naše dobré jméno*, *Obzory*, ročník II, číslo 16., 20. 4. 1946. s. 241.

kritiky poškozovalo Československo v očích zahraničí: „*Poškozují tedy naše jméno v cizině nikoliv ti, kteří kritizují, nýbrž ti, kterým se stýská po Goebbelsově náhubku na svobodnou kritiku.*“³⁰⁵

Kromě KSČ a jejího tisku se tendence protektorátních žurnalistických metod přisuzovaly i Československé tiskové kanceláři. Ta byla na stránkách časopisu poměrně často kritizována. Článek *Duch Wolframův* v ČTK³⁰⁶ informoval o komuniké, které vydala ČTK prostřednictvím zástupců politických stran a ÚRO. Komuniké hovořilo o vydání zprávy, jakým způsobem měla být řešena otázka mobilizace pracovních sil ve veřejné správě. Uvádělo v něm, že zprávu musela otisknout redakce v plném znění a bez jakéhokoliv komentáře. Text toto doporučení ironizoval, protože to podle něj zavánělo nacistickými praktikami: „*Ultimativním diktátům český tisk dobře nerozumí. Doporučujeme ČTK pro příště, aby nevyvolávala duchy pánů Wolframů³⁰⁷ a jim podobných. Wolfram a svobodný tisk jsou věci, které se špatně rýmuji.*“³⁰⁸ Třetirepublikové řízení tisku pak přirovnal Luděk Forman k ještě Bachově absolutismu, který se podle něj alespoň jako absolutismus sám deklaroval a nezaštiťoval se demokracií jako třetirepublikový režim. Podle Formana by byl paradox, kdyby v jubilejním roce³⁰⁹ byli novináři posíláni na Pankrác, což opět odkazovalo na protektorátní léta.

Řízení tisku ale časopis komentoval i bez připodobňování k minulosti. Podle Luděka Formana chtěly politické strany tisk a média obecně autoritativně kontrolovat, aby vůči nim nemohly kritiku publikovat. Jako příklad takovéto „kontroly“ uvedl Forman výzvu k zastavení vydávání časopisu *Obzory* a trestní oznámení od ministerstva informací z konce roku 1945. Forman sice poznamenal, že ne každá kritika od tisku se zakládala na pravdě, v tom případě ale měl být postihován jen ten tisk zveřejňující nekonstruktivní, či lživou kritiku.³¹⁰ Jiný autor zase konstatoval, že pravdivé informace většinou popírají držitelé moci kvůli obavě, že by je zveřejněná pravda mohla o moc připravit. Tezi ilustroval na příkladu z první republiky, kdy „agrární velkokapitál“³¹¹ se snažil umlčet kritiku od KSČ jakožto opoziční strany. Tento princip podle autora platil i v poválečné době, jen místo Agrárníků

305 *Tamtéž.*

306 *Duch Wolframův* v ČTK, *Obzory*, ročník III, číslo 32., 9. 8. 1947. s. 458.

307 Wolfgang Wolfram von Wolmar (1910 – 1987) byl německým úředníkem, SS-hauptsturmführer a člen Sicherheitsdienstu. Od začátku nacistické okupace do roku 1943 byl vedoucím skupiny Tisk v kulturně-politickém oddělení úřadu říšského protektora.

308 *Duch Wolframův* v ČTK, *Obzory*, ročník III, číslo 32., 9. 8. 1947. s. 458.

309 Tato část pochází z textu vydaného v roce 1948, tj. sto let od revoluce v Rakouské monarchii v roce 1848.

In: Luděk FORMAN, *Jubilejní konfrontace*, *Obzory*, ročník IV., číslo 1., 10. 1. 1948. s. 8-10.

310 Luděk FORMAN, *Jubilejní konfrontace*, *Obzory*, ročník IV., číslo 1., 10. 1. 1948. s. 8-10.

311 Tj. Tisk Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, v běžné mluvě Agrárníci.

přišli jiní – autor sice explicitně nikoho nejmenoval, ale pravděpodobně měl na mysli představitele KSČ.³¹²

Časopis se také vyjadřoval k nejrůznějším návrhům či opatřením upravující řízení tisku. K těm se většinou autoři textů stavěli kriticky a negativně. Například podle Vladimíra Krejčího³¹³ měla být svoboda tisku zakotvena v připravované ústavě, která však nebyla do konce třetí republiky schválena. Ústavní zakotvení svobody tisku ale nebylo podle Krejčího jistou zárukou této svobody, protože mohly být zároveň schváleny zákony, které by svobodu tisku naopak omezily. Krejčí viděl nejúčinnější projevy omezení svobody tisku v administrativních opatřeních (například odepření tiskařských strojů, nebo papíru). Zároveň komentoval návrh zákonného zakotvení povinnosti informovat pravdivě. Podle jeho názoru by bylo komplikované definovat pravdivou informaci i případné právní vymáhání porušení této povinnosti. Nejlepším regulativem by byly podle něj čtenáři, kteří by sami rozhodli, jaký tisk by měl vycházet a jaký neměl tím, že by ho jednoduše přestali číst. Tento přístup byl podle Krejčího lepší než omezovat svobodu tisku právními normami. Podobný postoj zastávali i autoři jiných textů.

Jan Grégr³¹⁴ pak hodnotil připravované opatření zakazující publikovat tiskoviny propagující fašistické názory, anebo ty, které nebyly hodnotné, mravné a vkusné. Grégr sice souhlasil, že fašistické názory by se neměly propagovat, tudíž ani vydávat. Obával se ale, aby opatření nemělo negativní dopady na svobodný projev a tisk jako takový z důvodu případného zneužití mocí. Podle něj bylo vydávání tisku (a tím pádem i jeho svoboda) regulováno už tím, že nebylo umožněno až na výjimky vydávat periodika jednotlivci. S negativní odezvou na stránkách periodika se také setkal nápad ministra informací Václava Kopeckého na založení nového periodika, které by otiskovalo oficiální stanoviska vlády a jejich představitelů. Kopecký chtěl vznik periodika kvůli tomu, že v některých jiných tiscích nevycházela oficiální vyjádření v dostatečné míře. Kopeckého nápad byl časopisem odmítnut s tím, že všechna média politických stran stejně musela (respektive měla podle neformální dohody politických stran v NF) vyjadřovat vládní stanovisko. Tzv. „Vládní večerník“ tak měl být podle textu jen dalším prokomunistickým periodikem.³¹⁵

Jeden z návrhů týkající se žurnalistiky z ledna 1948 určitým způsobem předznamenával změnu režimu v únoru 1948. Luděk Forman komentoval v textu Jubilejní konfrontace³¹⁶ rozhodnutí vlády, která chtěla hledat „zákonný podklad pro stíhání

312 *Hysterie ve veřejném životě*, Obzory, ročník I, číslo 15., 15. 12. 1945. s. 226.

313 Vladimír KREJČÍ, *Svoboda tisku a svoboda myšlení*, Obzory, ročník II, číslo 49., 7. 12. 1946. s. 777-778.

314 Jan GRÉGR, *Usměrnění či nezávislost?*, Obzory, ročník II, číslo 42., 19. 10. 1946. s. 662-663.

315 *Vládní večerník*, Obzory, ročník II, číslo 47., 23. 11. 1946. s. 739.

316 Luděk FORMAN, *Jubilejní konfrontace*, Obzory, ročník IV., číslo 1., 10. 1. 1948. s. 8-10.

neodpovědných novinářů, kteří by svým psaním poškozovali základní zájmy republiky.“³¹⁷ Za tímto účelem vznikla komise ve složení ministra zahraničí Jana Masaryka, ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny, ministra vnitra Václava Noska a ministra informací Václava Kopeckého. Vláda se tak rozhodla kvůli článkům, proti kterým protestovala některá velvyslanectví. Forman ironicky poznamenal, že proč se vláda stejnou logikou nezabývala nezodpovědným mluvením ministrů, kterých bylo podle něj také víc než dost. Forman si sám odpověděl, že odvolání ministra muselo být v souladu s ústavou - buď sám podal demisi, nebo mu vyslovilo nedůvěru ÚNS. To platilo i pro svobodu tisku a projevu zakotvené v ústavě. Uznával sice, že i tiskem lze spáchat trestné činy, těmi se ale měly zabývat nezávislé soudy a ne výkonná moc, která tímto postupem jen vlastní moc zneužívala. Přestože svoboda tisku a projevu byla v ústavě zakotvena, Forman oponoval nedodržováním ústavy, protože jednotlivci až na výjimky vydávat tisk nemohli. Na základě toho si Forman kladl otázku, jak by dopadl občan, pokud by dal kvůli této záležitosti podání k Nejvyššímu správnímu soudu.

„Boj za svobodu tisku“ byl veden na stránkách Obzorů ještě krátce před komunistickým převratem. Jiří Vlk v 6. čísle Obzorů z 14. 2. 1948³¹⁸ psal o komunistické kampani „zlikvidovat“ nekomunistický tisk před parlamentními volbami v červnu 1948. Kampaň se podle Vlka projevovala napadáním některých periodik za to, že kritizovaly nevybíravě Sovětským Svaz. Vlk přitom uvedl, že komunistický tisk na druhou stranu zase napadal „západní“ tisk, což byl ale podle něj účel – antagonisticky vnímat východní a západní země. Tato koncepce šla naprosto proti svobodě slova: „*Svoboda tisku bude jen prázdnou a prolhanou frází, bude-li tisk nucen vidět jednu stranu ustavičně jen v záři nejpůvabnějších červánků, kdežto druhou stranu zase jen v černi nejhlubší a nejhrůznější moci.*“³¹⁹

Kromě Obzorů se útoky týkaly dalšího časopisu ČSL Vývoj a také periodik, ve kterých byl šéfredaktorem Ferdinand Peroutka (Svobodné noviny a časopis Dnešek). Podle autora se tyto útoky měly stupňovat hlavně před parlamentními volbami v červnu 1948, protože „*komunisté postupují vůči nekomunistickému tisku podle dávno připraveného plánu a konečným cílem jejich postupu je úplné potlačení všeho takového tisku, čemuž říkají skutečná tisková svoboda.*“³²⁰ Již otevřená konfrontace mezi demokratickými a komunistickými žurnalisty byla patrna v reportáži Slovanští novináři v Záhřebu³²¹. Ta referovala o sjezdu novinářů ze slovanských zemí, který se konal v únoru 1948 v Záhřebu. Kromě slovanských zástupců se ho účastnili žurnalisté z Albánie, Rumunska a Maďarska, chyběli jen zástupci ze

317 *Tamtéž.*

318 Jiří VLK, *O svobodu tisku*, Obzory, ročník IV., číslo 6., 14. 2. 1948. s. 87-88.

319 *Tamtéž.*

320 Jiří VLK, *O svobodu tisku*, Obzory, ročník IV., číslo 6., 14. 2. 1948. s. 87-88.

321 *Slovanští novináři v Záhřebu*, Obzory, ročník IV., číslo 6., 14. 2. 1948. s. 82.

sovětské okupační zóny Německa. Složení států tak v podstatě kopírovalo pozdější složení tzv. východního bloku. Za Československo se sjezdu účastnili šéfredaktor československého rozhlasu a jednatel Mezinárodní organizace novinářů Jiří Hronek, redaktor Práva lidu Jan Smetáček a šéfredaktorka Světa Sovětů Marie Kořátková. Ta také přednesla projev o mezinárodní situaci a stavu československého tisku. Podle ní byla proti Československu vedena „kampaň“ hlavně od západního tisku, která primárně směřovala proti míru a podporovaly ji i některé domácí reakcionářské listy (pravděpodobně měla na mysli i časopis *Obzory*). Podle Kořátkové měli proti těmto listům zakročit všichni „slušní“ novináři, kterých byla podle ní v zemi většina.

6.1.2. Spory s ministerstvem informací a komunistickým tiskem

Úvodní text 15. čísla *Obzorů*³²² z 15. 12. 1945 se poprvé věnoval sporu časopisu s ministerstvem informací. Ministerstvo oznámilo, že *Obzory* vycházely bez povolení, což bylo podle mínění úřadu nezákonné. Úřad proto nechtěl periodiku další vydávání povolit, protože podle zprávy MI „časopis dlouhodobě podryval jednotu Národní fronty a podstatně se odchyloval od jejího programu, zastával se Němců a kolaborantů, útočil na Rudou armádu a v jednom z čísel napadl čest československé armády.“³²³ Redakce se odmítla obviněním zabývat. Podle ní si každý čtenář mohl na něj udělat názor sám tím, že si přečetl všechna vydaná čísla *Obzorů* (redakce se zde znovu odvolávala na svoje zásady, zveřejněné v úvodním textu časopisu). Zároveň konstatovala, že jako stranický tisk ČSL bude vždy hájit Košický vládní program. Považovala taktéž obvinění od ministerstva informací a dalších institucí (ČTK, Československý rozhlas³²⁴) za účelová, a přestože se instituce odvolávaly na vůli lidu, jejich fungování vypadalo spíše tak, že onu vůli lidu chtěly primárně omezit. Redakce navíc předpokládala, že veřejné mínění je natolik silné, že zastavení vydávání časopisu nedovolí, protože bude klást odpor proti takovým nedemokratickým postupům. Spor byl pak ve stejném čísle komentován v článku *Svoboda diskuze v demokratickém tisku*³²⁵. Text osvětloval, „jak to bylo doopravdy“ s napadením cti československé armády, ze které mimo jiné MI časopis také obvinilo. V dopisu otištěném v *Obzorech* se jeden nejmenovaný štábní kapitán letectva vyjadřoval kriticky k tehdejšímu stavu armády. Redakce na jeho dopis odpověděla, což byl podle ní základ demokratické diskuze – jeden čtenář napsal názor, se

322 *Obzory*, *Obzory*, ročník I, číslo 15., 15. 12. 1945. s. 225.

323 *Tamtéž*.

324 K oběma institucím byl časopis během celé své existence značně kritický kvůli převaze prokomunisticky smýšlejících zaměstnanců.

325 *Svoboda diskuze v demokratickém tisku*, *Obzory*, ročník I, číslo 15., 15. 12. 1945. s. 225-226.

kterým druhý čtenář nemusel souhlasit, a proto na něj napsal odpověď. Na základě tohoto procesu pak vznikalo veřejné mínění. Zveřejnění dopisu čtenáře sice ještě automaticky neznamenalo, že s ním redakce souhlasila (tuto tezi uvedla i v minulých číslech³²⁶), přesto MI dopis účelně využilo a záměrně interpretovalo zveřejnění dopisu jako souhlas s jeho obsahem. Redakce v tomto případě s obsahem zveřejněného dopisu nesouhlasila, ale v rámci demokratické diskuze, kterou sama podporovala, ho zveřejnila. Periodikum se dále odvolávalo na legislativu, podle které nebylo možné zastavit vydávání týdeníku politické strany, a proto rozhodně ve vydávání nemínilo přestat. Tento spor Obzorů s ministerstvem informací byl ukončen na počátku roku 1946. Redakce tomu věnovala krátkou zmínku³²⁷, že ministerstvo informací upustilo od trestního stíhání časopisu i od stíhání příslušníka letectva, který kritizoval armádu. Časopis zároveň získal povolení vycházet pod podmínkou, že bude zastávat stanoviska obsažená v Košickém vládním programu, v duchu Národní fronty a v duchu národní jednoty. Spor byl znovu rekapitulován v textu Ministr informací a Obzory³²⁸.

Přestože Obzory získaly povolení vycházet a bylo proti nim staženo trestní oznámení, vztah periodika s ministerstvem i s ministrem Kopeckým byl napjatý i po ukončení tohoto sporu až do února 1948. Časopis například informoval o Kopeckého výroku z května 1946, podle kterého přijala sovětská okupační zóna Německa milion německých obyvatel transferovaných z Československa, zatímco britská a americká okupační zóna přijaly jen 250 000 Němců. Přitom podle amerických zástupců v Německu bylo do americké zóny přijato 388 000 Němců a podle sovětských zástupců v Německu 96 000. Důvod, proč bylo do sovětské zóny přijato méně lidí než do americké, nebyl kvůli rozhodnutí SSSR ale na základě dohody zástupců zemí na Postupimské konferenci. Kopecký byl tak usvědčen ze lži a podle autora textu mu muselo být jasné, že USA i SSSR „jeho počty“ demontují. Text dále konstatoval, že podobné informování neopírající se o pravdu (nebo zkreslující informace) jen zhorší vztahy Československa se Sovětským svazem.³²⁹ Některé pasáže textů Obzorů by se pak daly označit za přehnané, nebo minimálně provokativní. V článku *Legenda o sv. Prokopu a ministerstvo informací*³³⁰ bylo například uváděno, že mezi lidmi se ministerstvu informací říká ministerstvu propagandy, a že demokracie by se bez něj určitě obešla, proto by mělo být zrušeno. „Ministerstvo propagandy“ bylo pravděpodobně užito kvůli tomu, že MI zasílalo redakcím pokyny, jakým způsobem měly psát, zároveň se kritizovalo, že úřad neúměrně zatěžoval státní rozpočet. Na druhé straně ani ministerstvo informací, ani sám Václav

326 *Nechť mluví veřejnost*, Obzory, ročník I, číslo 14., 8. 12. 1945. s. 209.

327 *Prohlášení*, Obzory, ročník II, číslo 2., 12. 1. 1946. s. 17.

328 *Ministr informací a Obzory*, Obzory, ročník II, číslo 7., 16. 2. 1946. s. 99.

329 *Ministr Kopecký proti SSSR*, Obzory, ročník II, číslo 20., 18. 5. 1946. s. 308.

330 *Legenda o sv. Prokopu a ministerstvo informací*, Obzory, ročník III., číslo 44., 1. 11. 1947. s. 653.

Kopecký se ve svých rozhodnutích a vyjádřeních nemírnily. Kopecký totiž opět obvinil *Obzory* z protisovětských tendencí v listopadu 1946³³¹ (nový spor naplno začal na počátku roku 1947). Periodikum obvinění znovu odmítlo a na svou obhajobu otisklo řadu citací o Sovětském svazu, které byly veskrze konstruktivně pozitivní.³³²

Vztahy opět výrazně ochladly na přelomu let 1946 a 1947. V textu *Kopeckíáda číslo dvě*³³³ *Obzory* informovaly o Kopeckého kritice časopisu v Informačním výboru ÚNS z listopadu 1946. Zde periodikum opět ho napadl z protisovětských tendencí a hanobení československých spojenců. Jako argument mu měl posloužit materiál, který se skládal z textů časopisu obsahující 40 citátů dokladující napadání SSSR. Pavel Tigríd se v reakci na to vyjádřil, že polovina citátů nebyla dílem redakce *Obzorů*, ale pocházela z textů zahraničních listů, které časopis jen otiskl. Kromě toho, že časopis otiskoval články západních periodik, které byly většinou kritické k SSSR, zveřejňoval také texty sovětských tiskovin, které měly zase vyhraněný postoj k západním státům. Na základě toho Tigríd obvinění odmítl. Komentování tohoto obvinění přinesly ještě články Hrr na *Obzory* a *Vývoj*³³⁴ a *Slavjané a Obzory*³³⁵, které jen opakovaly teze z textu *Kopeckíáda číslo dvě*. Redakce na základě tohoto obvinění děkovala svým čtenářům za to, že se zvětšil jejich zájem o časopis.³³⁶ Největší dík ale patřil ministru informací a redakcím Rudého práva a Tvorby, kteří měli velký podíl na tom, že se rozšířily řady čtenářů časopisu. Děkování tak ironicky naráželo na tento a předešlé útoky Václava Kopeckého a komunistického tisku na časopis. Přestože se *Obzory* opět „střetly“ s úřadem, tentokrát zůstalo jen u verbálních ataků ze strany Kopeckého.

Kromě trestního oznámení od ministerstva informací podal trestní oznámení na odpovědného redaktora časopisu Bedřicha Partaje předseda pražského Zemského národního výboru a člen ÚV KSČ Ladislav Kopřiva. Kopřiva žaloval časopis za článek *Generální útok na zemské zřízení*³³⁷, ve kterém byla nelichotivě hodnocena práce pražského ZNV. Redakce reagovala tím způsobem³³⁸, že se textem nechtěla dotknout Kopřivovy cti, ale pokud by přesto na trestním oznámení trval, redakce se za článek omluví. Jak případ dopadl, není známo. Stejně tak nebylo ozřejmáno zabavení nákladu jednoho čísla *Obzorů*. V 10. čísle roku 1947 byla v časopisu otištěna zpráva³³⁹ o konfiskaci nákladu 8. čísla časopisu z téhož roku na

331 *Obzory, Obzory, Obzory*, *Obzory*, ročník II, číslo 47., 23. 11. 1946. s. 738-739.

332 *A co vlastně psaly*, *Obzory*, ročník II, číslo 47., 23. 11. 1946. s. 738-739.

333 Pavel TIGRID, *Kopeckíáda číslo dvě*, *Obzory*, ročník III, číslo 2., 11. 1. 1947. s. 17-18.

334 *Hrr na Obzory a Vývoj*, *Obzory*, ročník III, číslo 3., 18. 1. 1947. s. 35.

335 *Slavjané a Obzory*, *Obzory*, ročník III, číslo 41., 11. 10. 1947. s. 602.

336 *Děk čtenářům*, *Obzory*, ročník III, číslo 3., 18. 1. 1947. s. 33.

337 *Generální útok na zemské zřízení*, *Obzory*, ročník III, číslo 18., 3. 5. 1947. s. 238-239.

338 *Prohlášení*, *Obzory*, ročník III, číslo 42., 18. 10. 1947. s. 621.

339 *Nezákonné konfiskace Obzorů*, *Obzory*, ročník III., číslo 8., 22. 2. 1947. s. 122-123.

Bílinsku. Pokyn k tomu dal místní národní výbor na základě údajného výnosu ministerstva vnitra. Takový výnos ale nikdy neexistoval. Úřad dal časopis zabavit kvůli článku³⁴⁰, který popisoval násilnosti příslušníků Obranného zpravodajství v tomto regionu. Při násilnostech byl řadě lidem svévolně zabaven majetek, příslušníci se na nich dopouštěli násilí a část lidí krutému zacházení podlehl.³⁴¹ Obzory proti zabavení protestovaly s tím, že šlo o porušení zákona, a že incident musí být řádně vyšetřen. Přestože bezpečnostní výbor ÚNS nechal zřídit komisi k prošetření případu, do února 1948 kauza nebyla dořešena.

6.1.3. Stav a úroveň žurnalistiky

Popis a komentování tehdejšího stavu a úrovně žurnalistiky se v Obzorech vyskytovalo poměrně často. Řada článků byla k situaci kritická. Například text *Lesk a bída českého novinářství*³⁴² hodnotil tištěnou poválečnou žurnalistiku takto: „*Zkreslené zpravodajství, překrucování projevů státníků a jiných osobností, nebo aspoň vylučování těch částí, které jsou politickému vyznání listu nepříznivé, vytrhávání vět z kontextu, zneužívání kvotací a zásadního nerozlišování mezi zprávou (objektivní) a názorem (subjektivní). O jazykové o vůbec formální stránce ani nemluvě.*“³⁴³ F. Jiřík zase poukazoval na to, že redaktori užívali v textech polopravdy a záměrně zkreslovali realitu podle konkrétního stranického tisku. Sám tyto metody nazýval goebbelsovštinou jakožto pozůstatkem protektorátní epochy.³⁴⁴ Jako příklad „goebbelsovštiny“ by se dala použít reportáž časopisu *Rovnost* vydávaného brněnskou KSČ z přednášky majora Šofra. Text *Obzorů* uvedl, že citace z přednášky byly v reportáži *Rovnosti* záměrně upraveny, aby se to komunistickému listu hodilo. Přišel na to Ferdinand Peroutka porovnávající text z *Rovnosti* s původní Šofrovou výpovědí. Autorovi textu vadilo používání takových metod, protože ty se uplatňovaly hlavně v bulvárních médiích za první republiky a protektorátní tisk je ještě zdokonalil. Nejvíce tyto metody používala periodika komunistická a sociálně-demokratická podle autora kvůli zaslepenosti svým politickým přesvědčením.³⁴⁵

Úroveň třetirepublikového tisku byla v některých textech srovnávána s úrovní bulvárních periodik z první republiky. Vůči nim se texty *Obzorů* a vlastně celá poválečná žurnalistika vymezovaly. Přestože nebylo možné „bulvár“ po roce 1945 vydávat, *Obzory*

340 O. B. ZORNÍK, *Ostrá bílinská kyselka*, *Obzory*, ročník III., číslo 10., 8. 3. 1947. s. 145.

341 Tomáš STANĚK, *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: ÚSD AV ČR, 2005. s. 121.

342 *Lesk a bída českého novinářství*, *Obzory*, ročník II., číslo 6., 9. 2. 1946. s. 84.

343 *Tamtéž*.

344 F. JIŘÍK, *Slouží lidu...?*, *Obzory*, ročník III., číslo 44., 1. 11. 1947. s. 649-650.

345 *Tak se píše...*, *Obzory*, ročník II., číslo 8., 23. 2. 1946. s. 116.

připodobňovaly úroveň některých rubrik konkurenčních tiskovin právě k úrovni prvorepublikových bulvárních médií.³⁴⁶ Ty podle nich byly založeny na udávání, nadávkách a zostuzování.³⁴⁷ V souvislosti s bulvárem se často v textech objevovalo v negativní souvislosti jméno vydavatele prvorepublikových bulvárních tiskovin Jiřího Stříbrného³⁴⁸.

Politická periodika měla v poválečném režimu silné postavení a výrazným způsobem ovlivňovala veřejné mínění vzhledem k tomu, že kromě tiskovin veřejnoprávních korporací a pár výjimek jiné tiskoviny nevycházely. Pavel Tigríd konstatoval, že tisk měl primárně informovat, ale zvláště u stranického tisku to nebylo jednoduché, protože ten podle Tigrida většinou obsah tisku upravoval podle svojí politické ideologie. To se projevovalo například falšováním fakt, překrucováním výroků, nebo důsledného neoddělení faktu se subjektivním názorem.³⁴⁹ Politická periodika byla navíc ve specifickém postavení vzhledem k tomu, že všechny politické strany Národní fronty byly vládními stranami a žádná nebyla v opozici. Strany se tak musely kritizovat navzájem prostřednictvím svých stranických periodik. Tato kritika od listů politických stran ale někdy vyvolávala nevraživost, protože někteří politici označovali kritiku za napadání jednoty stran a systému Národní fronty jako takového.³⁵⁰ A podle Luděka Formana kontrola politiků tiskem nebyla možná vůbec, protože stranické tiskoviny neměly zájem se vzájemně kritizovat a listy veřejnoprávních korporací zase byly politickými stranami kontrolovány.³⁵¹

Charakteristika a vlastnosti, jaké by měl mít ideální novinář, se v textech časopisu *Obzory* moc neobjevovala. Žurnalista měl podle F. Jiříka zveřejňovat pravdivé informace, které si měl ověřovat, vyvarovat se lžím a neustále si rozšiřovat obzory. Zároveň měl být charakterní a umět za svoje texty převzít zodpovědnost.³⁵² Podle kritiky tehdejšího stavu žurnalistiky tato představa moc neodpovídala realitě. Proto jeden text navrhoval, že pokud se prováděla „očista“ od novinářů-kolaborantů, neuškodilo by se zabývat i novináři, kteří nedodržovali etiku a serióznost své práce.³⁵³

Významný vliv na žurnalistickou práci měla druhá světová válka a život v protektorátu. Novináři proto kvůli prožitě zkušenosti byli obecně ustrašení a podléhali rozkazům shora. Britská novinářka Shiela Grant Duff ale ve svém textu následně

346 *Hysterie ve veřejném životě*, *Obzory*, ročník I, číslo 15., 15. 12. 1945. s. 226.

347 *Lesk a bída českého novinářství*, *Obzory*, ročník II, číslo 6., 9. 2. 1946. s. 84.

348 Jiří Stříbrný (1880 – 1955) byl československý politik, několikanásobný prvorepublikový ministr, jeden z mužů 28. října. Původně národní socialista, později členem Národní ligy. Zároveň vlastnil tiskárnu Tempo, vydávající především periodika bulvárního zaměření. Po druhé světové válce byl odsouzen na doživotí.

349 Pavel TIGRID, *Jak se mi zlíbí...*, *Obzory*, ročník II, číslo 33., 17. 8. 1946. s. 522-524.

350 *O kritice bez opozice*, *Obzory*, ročník II, číslo 40., 5. 10. 1946. s. 625.

351 Luděk FORMAN, *Na křižovatce*, *Obzory*, ročník II, číslo 39., 28. 9. 1946. s. 614-615.

352 F. JIŘÍK, *Slouží lidu...?*, *Obzory*, ročník III, číslo 44., 1. 11. 1947. s. 649-650.

353 *Tak se píše...*, *Obzory*, ročník II, číslo 8., 23. 2. 1946. s. 116.

konstatovala, že se tento strach u novinářů postupně od konce války snižoval. Polemiky a kritika se v tisku ale objevovaly podle Duff většinou jen od novinářů, kteří byli za války v exilu, nebo prošli koncentračními tábory.³⁵⁴ Existence protektorátu pak způsobila celkovou izolovanost země, kterou byla potřeba prolomit: ...*vše potřebuje u nás ozdravení od dlouhého násilného odloučení od světa. Kultura, hospodářství, obchod a také ovšem rozhled naší společnosti.*³⁵⁵ Ono „ozdravení společnosti“ se mělo projevit větším informováním o zahraničním dění. To se mělo nejlépe provádět tím způsobem, že budou novináři informovat přímo z daných míst v cizině.

Podle autorů textů ale informování o zahraničí nebylo ideální a v porovnání s první republikou se změnilo. Zatímco v meziválečné době tuzemská média sledovala a přinášela informace o vývoji v zahraničí, podle britské novinářky Shiela Grant Duff se po druhé světové válce novináři spoléhali výhradně na zprávy, které přinášela Československá tisková kancelář. Ta podle autorky byla navíc orientovaná jen na určité země a tím pádem měla velký vliv na to, o jakých tématech bude tisk psát.³⁵⁶ ČTK pak kritizoval například Pavel Tigríd. Podle něj byla ČTK vlastně jen odnoží ministerstva informací, protože zaměstnanci ČTK vybíraly zprávy účelově, aby vyhovovaly KSČ. Vzhledem k tomu, že novináři neměli mnoho dalších možností, jak získávat informace ze zahraničí, byli na ČTK závislí.³⁵⁷ Obzory stejnou měrou kritizovaly i Československý rozhlas, že v něm mají převahu komunističtí a prokomunističtí novináři.

Obzory se také věnovaly sjezdu Mezinárodní organizace novinářů (MON), který se konal v červnu 1947 v Praze. Reportáž z něj přinesl Pavel Tigríd. Tigríd kritizoval průběh sjezdu, protože jednotliví zástupci z jednotlivých zemí se vzájemně osočovali, vychvalovali úroveň svobody tisku v jejich zemi a shazovali naopak situaci v jiných zemích. Tigrídovi vadilo, že Československo jakožto hostitelská země, se nesnažila korigovat situaci a naopak diskuzi ještě více vyhrocovala. Na sjezdu se mimojiné stala řada incidentů – například jugoslávský delegát napadl toho řeckého a obvinil ho z kolaborantství a fašismu. Řecký delegát chtěl dostat slovo a reagovat na výrok, ale kvůli sovětskému delegátovi byla jeho žádost zamítnuta – podle Tigrída měla československá strana zasáhnout a udělit řeckému delegátovi slovo. Další kauza se týkala druhého řeckého delegáta, který byl zástupcem řeckého komunistického hnutí EAM. Tomu byl sjezdem umožněn vstup, přestože Řecko již na sjezdu mělo svého oficiálního zástupce. Nebo například sjezdové noviny obsahovaly text,

354 Shiela Grant DUFF, *Čsl. tisk anglickýma očima*, Obzory, ročník I, číslo 13., 30. 11. 1945. s. 194.

355 *Naši novináři do ciziny*, Obzory, ročník I, číslo 9., 20. 10. 1945. s. 131.

356 Shiela Grant DUFF, *Čsl. tisk anglickýma očima*, Obzory, ročník I, číslo 13., 30. 11. 1945. s. 194.

357 Pavel TIGRID, *Je u nás svoboda tisku?*, Obzory, ročník II, číslo 35., 31. 8. 1946. s. 551-552.

který hrubě napadal prezidenta USA Harryho Trumana. Podle Tigrida tento průběh sjezdu MON neudělal Praze ani Československu dobré jméno.³⁵⁸

6.2. Shrnutí analyzovaných textů časopisu Obzory

Většina evidovaných textů se tematicky zaměřovala na svobodu tisku a projevu. Ta byla totiž podle autorů článků klíčová pro demokratický vývoj v zemi a ukazovala vyspělost demokracie. Svoboda tisku a projevu pak souvisela s kritikou, která mohla být i tvrdá, ale za každých okolností musela být konstruktivní. Směrem k čtenářům texty vyzývaly k aktivitě – v řadě čísel byla položena trojice otázek týkající se různých názorových témat a v následujícím čísle se objevovali odpovědi čtenářů na tyto otázky. Časopis tak chtěl podporovat otevřenou a věcnou diskuzi mezi čtenáři. V řadě textů se vyslovovaly obavy, aby svoboda tisku a projevu nebyla omezována.

Velkým tématem příspěvků Obzorů se staly spory s ministerstvem informací a ministrem Václavem Kopeckým, se kterým měl časopis nevráživé vztahy během celé své existence. Texty vždy označovaly útoky od úřadu či ministra jako nedůvodné a obvinění se snažily vyvracet. V otázce svobody tisku a projevu často explicitně články uváděly, že ministerstvo informací ony svobody narušovalo. Některé metody, kterými byl řízen tisk za třetí Československé republiky, se v člancích přirovnávaly k metodám nacistickým – někdy texty uváděly, že se metody uplatňovaly obecně a v některých člancích bylo výslovně uvedeno, že metody používalo přímo ministerstvo informací. Z textů také vyplývaly silné antipatie ke komunistickému tisku a celkově ke KSČ, což bylo logické vzhledem k tomu, že Obzory byly periodikem konkurenční politické strany v rámci Národní fronty.

V textech se minimálně definovaly ideální vlastnosti žurnalisty. Spíše byly popsány podmínky, za kterých dokázal novinář dělat nejlépe svou práci. Stav žurnalistiky nebyl moc často hodnocen. Pokud ano, tak negativně – některá periodika připomínala svým stylem bulvární média z první Československé republiky. Kromě výtek, které články ukládaly hlavně komunistickému tisku, bylo pár negativní zmínek i k periodikům ČSSD. Mimo to texty negativně hodnotily politizaci žurnalistiky, která do práce novinářů výrazně zasahovala. Přímou otázkou vlastnictví médií se v textech rozebírala málo. Pokud ano, tak se texty shodovaly, že tisk by neměl být výdělečný, což šlo ve shodě s oficiální politikou státu. Na druhé straně však autorům článků vadilo, že tisk nemohli vydávat jednotlivci. Srovnání se stavem prvorepublikové žurnalistiky se v textech přímo neobjevovalo. Podle textů by se dalo usoudit, že obě epochy měly svá pozitiva a negativa co se týče její úrovně.

358 Pavel TIGRID, *Jak se mi zlíbí...*, Obzory, ročník III, číslo 24., 14. 6. 1947. s. 335-336.

7. Časopis Vývoj

Časopis Vývoj byl druhým týdeníkem vydávaným Československou lidovou stranou. První číslo vyšlo 14. 9. 1946 a poslední 25. 2. 1948. O obrysech nového listu se začalo debatovat už v létě 1945. Jeho vzniku předcházely požadavky představitelů ČSL, které se nakonec nerealizovaly. Periodikum mělo původně nést název Nové dílo a měl ho vést spisovatel a v té době osobní tajemník předsedy ČSL Jana Šrámka Ctibor Mařan. Ministerstvo informací ale nechtělo periodikum v této podobě povolit kvůli tomu, že Ústřední odbor mládeže ČSL odmítl vstoupit do Svazu české mládeže. Strana proto změnila strategii a v další žádosti vynechala informace o tom, že půjde o časopis určený pro mládež a změnila název na Vývoj. Přestože měl Vývoj vycházet už od ledna 1946 v nákladu 70 000 výtisků, kvůli údajnému nedostatku papíru se začal vydávat až o více jak půlroku později. V tom čase navíc probíhaly vnitrostranické diskuze o personálním obsazení redakce. František Hála favorizoval na šéfredaktorský post Pavla Tigrida, zatímco představitelé Ústředního odboru mládeže ČSL Jindřich Synek a Josef Jakeš stáli o Bohdana Chudobu. Podle nich měl být totiž Vývoj „*ideově výchovným časopisem v duchu křesťansko-sociálních zásad strany... a osoba Pavla Tigrida se podle jeho dosavadní činnosti nezdala být zárukou, jak dnešní potřeba strany vyžaduje*“.³⁵⁹ Chudoba byl na rozdíl od Pavla Tigrida členem ČSL.³⁶⁰ Nakonec však zvítězilo Hálovo stanovisko a šéfredaktorem se tak stal Pavel Tigrid, který proto odešel z redakce Obzorů.

Formálně na časopis dohlíželo „politické vedení“ ve složení Václava Haška, Josefa Herla, Bohdana Chudoby a Pavla Tigrida spolu s „ideovým referentem mládeže“ F. X. Juránkem, ti ale do řízení listu nezasahovali. Odpovědný redaktor byl Bedřich Partaj a vydavatelem výkonný výbor ČSL. Autoři často publikovali ve Vývoji pod pseudonymy. Mezi hlavní redaktory patřili Jan Kollár³⁶¹, Luděk Forman, Ladislav Jehlička³⁶² (píšící většinou pod pseudonymem Karel Severa), a Jindřich Kučera³⁶³ (píšící většinou pod pseudonymem Jiří

359 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. Praha: Prostor, 2000. s. 63-64.

360 Pavel KOSATÍK, *Tigrid, poprvé*. s. 74.

361 Jan Kollár (1923-1978) byl český novinář a spisovatel, v letech 1945 – 1948 student Právnické fakulty UK. Své texty uveřejňoval v Lidové demokracii, Obzorech, Vývoji a Svobodných novinách. V únoru 1948 byl vyloučen ze studia a odešel do exilu. Psal do řady exilových periodik a vydal několik francouzsky psaných próz.

362 Ladislav Jehlička (1916 - 1996) byl český katolický publicista, esejista a překladatel z němčiny, angličtiny a francouzštiny. Psal do Národní obnovy, Řádu a Akordu, působil jako redaktor nakladatelství Vyšehrad. Po komunistickém převratu byl v politickém procesu v roce 1952 odsouzen na 16 let vězení, propuštěn byl během amnestie v roce 1960.

363 Jindřich Kučera (1925 - 2010) byl český lingvista a novinář. Po druhé světové válce studoval filozofii a lingvistiku na Univerzitě Karlově v Praze a působil v redakcích Vývoje a Obzorů. Po komunistickém převratu v dubnu 1948 emigroval do USA, kde vyučoval na univerzitách.

Oktáv), Karel Brušák, František Jakubův³⁶⁴ a Jiří Kovtun³⁶⁵, který se stal od května 1947 zástupcem šéfredaktora. Nutné je také zmínit anonymního autora s pseudonymem Chronologicus, jehož identita není dodnes vyjasněna. Redakce stejně jako redakce Obzorů sídlila v paláci Charistas na pražském Karlově náměstí. Vývoj vycházel ve formátu A4 na 24 stranách, ročník 1948 měl počet stran navýšen na dvojnásobek s polovičním rozsahem. Jeho náklad byl začátkem roku 1947 45 000 výtisků.³⁶⁶

Vývoj se v prvním čísle přihlásil k odkazu Tomáše Garrigua Masaryka jakožto otce Československa a československého politického liberalismu: „*Je tedy náš program vyznáním víry v ideály pravdy a svobody, uskutečňované v demokracii, nejplněji křesťanským spiritualismem v oblasti vědy a umění, solidarismem v sociálních otázkách a denního života.*“³⁶⁷ Časopis předesílal, že bude originální, co se týče úpravy a stylem, bude rozlišovat mezi zpravodajstvím a komentářem, aby si čtenáři mohli udělat na události názor sami, a že také nebude obsahovat příliš dlouhé texty, ani pěstovat kult autorské slávy (většinou byly signovány jen delší texty). Úvodní číslo zároveň pobouřilo stranické vedení, když na obálce listu byla umístěna fotografie Tomáše Garrigua Masaryka místo předsedy ČSL Jana Šrámka, jak stranická etika vyžadovala. Nelibost vedení strany způsobila, že část nákladu prvního čísla vyšla s Masarykem na obálce a část se Šrámkem.³⁶⁸

Inspiraci časopis našel v americkém magazínu Time. Oproti Obzorům měl modernější design, rozmanitější rubriky a jeho styl by se dal označit za otevřenější. Ve Vývoji tak bylo možno nalézt pestrou paletu zpráv, názorů, poznámek, profilů osobností (namátkou lze vybrat například sovětskou básničku Annu Achmatovovou, nebo politiky Winstona Churchilla, Harryho Trumana, Stanisława Mikołajczyka či Ference Nagyho), reportáží, zajímavostí, fejetonů, které se tematicky orientovaly na mládež a studentstvo, literaturu, umění, divadlo, náboženství, ale i hospodářství, sport a taktéž samozřejmě politiku. Uvolněnější styl se projevoval vtipnými a často i ironickými glosami aktuálního dění od neznámého autora s označením Chronologicus, rubrikou s anekdotami, fotografiemi s vtipnými popisky, nebo karikaturami. Kvůli jedné takové protestovalo jugoslávské velvyslanectví odesláním protestní nóty. Na karikatuře byl vyobrazen jugoslávský představitel Josip Broz Tito jako francouzský

364 František Jakubův (1909 – 1958) byl český právník a spisovatel.

365 Jiří Kovtun (1927 - 2014) byl český básník, prozaik, překladatel, historik a novinář. V letech 1946 - 1948 studoval na Právnické fakultě UK a působil jako redaktor časopisu Vývoj. Po únoru 1948 odešel do exilu. Během něj působil například v časopisech Svědectví, či Proměny. Byl autorem próz (Pražská ekloga, Zpráva z Lisabonu) a historických prací (Tajuplná vražda. Případ Leopolda Hilsnera, Masarykův triumf, Slovo má poslanec Masaryk, Republika v nebezpečném světě či Republika v obležení).

366 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 64.

367 Vývoj, ročník I., číslo 1., 14. 9. 1946. s. 3-4.

368 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. s. 64-65.

vojevůdce Napoleon³⁶⁹ v takové formě, která se podobala částečně nacistickému ministru letectví Hermannu Göringovi a částečně italskému fašistickému vůdci Benitu Mussolinimu. Lze jmenovat další netradiční rubriky - „Mimochodem“ obsahovala epigramy, či „Okénko pokroku čtyřnohých proroků“. Její obsah komentoval aktuální dění ironickým stylem z pohledu zvířat - krávy Stračeny Bulíčkové, nebo prasete Čunykla. Později byla rubrika nahrazena „Z letopisů Bonyfáce Kuželky“, ve které byl parodován marxistický výklad dějin. Za zmínku pak stojí také rubrika „Volá Londýn“, ve které šéfredaktor Pavel Tigríd vzpomínal na svou práci v rozhlasu BBC za druhé světové války.³⁷⁰

Prozápadní, křesťansko-demokratická, nemarxistická a nesocialistická orientace byla stejně jako Obzorům vlastní i Vývoji. Přestože periodiku nehrozilo zastavení vydávání jako Obzorům, časopis se během celé své existence potýkal s kritikou od ministerstva informací a byl účastníkem mnoha slovních přestřelek s komunistickým tiskem ať už s Tvorbou, Rudým Prámem, či Kulturní politikou. Stejný osud jako Obzory potkal i Vývoj, poslední číslo vyšlo ještě 25. 2. 1948, krátce poté bylo jeho vydávání zastaveno nově nastoupivšími představiteli „obrozené“ ČSL.³⁷¹

7.1. Analyzované texty časopisu Vývoj

7.1.1. Svoboda tisku a projevu

Opět jako v případě Obzorů tak i Vývoj považoval svobodu tisku a projevu jako přirozenou a důležitou součást demokracie. Podle Jindřicha Kučery³⁷² v zemi se svobodným tiskem nemohla být cenzura, ani nemohl být kriminalizován žurnalista, který napsal kritický, ale pravdivý text. Svobodu tisku a konstruktivní kritiku pak Československo potřebovalo také kvůli tomu, že neexistovala žádná opoziční strana vůči vládním stranám Národní fronty.³⁷³ Přestože byla svoboda tisku, projevu a další svobody obsažena v platné ústavě, byly ony svobody obcházeny, a proto nestačilo jen spoléhat na ústavní zakotvení svobod, ale aktivně dbát na jejich dodržování. Zároveň podle Kučery platilo, že jen různost názorů a svobodná kritika může pomoci pokroku. Ten podle autora nemohl nikdy nastat tam, „*kde je všechno uměle svazováno do uzlíku politické šablony a dogmatu*“.³⁷⁴ I podle autora s pseudonymem Chronologicus svoboda projevu formálně platila v poválečné době, fakticky byla ale situace jiná: „*Ale jakými hrozbami je častován člověk, který má odvahu napsat, co si myslí, když se to*

369 Vývoj, ročník II., číslo 51., 17. 12. 1947. s. 1169.

370 Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu*. Praha: Prostor, 2000. s. 65.

371 *Tamtéž*.

372 Publikoval pod pseudonymem Jiří Oktáv.

373 *Nekritizovat!*, Vývoj, ročník I., číslo 4., 12. 10. 1946. s. 77.

374 Jindřich KUČERA, *Nezadatelná práva*, Vývoj, ročník I., číslo 8., 9. 11. 1946. s. 171.

*někde nelíbí! Jak je zastrašován, aby neužil zaručené tiskové svobody!*³⁷⁵ Všechny metody „fyzlování“ a zastrašování se podle Chronologica používaly z popudu jedné politické strany. V textu přímo řečená nebyla, ale autor měl na mysli jistě KSČ.

Jak již bylo zmíněno, základním kamenem svobodné žurnalistiky byla podle Vývoje konstruktivní kritika. Pavel Tigríd nastínil situaci, pokud by svobodná kritika nebyla umožněna: „*Gestapácké metody á la Bílina a Česká Kamenice*³⁷⁶ by byly povýšeny na celonárodní lidové hodnoty, zákony a soudy by se podřídily dobrozdání zvláštních, k těm účelům určených straníků, noviny by vycházely pod vlídnou záštitou lidového ministerstva a v parlamentu by místo poslanců seděli uniformovaní muži, poslušně kývající jak porcelánoví Čiňani.“³⁷⁷ Podle Tigrída bylo přirozené, že se političtí představitelé kritice bránili (primárně myslel členy KSČ). Problém nastal, pokud představitelé chtěli, nebo začali ono zveřejnění kritiky omezovat. Na omezování svobody projevu se kromě politiků podíleli podle Tigrída i intelektuálové, umělci. Dělali to kvůli právům, které jim stát poskytl po druhé světové válce (například rekreace), ale na druhou stranu za to chtěl loajalitu k tehdejšímu režimu. Tigrídovi tento přístup vadil a odsuzoval ho, ale určitou naději spatřoval v nové generaci, která nebude „podléhat tlaku režimu“. Nemalý vliv politiky na žurnalistiku a politizaci žurnalistiky považoval Vývoj za silně kontraproduktivní.

Časopis se též vyjadřoval k případům souvisejícími s omezováním svobody tisku a projevu. Podle jedné zprávy ministerstva informací se měl jeden deník v Plzni dopustit velezrady a mělo být proti němu zakročeno. Text se ptal, jakým způsobem se proti listu zakročí, zda bude obviněn z velezrady a „*zda jim (redaktorům) zase budou hrozit letité kriminály. A to nevíme, jaké nové definice „velezrady“ budou ještě následovati podle potřeby KSČ.*“³⁷⁸ Článek rozebíral proměnu toho, jakými výrazy komunisté častovali svoje odpůrce – nejprve to začalo reakcionáři, potom fašisty a nakonec to skončilo u velezrádců. Jenže „*zatímco dříve byla velezrada jasně definovaná zákonem a stíhaná velkými tresty, dnes se tato definice libovolně natahuje, aniž se kdo zákona na to ptal.*“³⁷⁹ Proto z textu pramenila obava, jakou „pružnost“ dají komunisté zákonům a zda se nevrátí „letité kriminály“ pro novináře, které se pravděpodobně připodobňovaly k perzekuci žurnalistů za protektorátu. Ona pružnost zákonů, respektive jejich porušení šla dokladovat na případu pražského dopisovatele britského Daily Mail van der Bijla. Ten na základě jednání Národní fronty a zřejmě špatných

375 Chronologicus, *Strach z následků svobody*, Vývoj, ročník II., číslo 51., 17. 12. 1947. s. 1167.

376 Tigríd tím myslel násilnosti, které se zde stali po skončení druhé světové války. O těchto událostech psal také v časopisu Dnešek Michal Mareš.

377 Pavel TIGRID, *O kritice*, Vývoj, ročník II., číslo 15., 9. 4. 1947. s. 300-301.

378 Chronologicus, *Reakce, zrada, velezrada*, Vývoj, ročník II., číslo 38., 17. 9. 1947. s. 854-855.

379 *Tamtéž.*

citací z jednání NF napsal článek o hrozícím puči, který měl v dohledné době vypuknout na Slovensku pod vedením Komunistické strany Slovenska. Text byl v periodiku ve Velké Británii otištěn. Na základě článku pak bylo tiskovým odborem MI van der Bijlovi zamezeno jít na tiskovou konferenci a zároveň byl vyzván, aby odevzdal svůj novinářský průkaz. Podle Vývoje byla kvalita článku způsobena primárně Bijlovou neznalostí, než že by text napsal takto úmyslně. Časopis proto chtěl, aby se celá záležitost prošetřila. Zároveň odmítal, aby tiskový odbor MI ani jakýkoliv jiný orgán zneužíval svou moc ke kroku, ke kterému nemělo oprávnění. Z případu navíc plynula obava, aby nepoškodil dobrou pověst Československa, a aby se z něj nestal precedent, který by se opakoval.³⁸⁰

Časopis taktéž informoval a komentoval nejrůznější návrhy či opatření upravující řízení tisku. Většinou šlo o kritické reakce. Text *Nekritizovat!*³⁸¹ například přinesl informaci o dohodě politických stran. Podle ní stranický tisk se měl zdržet útoků na osoby ministrů a tím pádem nezhoršovat vztahy mezi jednotlivými stranami. Autor vnímal dohodu jako dobrý nápad. Upozorňoval však na to, aby se ujednání nezneužívalo a nebylo tak „*prvním krokem k sešněrování a omezení kritiky – třeba i kritiky některých ministerstev.*“³⁸² Zároveň uváděl, že konstruktivní kritika nebyla moc tolerovaná a některé politické strany chtěly ji omezit. Text ale konkrétní projevy tohoto omezování nezmiňoval.

Zamítavý pohled měl časopis i k pokračování očisty novinářské stavu v rámci Svazu českých novinářů.³⁸³ Zpráva SČN hodnotila novinářskou očistu po druhé světové válce jako neskončenou a hodlala navzdory osvobozujícím verdiktům lidového soudnictví „*posuzovat činnost novinářů za (nacistické) okupace podle svých zásadních kritérií příkladné novinářské činnosti a kladného poměru k novým zkušenostem budování lidově demokratického státu...*“³⁸⁴ Autor textu měl problém s formulací „*zásadní kritéria příkladné novinářské činnosti*“, podle které, pokud by se skutečně uplatňovala, by musela SČN opustit řada jejích členů. Proto navrhoval, aby očista nepokračovala, protože po té by se musela hodnotit činnost novinářů za okupace, druhé republiky, první republiky atd. a pravděpodobně by toto nekonečné posuzování bylo v čase čím dál tím méně objektivní. Zároveň se obával vlivu stranické příslušnosti, které mohlo ovlivňovat proces očisty a práci žurnalistů jako takovou. Kroky SČN ani jeho činnost celkově se v časopisu jinak nezmiňovaly.

380 Chronologicus, *Daily Mail na pokračování*, Vývoj, ročník II., číslo 27., 2. 7. 1947. s. 591.

381 *Nekritizovat!*, Vývoj, ročník I., číslo 4., 12. 10. 1946. s. 77.

382 *Tamtéž.*

383 Chronologicus, *Z očisty do očisty*, Vývoj, ročník II., číslo 20., 14. 5. 1947. s. 423.

384 *Tamtéž.*

Počátek roku 1948 přinesl řadu opatření týkající se žurnalistiky, na kterých byla znázorněna tehdejší již vyhrocená situace mezi stranami Národní fronty. Jan Kolár³⁸⁵ komentoval asi desítku bodů, podle kterých se komunisté měli připravovat na „zásadní zvrat“ v pováleném vývoji. Tiskové záležitosti pak byly zmíněny v řadě z nich. Jeden z nich například navrhoval vytvoření zákona, kterým by se zakazovalo kritizovat zahraniční státy. Autor ironicky na to poznamenal, že takový zákon by byl možný jen v případě, že cizí státy by měly obdobné zákony zakazující psát o některých československých politických stranách jako o „hnízdech reakce a velezrady“. Podle dalšího bodu měly být zabaveny časopisy Národní obroda (periodikum ČSL v Brně) a Čas (periodikum Demokratické strany na Slovensku) kvůli hanobení a urážkám bezpečnostních orgánů. Text dále obsahoval návrh ministra informací Václava Kopeckého (ten byl v textu častován jako „svěrázný demokrat“), podle které měl být sledován veškerý obsah v tisku, a zároveň se měla kontrolovat správnost obsahu. Text také kritizoval Kopeckého návrh na zavedení regulace knižního trhu. Podle Kolára byla tím pádem pro ministerstvo informací důležitější agitace než kvalita a hodnota díla. Otázku sledování a kontrolování obsahu v tiskovinách kromě ministerstva informací měla projednávat i valná hromada Svazu českých novinářů. Podle návrhu SČN měl vzniknout výbor pro sledování informací, který měl „sledovat, jak tisk informuje, zdali nejsou šířeny vymyšlené, nepravdivé a neúplné zprávy, nesprávné informace a názory.“³⁸⁶ Předpokládalo se, že při nalezení „špatných“ názorů budou jejich tvůrci trestáni.

Na základě pokládání otázek autora byla vidět obava z omezování svobody tisku - kdo by v případě přijetí návrhu „špatné informace a názory“ posuzoval a jakým způsobem, kdo by vybíral „posuzovatele špatných informací a názorů“ a zda je vůbec možné, aby posuzování bylo objektivní. Autor připodobnil tento návrh, jako by ho vydala novinářská organizace za protektorátu, „kdy se všechny české noviny podobaly jako vejce vejci.“³⁸⁷ Návrh zákona, který by neumožňoval tisku kritizovat zahraniční státy, se rozebíral ve Vývoji ještě v samostatném komentáři. Text se odvolával na důvěryhodný zdroj z ÚNS, podle kterého měl návrh obsahovat definice „informace napsanou o spojeneckém státu, nebo jeho představitelích ve zlém vůli s úmysly urážet, podněcovat, nebo dokonce, co bylo napsáno ve zjištěné mysli.“³⁸⁸ Postih za kritiku států se měl týkat i státních symbolů. Podle zdroje měla být trestní sazba za tyto přečiny dva až osm měsíců podmíněně. Autor považoval návrh za silně

385 Jan KOLÁR, *Už mně koně vyvádějí*, Vývoj, ročník III., číslo 3., 21. 1. 1948. s. 4.

386 *Horoskopičiny*, Vývoj, ročník III., číslo 3., 21. 1. 1948. s. 1-3.

387 *Tamtéž*.

388 *Stalo se*, Vývoj, ročník III., číslo 6., 11. 2. 1948. s. 4.

zasahující do svobody slova. Návrh se ale už nestihl projednat do plánovaných voleb v květnu 1948 kvůli komunistickému převratu.

7.1.2. Spory s ministerstvem informací a komunistickým tiskem

Přestože časopisu nehrozilo trestní oznámení, ani zastavení vydávání jako časopisu Obzory, měl Vývoj taktéž po celou dobu své existence napjaté vztahy s ministerstvem informací a ministrem Václavem Kopeckým. Předmětem sporů byly jako v případě Obzorů primárně údajné protisovětské články Vývoje. Jindřich Kučera komentoval v článku Kam s ním³⁸⁹ vystoupení ministra informací v Informačním výboru ÚNS z listopadu 1946. Kopecký v něm obviňoval část tisku z nepřátelství a útoků na Sovětský Svaz. Kučera se proti Kopeckého výrokům ohradil s tím, že redakce Vývoje rozhodně nikdy neútočila na Sovětský svaz, protože ho považuje za československého spojence. Jako důkaz Kučera vyjmenovával texty, které ve Vývoji o Sovětském svazu vyšly. Kučera zároveň podotknul, že Vývoj vůči žádné zemi nebyl nekritický, což se týkalo i Sovětského svazu, který byl vůči Československu také nekritický. Časopis tak odmítal SSSR pochlebovat: „*Toto pochlebování vždy a ve všem zavání neupřímností a nikdy jej nelze ztotožňovat s přátelstvím.*“³⁹⁰ Ono pochlebování podle Kučery praktikovala hlavně KSČ a její tisk. Vadilo mu zároveň, že ministerstvo místo své činnosti (informovat v tuzemsku a o zahraničí a také zahraničí informovat o československém dění) obviňovalo tiskoviny z protisovětských útoků.

Na počátku roku 1947 už byl i přímo Vývoj obviněn ze „štvání proti Sovětskému svazu“.³⁹¹ Stejně jako v případě Obzorů, taktéž u Vývoje připravilo ministerstvo informací podklad některých výňatků z článků periodika, které podle úřadu měly dokazovat „nepřátelský poměr k SSSR“. Přestože citace byly vybrány opravdu z Vývoje, většina z nich původně vyšla v zahraničních médiích. Část byla převzata přímo ze sovětského tisku, některé byly dokonce citovány přímo od sovětských představitelů. Proto redakce obvinění odmítla jako nedůvodné. Pro srovnání list otiskl některé zmínky o Sovětském svazu z předešlých čísel Vývoje, kde byl dle redakce nastíněn skutečný pohled redakce časopisu na SSSR. Redakce po tomto obvinění konstatovala, že bude třeba se připravit na další útoky, vedené MI a některým komunistickým tiskem (explicitně zmiňovala časopis Tvorba): „*Bude třeba svést nový a houževnatý zápas o svobodu projevu a kritiky*“.³⁹² Zároveň ale ironicky poznamenala, stejně jako redakce Obzorů, že tyto „kampaně“ časopisu vlastně prospívaly, protože se díky nim

389 Jindřich KUČERA, *Kam s ním?*, Vývoj, ročník I., číslo 12., 7. 12. 1946. s. 267-268.

390 *Tamtéž.*

391 *Chceš-li psa bít...*, Vývoj, ročník II., číslo 2., 8. 1. 1947. s. 27-30.

392 *Tamtéž.*

zvýšil náklad a čtenost časopisu. Občasné vzájemné útoky a osočování mezi Vývojem a komunistickým tiskem probíhaly až do února 1948. Vývoj například kritizoval Rudé Právo kvůli tomu, že neotisklo vánoční poselství prezidenta Edvarda Beneše z Vánoc 1946 v původním znění. Z přepisu byly vyškrtuty pasáže, ve kterých je zmiňováno křesťanství, důležitost hodnot a mravů. Text se na základě té kauzy ptal, jak říkali komunisté takovým metodám, které se podle nich uplatňovaly u konkurenčních periodik: „*Fašismus? Glajchšaltování? Podvod?*“³⁹³

Vývoj na rozdíl od Obzorů byl psán uvolněnějším, často satirickým stylem. Hlavním důvodem bylo pravděpodobně cílení na mladší čtenáře. Satirickým tónem komentoval události autor s pseudonymem Chronologicus, časopis obsahoval kromě fotografií i karikatury. V prvním čísle roku 1947³⁹⁴ byla například vyobrazena karikatura Václava Kopeckého, který nesl na zádech kufry a za ním malíř přetíral barvou nápis Ministerstvo informací. Obrázek byl doplněn textem „Na nový rok – k stěhování krok?“. Touto vtipnou formou mělo být pravděpodobně Kopeckému naznačeno, aby byl úřad zrušen. Kromě zveřejňování karikatur měl časopis také rubriku s vtipy. Ve stejném čísle byl jeden věnován ministerstvu informací – „*Vývoj přeje ministerstvu informací, úřadu „užitečnému“, ještě je nám nutně třeba užitečnou dělat práci, přejem tomu ministerstvu – bezbolestnou likvidaci.*“³⁹⁵ Anekdota zobrazovala satirickým způsobem zjevný postoj časopisu k úřadu.

7.1.3. Ostatní

Kromě otázky svobody tisku a projevu, sporů s ministerstvem informací a polemikami s komunistickým tiskem se Vývoj jinými tématy v oblasti žurnalistiky příliš nezabýval. Výjimkou byla reportáž³⁹⁶ z Mezinárodního kongresu novinářů, který se konal v červnu 1947 v Praze. Jejím autorem byl autor s pseudonymem Chronologicus, jehož texty byly typicky svérázné, obsahovaly nadsázku, ironii a vtip. Autor komentoval například svoje nepozvání na sjezd tím, že časopis Vývoj asi pravděpodobně organizátoři sjezdu neznali, přesto se na kongres dostal. V úvodu reportáže pořídil rozhovor s šéfredaktorem československého rozhlasu a jedním z československých zástupců na kongresu Jiřím Hronkem. Rozhovor probíhal bez problémů až do doby, kdy se Chronologicus zeptal Hronka na to, zda se v rámci svobody tisku řeší na kongresu poměr tisku ke státu. Poté co Hronek reagoval negativně, Chronologicus oponoval, že když nemohl tisk vydávat jednotlivce, ani soukromá společnost,

393 *Co vztahují na sebe?*, Vývoj, ročník II., číslo 1., 1. 1. 1947. s. 4.

394 *Tamtéž.*

395 Vývoj, ročník II., číslo 1., 1. 1. 1947. s. 7.

396 Chronologicus, *Stalo se...*, Vývoj, ročník II., číslo 24., 11. 6. 1947. s. 518-519.

jak pak ho mohl vlastnit jen stát, či veřejnoprávní korporace, jejichž tisk z principu neměl zájem stát (režim) kritizovat? Na to Hronek odpověděl, že neexistovala jasná definice státu a podle něj měl tisk hlavně sloužit míru. Tou odpovědí rozhovor skončil. Následoval komentář k rozpravě delegátů, během které se často účastníci slovně napadali. Chronologicus zhodnocoval kongres věcně, bez vtipného tónu a satiry. Podle něj „bylo účelem sjezdu provést odbornou diskuzi o situaci novin a novinářů ve světě a zajistit možnost spolupráce na podkladě čistě odborovém, navrhnout případnou dělbu papíru v evropském, nebo světovém měřítku a stanovit několik jasných zásad, týkající se svobody tisku.“³⁹⁷ Podle autora ale účel kongresu nebyl splněn kvůli rozdílným politickým postojům různých zemí, které byly doprovázeny osočováním, pomlouváním a někdy i nadávkami. Také kritizoval československé delegáty, kteří nezvládli svou hostitelskou úlohu, protože ve sporech nezachovávali neutralitu. Toto a celkový průběh sjezdu vytvořil špatnou reputaci nejen delegaci, ale i Československu jako takovému. Negativní postoj se měl podle Chronologica projevit nejvíce u západních států, kteří neměli zájem na návrhu, aby se Praha stala sídlem stálého sekretariátu MON. Podle nich to nebylo možné kvůli vlivu politiky a ideologie, která neumožnila odbornou práci. Na závěr autor trpce konstatoval, že „opět jsme dali přednost partaji a ideologiím před zájmem a pověstí státu.“³⁹⁸

7.2. Shrnutí analyzovaných textů časopisu Vývoj

V porovnání s analyzovanými texty v časopisu Obzory, byly články o žurnalistice ve Vývoji obsaženy v menším počtu. Tematicky se ale zaměřovaly na shodná témata. Prioritní důraz kladly texty na svobodu tisku a projevu, která byla podle nich nezbytnou pro fungující demokracii. Články opět jako v Obzorech necharakterizovaly „ideálního“ novináře, ale spíš se snažily definovat kvalitní, svobodnou žurnalistiku. Řada textů se zaměřovala na napjaté vztahy s ministerstvem informací a Václavem Kopeckým, se kterými měl Vývoj stejně jako Obzory řadu sporů a oba zástupci se vzájemně konfrontovaly. Články Vývoje měly o něco rozvolněnější formu oproti Obzorům – ať už kvůli stylu psaní autora s pseudonymem Chronologicus, karikaturám, nebo anekdotám.

Kromě sporů s ministerstvem informací byl časopis také často konfrontován komunistickým tiskem - periodika se tak vzájemně kritizovala. Na základě toho Vývoj jasně deklaroval svůj negativní vztah ke KSČ, což bylo logické vzhledem k tomu, že periodikum bylo časopisem konkurenční politické strany. Články pak občas přirovnávaly stav

397 Chronologicus, *Stalo se...*, Vývoj, ročník II., číslo 24., 11. 6. 1947. s. 518-519.

398 *Tamtéž.*

třetirepublikového tisku a formy jeho řízení ke stavu, který v tuzemské žurnalistice panoval v době nacistické okupace. Tyto „nacistické metody“ podle textů nejčastěji používal komunistický tisk, nebo komunističtí političtí představitelé, žádné jiné konkrétní subjekty texty nezmiňovaly. Zároveň negativně hodnotily obecnou politizaci veřejného života, která měla zásadní vliv i na novinovou žurnalistiku.

8. Časopis Dnešek

Týdeník Dnešek byl společensko-politický publicistický týdeník. Navazoval na prvorepublikový časopis Přítomnost. Jeho šéfredaktorovi Ferdinandu Peroutkovi³⁹⁹ se časopis povedlo obnovit na jaře 1946. První číslo vyšlo 27. 3. 1946. Vzhledem k tomu, že nebylo povoleno vydávat tisk jednotlivcům, formálním vydavatelem týdeníku Dnešek bylo Sdružení kulturních organizací. Změna názvu z předválečné Přítomnosti byla nutná z toho důvodu, že týdeník vycházel za nacistické okupace⁴⁰⁰ a novým názvem se tak měl „očistit“ od zkompromitování za protektorátu.⁴⁰¹ Dnešek vycházel na 16 stránkách každý týden, některá čísla vycházela jako dvoutýdeníky a některá zase měla kvůli sníženému přidělu papíru nižší počet stran. Grafická úprava navazovala na design Přítomnosti. Titulní strana pak kromě jména časopisu, čísla, ročníku, data vydání a označení „nezávislý týdeník“ obsahovala titulky nejzajímavějších článků větším písmem a zbylé na spodní straně menším písmem. Týdeník byl stejně jako Přítomnost tištěn na zvláštní žlutý papír.⁴⁰²

Okruh přispěvovatelů Dneška byl rozsáhlý. Časopis se primárně orientoval na politická témata. Obsah periodika tvořily kromě textů šéfredaktora Ferdinanda Peroutky a odpovědného redaktora Edvarda Valenty historické úvahy Jana Slavíka či Ivana Pfaffa, komentáře o národohospodářství od Jiřího Hejdy, Bohumila Bílka, Edvarda Cenka či Karla Taraby) či analýzy tehdejšího školství od Václava Hlavatého. O zahraničí potom informoval například František Kafka. Literatuře a umění se věnovali Václav Černý, Jaroslav Janů, František Kovárna, Milan Machovec či Edvard Valenta, o divadelnictví psali Antonín Fencel, Edmond Konrád a Miroslav Rutte, o filmu zase Jiří Brdečka a Jaroslav Bitnar. Problematikou životního stylu se zabýval Bohuslav Brouk. Někteří autoři publikovali své texty buď pod pseudonymy či zkratkami.⁴⁰³

399 Ferdinand Peroutka (1895 - 1978) byl český publicista, politik, dramatik a prozaik. Nejprve působil v časopisu Tribuna a od roku 1924 do 1939 jako šéfredaktor vedl časopis Přítomnost. Zároveň ve stejném období byl politickým komentátorem Lidových novin. Za druhé světové války byl vězněn v koncentračních táborech Dachau a později Buchenwald. Po válce do komunistického převratu byl šéfredaktor Svobodných novin a časopisu Dnešek. V dubnu 1948 emigroval z Československa nejprve do Německa, později do Anglie a roku 1950 se přestěhoval do New Yorku. V letech 1951 – 1961 řídil československé oddělení rozhlasové stanice Svobodná Evropa, s níž spolupracoval i po odchodu do důchodu roku 1961. Od roku 1951 byl zároveň členem Rady svobodného Československa. I v exilu publikoval své texty v řadě periodik.

400 Ferdinand Peroutka byl šéfredaktorem Přítomnosti do srpna 1939, kdy byl uvězněn a vydávání časopisu zastaveno. Vydávání obnovil v roce 1942 tehdejší ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec, post šéfredaktora zastával jeden z hlavních aktivistických novinářů Emanuel Vajtauer. Peroutkovi bylo v roce 1944 nabídnuto navrátit se do čela časopisu, ten to ale odmítl. Vajtauer tak vedl Přítomnost až do května 1945.

401 Pavel KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka*. s. 73.

402 [Http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=93&hl=dne%C5%A1ek+](http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=93&hl=dne%C5%A1ek+) (přistoupeno 20. 5. 2020)

403 *Tamtéž*.

Dnešek byl publicistický deník, proto základem jeho obsahu byly názory a komentáře k aktuálnímu dění obsahující širokou škálu témat, kterým dominovala tuzemská politika. Výraznou rubrikou byla „Doba a lidé“, která se zabývala problémem národní očisty a politickou mravností. V ní byly otištěny anonymní dopisy, které dostával za druhé Československé republiky spisovatel Karel Čapek. V rubrice vycházely texty Michala Mareše⁴⁰⁴ (mimojiné autor série reportáží *Přicházím z periferie republiky*, které v Dnešku vycházely od června 1946 do února 1947). Ten v nich ostře kritizoval poměry v pohraničí, praktiky divokého odsunu Němců a český „gestapismus“⁴⁰⁵ obecně.⁴⁰⁶ Nedílnou součástí každého čísla Dnešku byly dopisy čtenářů. S těmi častokrát polemizovali autoři článků včetně Ferdinanda Peroutky. U části dopisovatelů z počátku vyvolal časopis nevoli z toho důvodu, že příliš často otiskoval dopisy komunistů. Dnešek se proti tvrzení ohradil s tím, že rozhodně nebyl komunistickým listem, a že jen dával prostor pro argumentaci, protože považoval za nejlepší se vyrovnávat s opačnými názory přímo.⁴⁰⁷ Na druhou stranu přestože se časopis podle svých slov „*nevyhýbal debatám se čtenáři, nikdo mu nemohl ukládat povinnost debatovat s každým pitomcem.*“⁴⁰⁸

Dnešek se profiloval jako nestranný a nezávislý list. Názorově měl blízko k politice levého středu, Československé straně národně socialistické, prezidentu Edvardu Benešovi.⁴⁰⁹ Časopis se hlásil k individualistickému socialismu a odmítal „kolektivistický“ (marxistický) socialismus. Dnešek se zpočátku výrazně nevymykal třetirepublikovému diskursu - nezpochyboval některé otázky (například odsun německého obyvatelstva, nebo dvouletý hospodářský plán). V dílčích aspektech však rozhodně nebyl nekritický, ať už šlo o retribuční soudnictví a zákonodárství, zvěrstva v internačních táborech, diskriminaci Židů navrátilí se z koncentračních táborů, omezování svobody slova, kontrolu státních koncernů nad tiskem, praktiky ROH, poměry v SČM atd.⁴¹⁰ Mezník ve fungování Dnešku přineslo léto 1947, kdy si

404 Michal Mareš, vlastním jménem Josef Mareš (1893 – 1971) byl český spisovatel, básník a novinář. Za první republiky se angažoval v anarchistickém hnutí a byl členem KSČ (do svého vyloučení v roce 1946), psal do *Tribuny*, *Prager Mittagu* a *Prager Tagblattu* a *Rudého Práva*. Během druhé světové války se účastnil protinacistického odboje, po jejím konci byl zatčen a přes měsíc vězněn NKVD. V letech 1945 – 1948 působil jako redaktor časopisu *Dnešek*. Po komunistickém převratu byl už v březnu 1948 zatčen a odsouzen k sedmi letům vězení. Propuštěn byl roku 1955.

405 Karel Hvíždala píše o gestapismu jako „o dobovém označování násilností páchaných novou mocí“, který reflektoval určitou kontinuitu s obdobím Protektorátu Čechy a Morava. In: Karel HVÍŽDALA, *Michal Mareš a česká žurnalistika za třetí republiky*. Michal JAREŠ (eds.), *Michal Mareš*. s. 565.

406 [Http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=93&hl=dne%C5%A1ek+](http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=93&hl=dne%C5%A1ek+) (přistoupeno 20. 5. 2020)

407 *Dnešek*, ročník I, číslo 7., 9. 5. 1946, s. 112.

408 *Dnešek*, ročník I, číslo 5., 25. 4. 1946, s. 80.

409 Filip DRYBČÁK, *Týdeník Dnešek a jeho pozice ve veřejném a politickém diskursu Třetí republiky*. Bakalářská práce obhájená na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v roce 2018. Dostupné na <https://is.muni.cz/th/uotko/> (přistoupeno 23. 5. 2020).

410 [Http://www.bohumildolezal.cz/cz/cz0005.html#p03](http://www.bohumildolezal.cz/cz/cz0005.html#p03) (přistoupeno 24. 5. 2020).

Ferdinand Peroutka uvědomil, že s komunisty není možné diskutovat, protože oni ani diskutovat nechtějí. Dokládala to i polemika mezi Peroutkou a vedoucím Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ Gustavem Barešem. Jejich debata, původně o vyhazovu Josefa Trägera ze Svobodného slova, se proměnila v diskuzi o tehdejších možnostech svobody projevu. Postupem času spíše než o polemiku šlo o Barešův monolog, kdy nedokázal reagovat na Peroutkovy argumenty a otázky. Dnešek tak začal být v průběhu roku 1947 k tehdejšímu dění a KSČ⁴¹¹ kritičtější a útoky komunistického tisku na časopis následně zesílily, protože ho považovaly za místo „*nekonstruktivní kritiky*“.⁴¹² Stejně jako v případě lidoveckých týdeníků i vydávání Dnešku bylo ukončeno těsně před komunistickým převratem. Poslední číslo vyšlo 19. 2. 1948.

8.1. Analyzované texty časopisu Dnešek

8.1.1. Svoboda tisku a projevu

Svobodná žurnalistika a svoboda projevu byla pro redaktory Dnešku alfou a omegou a považovaly je za podstatný znak fungující demokracie. Demokracie se podle Antonína Klatovského zakládala na vzájemném střetávání myšlenek a argumentů: „*Mohu člověka umlčet, mohu jej dokonce přinutit, aby ústy nebo perem hlásal něco, co není jejím přesvědčením, ale nijaký, byť sebemocnější vnější nátlak nemůže ho přesvědčit o správnosti nebo nesprávnosti myšlenky. Co bojů, krve, utrpení a úsilí nejlepších lidských mozků to stálo, než byla uznána tato prostá pravda. Nevznikla demokracie právě z boje proti tomuto bludu?*“⁴¹³

Klatovský přitom nepatřil mezi zastánce absolutní svobody slova, protože se obával šíření „*špatných a destruktivních myšlenek*“. Takové myšlenky byly podle něj primárně ty, které byly verbalizovány držiteli moci. Proto mělo být umožněno svobodné hlásání idejí, svobodná kritika a veřejná kontrola (tiskem i občany). To Klatovský považoval za nezbytný regulativ každého skutečně demokratického režimu. I Jaroslav P. Blažek⁴¹⁴ považoval funkci Dnešku a tisku obecně za regulující, kontrolující tehdejší režim. Reagoval tak na otázky čtenářů, proč redaktori Dnešku psali stylem, jakým psali. Podle Blažka by se řada novinářů jistě radši věnovala jiné činnosti než žurnalistice, „*ale nežijeme v idylické době.*

411 Podle Bohumila Doležala se ministerstvo informací pokusilo v roce 1947 zastavit vydávání Dnešku tím, že mu mělo odepřít přiděl papíru. To se úřadu sice nepovedlo, periodikum ale mělo té doby menší náklad. Ve fondu MI v Národním archivu se ovšem žádná písemnost o odepření přidělu papíru Dnešku nenachází. [Http://www.bohumildolezal.cz/cz/cz0005.html#p03](http://www.bohumildolezal.cz/cz/cz0005.html#p03) (přistoupeno 24. 5. 2020).

412 Pavel KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka*. s. 81-86.

413 Antonín KLATOVSKÝ, *Svoboda v demokracii*, Dnešek, ročník I, číslo 36., 28. 11. 1946, s. 561-563.

414 Jaroslav P. BLAŽEK, *Proč to děláme?*, Dnešek, ročník II, číslo 32., 6. 11. 1947, s. 497-498.

Žádný boj se neskončí bez obětí. Proto, i když je nám mnohým protivné stát v opozici proti oficiálním představám a stanoviskům, jsme hnáni do zápasů, z nichž žádnému osobně nekyne nic prospěšného. Píšeme pro vlastní vnitřní uspokojení, neboť se domníváme, že přece jen zrnko pravdy padne na úrodnou půdu.“⁴¹⁵

Časopis mnohokrát publikoval texty o násilnostech, spáchaných ať už na českém či německém obyvatelstvu po druhé světové válce. Periodikum bylo za zveřejnění těchto reportáží kritizováno. Kritika a odpor ke zveřejnění událostí přišly například od jednoho nejmenovaného poslance. Ten nazval ty novináře, „kteří kárají spáchané surovosti, „žáky Hitlerovými“, a v tomto boji proti sadismu, „se mohou rodit noví Lažnovští“⁴¹⁶, Wernerové⁴¹⁷, Vajtaurové⁴¹⁸“.⁴¹⁹ Šéfredaktor Dnešku Ferdinand Peroutka tento příměr odmítl: „Hitler byl proklatý tím, že první vědomě hlásal používání násilí a surovosti, a že tedy ten, kdo proti násilí a surovosti vystupuje, nemůže být Hitlerovým žákem.“⁴²⁰ Vydávání textů o poválečných událostech následně Ferdinand Peroutka vysvětloval. Nechtěl, aby se o událostech mlčelo. Ono mlčení vůči násilnostem Peroutka pojmenoval jako tzv. činorodý humanismus, který se vyznačoval mlčením v případě, že se dělo něco nehumánního. Nehumánnost pak byla hájena jako „čin národní očisty“ proti zrádcům a kolaborantům. Zveřejňované texty zároveň měly poukazovat na to, že události byly excesy jednotlivců, a že informovaná československá veřejnost tak násilnosti odsoudí. Peroutka medializaci těchto incidentů považoval za boj o duši národa. Novináři měli podle něj jednoznačně pojmenovat, že zlo je zlem, protože neodhalené, neobjasněné, nebo omlouvané zlo je schopno vytvářet další zlo. Zároveň měl časopis zájem na tom, aby lidé se nebáli projevit svůj názor na události.

V prvním čísle roku 1947⁴²¹ Peroutka konstatoval, že přestože bylo periodikum za své kritické texty napadáno (první rok Dnešku Peroutka označil za rok boje o právo kritiky), vnímal společnost jako otevřenější: „A nebylo ničemy, aby nebyl přesvědčen, že kritika škodí státu. A přece již vlna rozumného posuzování, vlna svobodného uvažování jde tímto národem,

415 Jaroslav P. BLAŽEK, *Proč to děláme?*, Dnešek, ročník II, číslo 32., 6. 11. 1947, s. 497-498.

416 Karel Lažnovský (1906 - 1941) byl československý novinář. Původně člen KSČ, redaktor Rudého Práva a šéfredaktor Rudého Večerníku. V roce 1933 se stal redaktorem plzeňského Večerního Českého slova a v roce 1940 přišel do ústřední redakce Českého slova v Praze, od března 1941 jeho šéfredaktorem. Zemřel v rámci tzv. chlebičkové aféry v roce 1941.

417 Karel Werner (1906–1947) byl československý novinář. Za protektorátu jeden z hlavních představitelů kolaborantské žurnalistiky, šéfredaktorem Poledního listu a Večerního Českého slova. Po druhé světové válce byl odsouzen k trestu smrti a v roce 1947 popraven.

418 Emanuel Vajtauer (1892 - ????) byl československý novinář a publicista. Původně stoupenec anarchismu, v letech 1921 – 1929 členem KSČ. Za protektorátu jeden z hlavních představitelů kolaborantské žurnalistiky, v letech 1941 – 1942 šéfredaktorem Českého slova, 1942 – 1944 pak časopisu Přítomnost. V nepřítomnosti po druhé světové válce byl odsouzen v nepřítomnosti k trestu smrti, další osudy nejsou známy.

419 Ferdinand PEROUTKA, *Proč?*, Dnešek, ročník II, číslo 10., 5. 6. 1947, s. 145-146.

420 *Tamtéž.*

421 Ferdinand PEROUTKA, *Nekající články*, Dnešek, ročník II, číslo 1., 3. 4. 1947, s. 1-2.

a mnohé temné kouty jsou osvětlovány a dělá se v nich pořádek.“⁴²² Kriticky se proto vyjádřil k článku Dvojí metoda od nejmenovaného spisovatele, podle kterého měli lidé na aktuální dění pohlížet dvěma způsoby - buď kritizovat zlé, nebo nabádat k dobrému a chválit dobré. Sám spisovatel se vyslovil pro druhou variantu. Podle Peroutky se spisovatelův pohled týkal událostí v České Kamenici⁴²³. Peroutka si proto vyložil spisovatelův návrh tak, že spisovatel ve skutečnosti nabádal lidi buď chválit, nebo mlčet. Peroutka proto tento přístup odmítl. Kritika byla podle něj jedním z důležitých prvků demokracie, protože ji kontrolovala a zároveň zamezovala totalitě.

Autorem těchto reportáží z pohraničí byl v řadě případů Michal Mareš.⁴²⁴ Tomu kritici kvůli článku o událostech v České Kamenici⁴²⁵ vyčítali senzacechtivost, kterou Mareš odmítal, protože ukazovat pravdu podle něj nebylo zveřejňování senzací. Také mu bylo vytýkáno, že medializace událostí způsobí negativní náhled na Československo v zahraničí. Na to Mareš kontroval, že „cizina“ už pravděpodobně o událostech stejně věděla. Shodoval se s Peroutkou v tom, že se o násilných událostech v čase začalo více mluvit. Dělo se tak ale hlavně v rámci veřejnosti: „*Mlčí ještě instituce a korporace, jejichž povinností bylo dávno promluvit, mlčí úřady tam, kde by měly promluvit, a ministerstvo informací ponechává si informace, zdá se, pro sebe nebo pro pozdější potřebu, až s křížkem po funuse.*“⁴²⁶ Přestože o událostech začaly informovat taktéž stranické listy, ty se podle Mareše spíše jen vzájemně obviňovaly, která politická strana za tehdejší stav mohla.

Autoři Dnešku měli stejně jako redaktori lidoveckých týdeníků obavu o omezování svobody tisku a projevu. Periodikum například informovalo o případu, kdy jeden nejmenovaný předseda politické strany donutil sazeče v tiskárně, aby změnil titulěk úvodního textu novin, který tak vyzněl smířlivěji. Část nákladu novin proto vyšla v této upravené verzi. Autor jednání politika odsoudil a zároveň odkazoval na porušení zákona o postavení redaktorů a o Svazech novinářů z května 1947. Kvůli této kauze navrhoval doplnění zákona o

422 *Tamtěž.*

423 Peroutka měl na mysli násilnosti z května 1945, kdy skupina osob kolem důstojníka obranného zpravodajství čs. armády Viléma Dovary a partyzána a člena KSČ Adolfa Charouse odstavila od moci první poválečný místní národní výbor z důvodu kladného vztahu s místním německým obyvatelstvem. Při násilnostech byla část představitelů MNV a obyvatelů obce vězněna a fyzicky terorizována a byl zabavován a rozkrádán jejich majetek. Reportáže Michala Mareše o událostech v České Kamenici vyvolaly značný ohlas u veřejnosti i kvůli tomu, že šlo o jeden z prvních případů medializace poválečných násilností. In: Tomáš STANĚK, *Poválečné "excesy" v českých zemích*. s. 149 – 151.

424 Třetirepubliková publicistika Michala Mareše byla zpracována literárním historikem Michalem Jarešem. Viz Michal JAREŠ (eds.), *Michal Mareš. Přicházím z periferie republiky*. Praha: Academia, 2009.

425 Michal Mareš, *Masky a voňavky již nepomohou!*, Dnešek, ročník II, číslo 2., 10. 4. 1947, s. 27. Koncept tohoto článku vyšel ve sborníku Marešových poválečných textů. Při porovnání obou verzí je vidět, že se podoby textu liší kvůli zásahům redakce – v otištěném textu je zvolen v některých formulacích mírnější tón. In: Michal JAREŠ (eds.), *Michal Mareš*. s. 311 – 314.

426 Michal MAREŠ, *Mlčení poněkud ochabuje*, Dnešek, ročník II, číslo 5., 1. 5. 1947, s. 73-74.

větu, že „svévolný zásah do textu, který redaktor napíše, je nezákonný“.⁴²⁷ Ivan Geisler kvůli takovým zásahům do svobody tisku pak navrhoval, aby novináři měli ústavou zaručenou nezávislost stejně jako soudci.⁴²⁸

Podle Michala Mareše byly jeho texty trnem v oku „nejvyšším úřadům“, které neakceptovaly kritiku a nejradši by chtěly, aby novináři psali o marginálních tématech: „*Máš celkový dojem, že spokojenosti úřadů bys dosáhl nejspíš tím, kdybys nepsal vůbec, nebo se omezil na zlámané nohy a ztracené spodničky – nebo přidal se k opěvovatelům jakékoliv skutečnosti.*“⁴²⁹ V jiné své reportáži⁴³⁰ byl v otázce obrany svobodného tisku a projevu ještě přímější: „*Opakujme svou zásadu: nacistickou taktiku umlčování, nebo zatušování poctivý český novinář na svém národě zejména v roce havlíčkovského jubilea nesmí dáti dopustiti. Český lid chce a musí věděti plnou pravdu, co se u nás děje: Publicista, který v tomto směru nekoná svou povinnost, není hoden novinářského stavu.*“⁴³¹

Proti Michalovi Marešovi bylo za jeho reportáže v Dnešku podáno trestní oznámení Sborem národní bezpečnosti. Mareš byl následně spolu s odpovědným redaktorem Dneška Edvardem Valentou obviněn státním zastupitelstvím pro přečin pomluvy. Mareš v časopisu publikoval svou obhajobu⁴³². V ní se označoval za prvního souzeného českého novináře a doufal, že bude zároveň posledním žurnalistou, který stál před soudem kvůli tomu, že hledal a mluvil pravdu: „*Sloužím republice perem a srdcem a soudím a odsuzuji špatnosti, darebáctví a násilí, ať přichází od kohokoliv. Tak to souvisí s mým povoláním.*“⁴³³ Během celé své obhajoby apeloval na soud, aby rozhodl o jeho nevině, o které byl přesvědčen. Podle jeho mínění v případě jeho osvobození „*statisícům a milionům u nás vezmete nepochopitelný strach otevřeně mluvit a všemu světu ukážete, že demokratickým státem jsme nejen podle firmy, nýbrž ve skutečnosti.*“⁴³⁴ Mareš i Valenta byli nakonec státním zastupitelstvím zproštěni trestního stíhání, protože to vyhodnotilo návrh SNB na trestní stíhání jako nedůvodný.⁴³⁵

Pojetí svobody slova očima Ferdinanda Peroutky se dalo dobře ilustrovat na případě divadelního kritika Josefa Trägera, který Peroutka zmiňoval v textu *Aby nebylo třeba psát satiru*⁴³⁶. Träger „byl odejit“ z pozice redaktora Svobodného slova kvůli tomu, že se v jednom

427 -Lý, *Pán rozhlasu - i tisku?*, Dnešek, ročník II, číslo 24., 11. 9. 1947, s. 368.

428 Ivan GEISLER, *Variace na thema o svobodě tisku*, Dnešek, ročník II, číslo 35., 27. 11. 1947, s. 546-549.

429 Michal MAREŠ, *Z periferie republiky VI.*, Dnešek, ročník I, číslo 24., 5. 9. 1946, s. 378-380.

430 Michal MAREŠ, *Z periferie republiky IV.*, Dnešek, ročník I, číslo 19., 1. 8. 1946, s. 299-302.

431 *Tamtéž.*

432 Michal MAREŠ, *Má obhajovací řeč*, Dnešek, ročník I, číslo 26., 19. 9. 1946, s. 401-402.

433 *Tamtéž.*

434 Michal MAREŠ, *Má obhajovací řeč*, Dnešek, ročník I, číslo 26., 19. 9. 1946, s. 401-402.

435 Svobodné noviny, ročník III, číslo 145., 23. 6. 1947, s. 2. In Michal MAREŠ, *Přicházím z periferie republiky*. Praha: Academia, 2009. s. 365.

436 Ferdinand PEROUTKA, *Aby nebylo třeba psát satiru*, Dnešek, ročník I, číslo 39-40., 1. 12. 1946, s. 626-627.

svém textu dotkl ministra školství, národního socialisty Jaroslava Stránského. Peroutka srovnával tuto kauzu s případem ruského spisovatele Michaila Zoščenka a ruské básnířky Anny Achmatovové (tak jako to před ním udělalo Rudé Právo) – ti byli v roce 1946 z důvodu ideologického tažení proti „nepolitickému umění“ vyloučeni ze Svazu sovětských spisovatelů s absolutním zákazem publikační činnosti. Peroutka viděl v případech zásadní rozdíl - zatímco Zoščenko a Achmatovová z rozhodnutí státu nemohli publikovat vůbec, Trägerovi byla upřena možnost psát do jednoho konkrétního média. Podle Peroutky bylo pochopitelné, že Träger byl ze Svobodného slova vyhozen (přestože s vyhazovem Trägera nesouhlasil), protože politická strana měla podle něj právo ve svém tisku uveřejňovat informace, které se jí hodily a naopak neuveřejňovat to, co se jí nehodilo. Podle Peroutky byla v tomto ohledu každá politická strana stejná, protože žádné stranické periodikum by dobrovolně nekritizovalo významné představitele „své“ strany. Z tohoto důvodu Peroutka kladl důraz na nestranický tisk, který mohl přinést témata, názory a pohledy na události, které by ve stranickém tisku nevyšly. Případ zároveň zarezonoval ve dvou kulturních organizacích - Kulturní obci a Kulturním svazu, které se ustanovily přípravný výbor s cílem spojit se do jedné organizace. Výbor pak měl vypracovat prohlášení obsahující pravidla, která by podobným případům jako byl ten Trägerův v budoucnu zamezila. Peroutka navrhoval formulaci: „*Tisk politických stran nemá vzhledem k vyšším a širším zájmům právo potlačovat projevy ani, když směřují proti zájmu, ať jakkoliv pojatému, té strany, která tisk vydává. Tisk politických stran má být tribunou lidí a názorů také nestranických.*“⁴³⁷ Peroutka svou formulací navrhoval tak, aby stranický tisk umožňoval publikovat i názory, které se odlišovaly od názorů a postojů politické strany vydávající dané periodikum.

Silnou politizaci tisku bral v úvahu i Michal Mareš. Byl to i jeden z důvodů, proč se nevrátil po Rudého Práva, do kterého psal před druhou světovou válkou. Podle něj se komunistická média po válce dostala pod silný vliv stranické politiky KSČ, neumožňovala mu psát vlastním stylem: „*Bylo to pro mě velký zadostiučiněním (psát do Rudého práva), ale byl jsem již zavázán nezávislému tisku, kde mně nikdo nepředepisuje, jak mám myslet a psát. A tak píši poctivě a myslím, že k většímu prospěchu, než kdybych byl dobře placeným, mlčícím, nebo devótním redaktorem listu, který jsem miloval, a strany, kterou jsem považoval za svou vznešenou milenku. Ale degradovali tuto krasavici na služku svých zájmů a proti tomu jsem se vzbouřil.*“⁴³⁸ Tento rozchod s KSČ byl potvrzen v říjnu 1946, kdy byl Mareš z ní vyloučen kvůli nezaplacení členských poplatků a chování, poškozující KSČ. Mareš se po svém

437 Tamtéž.

438 Michal MAREŠ, *Proč nemlčím?*, Dnešek, ročník I, číslo 35., 22. 11. 1946, s. 559-560.

vyloučení z KSČ považoval za člena „největší strany“. Myslel tím všechny slušné příslušníky stran i bezpartijní občany. Marešův vztah ke KSČ po jeho vyloučení nebyl idylický, dostal se například do polemiky s vedoucím Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ Gustavem Barešem. Ten v komunistickém časopisu *Tvorba*⁴³⁹ obviňoval Mareše z negativního názoru na Sbor národní bezpečnosti, lidově demokratický režim a ke komunistům. Mareš se hájil, že nikdy nekritizoval SNB jako takový ale vždy jen konkrétní členy, kteří podle jeho názoru SNB poškozovali. Mareš také odmítal, že by kritizoval KSČ: „*Proti straně že jsem psal? Kde, kdy? Ovšem, neznám ohledu, na stranickost lidí darebných a ty pranýřuji bez zájmu o jejich politickou legitimaci.*“⁴⁴⁰ Mareš pak Bareše nachytil při tom, že v komunistické *Tvorbě* měli na svobodu tisku podobný pohled jako Mareš. Mareš následně citoval dopis jednoho čtenáře z *Tvorby*. V dopisu stálo, že čeští novináři a lidé obecně by měli stejně jako v Sovětském svazu konstruktivně poukazovat na chyby a nedostatky státních úřadů. Podle čtenáře by úřady tak byly pod kontrolou lidu, což čtenář považoval za jeden ze základních prvků lidové demokracie. Mareš po dopisu čtenáře sarkasticky konstatoval: „*Jako by to Tvorba z Dneška vystřihla – ale koncepce -gb*⁴⁴¹ *-? Ať žije teror ve jménu Svobody*⁴⁴²!“⁴⁴³

Stejně jako periodika ČSL *Obzory* a *Vývoj*, tak i *Dnešek* se vyznačoval tím, že nechával promluvit lidi s odlišnými názory, kteří pak na stránkách časopisu s redaktory polemizovali. Chtěl dát lidem prostor pro vyjádření názoru – například před parlamentními volbami v květnu 1946 vyšly na stránkách *Dneška* čtyři statě od čtyř významných členů českých politických stran. Ti měli v textech zdůvodnit, proč jsou členy daných stran a proč by lidé měli onu stranu volit ve volbách.⁴⁴⁴ V otázce polemik byl časopis zpočátku kritizován, že často zveřejňoval názory komunistů, a proto ho podle kritiků aspoň z poloviny museli psát komunisté. List se proti tomu ohradil s tím, že komunistickým listem nebyl, jen dával prostor pro argumentaci, protože považoval za lepší se vyrovnávat s argumenty přímo: „*Nikdo nesmí být a nemá být ve svém smýšlení tak slabý, že se bojí slyšet protivníkovy argumenty.*“⁴⁴⁵ Na základě toho se chtěl stát *Dnešek* platformou, na které by komunisté a nekomunisté věčně debatovali o svých předsvědčcích. Sám Ferdinand Peroutka s čtenáři často polemizoval.

439 *Tvorba*, ročník XV, číslo 41., 9. 10. 1946, s. 653.

440 Michal MAREŠ, *Odhalování zločinu je zločin, jeho zamlčování ctnost*, *Dnešek*, ročník I, číslo 27., 17. 10. 1946, s. 480.

441 Iniciály Gustava Bareše.

442 Nakladatelství KSČ.

443 Michal MAREŠ, *Odhalování zločinu je zločin, jeho zamlčování ctnost*, *Dnešek*, ročník I, číslo 27., 17. 10. 1946, s. 480.

444 Jan BĚLEHRÁDEK – Ivo DUCHÁČEK – Julius FIRT – František TRÁVNÍČEK, *Proč jsem v té straně*, *Dnešek*, ročník I, číslo 7., 9. 5. 1946, s. 101-104.

445 *Dnešek*, ročník I, číslo 7., 9. 5. 1946, s. 112.

Jedním z polemizujících čtenářů byl i Gustav Bareš, se kterým Peroutka vedl debatu o výše zmíněném případě Josefa Trägera.⁴⁴⁶ Trägerův vyhozov ze Svobodného slova považoval Bareš za ohrožení svobody projevu a vyčítal Peroutkovi, že jemu to nevadilo. Peroutka zopakoval argumenty, které k případu napsal v původním textu⁴⁴⁷. Považoval za samozřejmé, že stranický tisk otiskoval primárně to, s čím souhlasil a neviděl v tom ohrožení svobody: „*Jsmo oprávněni pokládat za konec svobody tento stav, ve kterém redaktoři otiskují většinou jen to, co souhlasí s jejich vlastním přesvědčením? Pravděpodobně nikoliv.*“⁴⁴⁸ Nesvoboda začala podle Peroutky v momentě, kdy si stát přivlastnil monopol na názor a neumožnil publikovat názory jiné. Peroutka se proto ironicky ptal Bareše, že pokud neplatila zásada o tom, že do stranických novin psali lidé se stejným přesvědčením, tak zda by bylo možné, aby do Rudého práva, nebo Tvorby mohli začít psát Václav Černý⁴⁴⁹, František Kovárna⁴⁵⁰, nebo Ferdinand Peroutka? Peroutka pak odpovídal Barešovi na jeho otázku, za koho se vlastně „bije“, kde viděl ohrožení svobody. Peroutka se například obával v ohrožení svobody u novinářů, kteří nekonečně trpěli za to, že existoval jeden Jiří Stříbrný. Vadilo mu taktéž, že bylo omezeno vydávání periodik soukromníky či se měl obavu z nátlaku na parlament jakožto demokratické instituce a další příklady. Tato polemika pokračovala dále v textu Voláme brigádu porozumění⁴⁵¹. V ní Peroutka konstatoval, že mu Bareš neodpověděl ani na jednu z otázek, které mu v předchozí polemice položil. Peroutka proto otázky zopakoval a konstatoval, že klidně zodpoví Barešovy otázky, které Bareš Peroutkovi položil, pokud mu on odpoví na jeho. Další část polemiky vyšla pod názvem My dva⁴⁵² a obsahovala vlastně jen zopakování otázek, na které Bareš Peroutkovi opět neodpověděl. Zde už byla vidět Peroutkova únava z nevěcné debaty, který na příkladu této polemiky demonstroval její tehdejší neblahou úroveň. Polemika definitivně skončila v září 1947, kdy byla v 24. čísle Dneška otištěna Barešova odpověď a v reakci na ni pak Peroutkova⁴⁵³. Bareš odpověděl na jednu z Peroutkových předešlých otázek, zbylé ignoroval. Na oplátku Bareš položil tři otázky

446 Ferdinand PEROUTKA, *Jak hovořit*, Dnešek, ročník I, číslo 43., 16. 1. 1947, s. 680-683.

447 Ferdinand PEROUTKA, *Aby nebylo třeba psát satiru*, Dnešek, ročník I, číslo 39-40., 1. 12. 1946, s. 626-627.

448 Ferdinand PEROUTKA, *Jak hovořit*, Dnešek, ročník I, číslo 43., 16. 1. 1947, s. 680-683.

449 Václav Černý (1905 - 1987) byl český literární vědec, spisovatel, překladatel a filozof. V roce 1938 založil Kritický měsíčník, který redigoval do roku 1942 a pak opět v letech 1945 - 1948. Po únoru 1948 byl komunistickým režimem perzekuován.

450 František Kovárna (1905 - 1952) byl český výtvarný teoretik, kritik a prozaik, publikoval v Kritickém měsíčníku Václava Černého. Byl členem Československé strany národně socialistické. Po únoru 1948 emigroval z Československa.

451 Ferdinand PEROUTKA, *Voláme brigádu porozumění*, Dnešek, ročník I, číslo 50-51., 6. 3. 1947, s. 796-798.

452 Ferdinand PEROUTKA, *My dva*, Dnešek, ročník II, číslo 8., 22. 5. 1947, s. 121-124.

453 Ferdinand PEROUTKA, *Konec jedné polemiky*, Dnešek, ročník II, číslo 24., 11. 9. 1947, s. 378.

Peroutkovi. Na ty Peroutka odpověděl v dalších číslech Dneška⁴⁵⁴. Ty už ale byly velmi vzdáleny od původního tématu.

8.1.2. Stav a úroveň žurnalistiky

Na stránkách časopisu se často hodnotil a komentoval stav a úroveň tehdejší žurnalistiky. Texty byly k ní většinou kritické. Ferdinand Peroutka reagoval negativně na proklamovaná slova, že „*ještě nikdy netvořil umělec tak radostně jako nyní, ještě nikdy nebyla taková svoboda tisku.*“⁴⁵⁵ Podle něj se novinářství nacházelo po druhé světové válce v daleko větším úpadku než před rokem 1938, protože první republika měla své novinářské osobnosti, zatímco ta třetí na ně teprve čekala. Kritizoval pak výuku žurnalistiky na tehdy nově vytvořené Vysoké škole politické a sociální, protože podle něj se dobrý novinář nemohl svou práci „poslechem pracně sestavené přednášky“, ale pozorováním světa, lidí a událostí. Podle Peroutky se novináři a spisovatelé měli více zajímat o ty, kteří to potřebovali – slabí, ponížení, týraní, vdovy, starci, sirotci.⁴⁵⁶ Negativně hodnotil i větší zásah politiky do novinářství i kultury. Na druhou stranu oceňoval, že poválečná doba novinářům a umělcům mohla zajistit lepší postavení vyšším hmotným ohodnocením.

Řada textů v Dnešku konstatovala, že se novináři často zaštiťovaly jménem novináře Karla Havlíčka Borovského, ale ve výsledku Havlíčkovy ideály ignorovaly. Podle Jiřího Zhora byly chybějící charakterové vlastnosti novinářů závažným problémem: „*I všeliké malé i větší novinářské neslušnosti a nekorektnosti jsou projevem nedostatku novinářské poctivosti a je nutno proti nim bojovat vždy a všude.*“⁴⁵⁷ Na rozdíl od Peroutky Zhor se domníval, že tento neduh mohla změnit Vysoká škola politická a sociální, kde se studenti měli učit od čestných a svědomitých novinářů.⁴⁵⁸ I J. V. Dvořák považoval za důležité „následovat“ Havlíčkův odkaz, tj. držet se pravdy a mravnosti. Nedodržování Havlíčkových tezí se podle Dvořáka projevovalo záměrným bagatelizováním, zkreslováním, nebo přímým potlačením pravdy. Jako příklad uvedl způsob, jak někteří novináři informovali o procesu s představiteli protektorátní vlády. Podle Dvořáka novinář, který nepracoval v intencích Havlíčkových zásad, neměl žádné právo se Havlíčkem zaštiťovat. Dvořák zároveň navrhl, aby se po vzoru novinářské očisty po druhé světové válce provedla očista od novinářů nehájící podle

454 Ferdinand PEROUTKA, Kdo se lépe osvědčil?, Dnešek, ročník II, číslo 29., 16. 10. 1947, s. 454-457.

Ferdinand PEROUTKA, Kdo se lépe osvědčil? II, Dnešek, ročník II, číslo 30., 23. 10. 1947, s. 472-475.

455 Ferdinand PEROUTKA, *Tvoř umělce*, Dnešek, ročník I, číslo 8., 16. 5. 1946, s. 120-122.

456 Ferdinand PEROUTKA, *Nekající články*, Dnešek, ročník II, číslo 1., 3. 4. 1947, s. 1-2.

457 Jiří ZHOR, *Novinářská nepoctivost*, Dnešek, ročník II, číslo 6., 8. 5. 1947, s. 86.

458 Jiří ZHOR, *Novinářská nepoctivost*, Dnešek, ročník II, číslo 6., 8. 5. 1947, s. 86.

Havlíčková odkazu pravdu a mravnost. Vyzval tak Svaz českých novinářů, aby na dodržování těchto zásad dohlédl už jen z úcty ke K. H. Borovskému.⁴⁵⁹

I Ferdinand Peroutka ve svém textu⁴⁶⁰ používal osobnost Karla Havlíčka Borovského jako prototyp ideálního novináře. Podle Peroutky bylo možné Borovského buď oslavovat a vzít si vše podstatné z jeho odkazu (podle Peroutky realismus a odvaha), anebo ho jen slovně velebit. Peroutka vyzýval žurnalisty, aby se jim po vzoru K. H. Borovského „*podářilo zachránit podmínky vnitřní, ono duchovní napětí, svobodné myšlení, onu vnímavost a pohotovost výrazu, onu neodolatelnou chuť exponovat se pro věc, onu nemechaničnost, jež jedině zakládají havlíčkovskou psychologii.*“⁴⁶¹ Peroutka zároveň vyzýval novináře, aby se nebáli psát a říkat pravdu: „*Podle toho, jak tato vlastnost (víra v působivost pravdy) bude rozšířena v našem novinářském stavu, budeme moci buď spravedlivě říkat, že jdeme za Havlíčkem, nebo si budeme muset přiznat, že jsme ho jen vyvlastnili.*“⁴⁶²

Peroutkův text primárně směřoval na novináře nestranického tisku. Ten stranický Peroutka ironizoval slovy, že stranický novinář měl vždycky pravdu a byl více odolný vůči kritice jako ten nestranický. Kvůli omezeným možnostem v jakém listu psát, Peroutka nabádal novináře, aby si našli nějakou organizaci - ve vtipu jmenoval například svaz rybářů, nebo sdružení filatelistů, za jejíž periodikum by pak psali - pravděpodobně měl na mysli psát svobodněji než ve stranickém periodiku. Tehdejší žurnalistika podle Peroutky trpěla tím, že mnoho novinářů bylo lhostejných k tehdejšímu vývoji. Peroutka si to vysvětloval tím, že řada novinářů byla zároveň úředníky, zaměstnanci ministerstev a institucí, a místo role novinářů tak plnili spíše roli propagandistů. Negativně také vnímal neakceptaci konstruktivní kritiky jako základu nezávislé žurnalistiky, vůči které se podle něj vymezovali hlavně komunisté. Peroutka komentoval, jak podle článku v Rudém právu redakce Svobodných novin před parlamentními volbami v květnu 1946 přisuzovala volební vítězství Československé straně národně socialistické s výsledkem 45%. Ve skutečnosti Svobodné noviny tipovaly, že volby vyhraje KSČ. Peroutka se na základě tohoto příkladu obával, že mohlo jít o nebezpečný precedent do budoucna, kdy každý mohl tvrdit cokoliv, ať už to byla či nebyla pravda.

459 J. V. DVOŘÁK, *O novinářskou pravdu a mravnost (Havlíčka nestačí jen oslavovat...)*, Dnešek, ročník I, číslo 17., 18. 7. 1946, s. 263.

460 Ferdinand PEROUTKA, *Před Havlíčkovým jubileem*, Dnešek, ročník I, číslo 12., 13. 6. 1946, s. 177-179.

461 *Tamtéž.*

462 *Tamtéž*, s. 178.

Na Peroutkův text přišla řada redakcí od čtenářů⁴⁶³. Jednou z nich byl dopis od novináře a referenta ministerstva informací Jana Hrabánka⁴⁶⁴. Ten si vyložil Peroutkova slova o svobodě tisku a projevu tak, že novinář byl ve své činnosti svobodný, pokud byl vlastním vydavatelem svého periodika. S tím Hrabánek nesouhlasil, protože podle něj nemuselo nutně platit, že se nezávislost novináře určovala podle vlastníka periodika. Hrabánek tak obhajoval omezení vlastnictví tisku, protože to považoval za přežitek liberalismu. Zároveň nesouhlasil s tím, aby obsah novin ovlivňoval finanční zisk. Poválečné změny ve vlastnictví médií považoval Hrabánek za správné, protože politické strany, či veřejné korporace měly před veřejností větší zodpovědnost než jedinec, nebo akciová společnost. Na druhou stranu bylo umožněno vydávat tisk jednotlivci tak, že je mohli vydávat vlastním nákladem jako neperiodikum. Dále reagoval na Peroutkovu kritiku, že řada novinářů byla zároveň úředníky, podle Hrabánka bylo z 900 členů Svazu českých novinářů jen 80 ve veřejné službě a i ti byli žurnalisticky aktivní. Hrabánek následně Peroutku vyzval, ať se angažuje ve Svazu českých novinářů, pokud nebyl spokojen se současnou situací. Peroutka reagoval s tím, že Hrabánkův dopis publikoval hlavně proto, že Hrabánek byl jeden z hlavních teoretiků tehdejšího novinářství. Podle tónu odpovědi bylo vidět, že Peroutka se Hrabánkovou odpovědí nesouhlasil, a proto nechával na čtenáři, ať sám zaujme k polemice stanovisko. Zároveň poznamenal, že „český novinář může přestat být českým novinářem, pokud může vydat věc vlastním nákladem jako neperiodikum.“⁴⁶⁵

Kromě K. H. Borovského hodnotil jeden text⁴⁶⁶ odkaz žurnalistické činnosti Tomáše Garrigua Masaryka. Podle autora se o Masarykovi jako novináři moc často nemluvilo, protože jeho žurnalistická činnost byla zastíněna jinými aktivitami. Masarykovu žurnalistiku charakterizoval jako suchou, kde vždy obsah převyšoval formu. Na druhou stranu obsah textů byl dokladem mravního boje za pravdu, spravedlnost, mravnost v politice a v celém životě národa. Touto charakteristikou Masarykovy žurnalistiky se autor dostal k tehdejší roli novináře. Ta se relativně odlišovala od pojetí novináře od jiných autorů. Novinář měl být podle autora v podstatě přívrženec třetirepublikového režimu, protože žurnalista měla kromě politických představitelů bojovat za naplnění košického vládního programu. Ten autor považoval za „nový životní styl“, který byl založen na idejích v sociální oblasti, idejích

463 Přestože se analyzované texty časopisů nezaměřují na dopisy čtenářů, zde byla učiněna výjimka kvůli Janu Hrabánkovi, který byl referent tiskového odboru ministerstva informací.

464 Jan Hrabánek (1892 – 1981) byl český novinář. Působil v řadě periodik (Čas, Národní osvobození, Národní práce). V letech 1945 – 1948 byl tiskovým referentem ministerstva informací. Od roku 1921 byl členem Syndikátu denního tisku československého a jeho nástupnických organizací. Byl členem sociálně demokratické strany.

465 Jan HRABÁNEK, *Před Havlíčkovým jubileem*, Dnešek, ročník I, číslo 14., 27. 6. 1946, s. 223-224.

466 KFK, *Novinář*, Dnešek, ročník I, číslo 50-51., 6. 3. 1947, s. 785-786.

svobody a proti vykořisťování. Novinář měl být také charakterní: „*Ve chvíli, kdy by se odchýlil od dráhy odpovědnosti, diktované mravním ideálem, zápasem pro pravdu, pokrok, spravedlnost – není již novinářem.*“⁴⁶⁷ Připomínání významných novinářských osobností na stránkách Dnešku mělo pravděpodobně apelační a mobilizační charakter. Jednak poukázáním na kvality toho či onoho novináře mělo vytvořit určitý žurnalistický vzor a zaktivizovat novináře v jejich práci. Zároveň zaštiťování autoritami osobností mělo dodávat článkům větší váhu a nejspíš i podpořit názory autorů textů.

Na žurnalistiku měla velký vliv druhá světová válka, kdy bylo mnoho novinářů zavražděno, nebo kdy kvůli kolaborantství s protektorátním režimem byla část žurnalistům zakázána, či omezena činnost. Autor s iniciály V. M.⁴⁶⁸ definoval kolaborantství jako „*snahu zalíbit se tomu, kdo má okamžitě v rukou moc, nebo aspoň si počínat tak, aby se ho ani v nejmenším nedotkl.*“⁴⁶⁹ Druhá varianta se podle autora děla v jakémkoliv režimu a uplatňovala se i v poválečném Československu. Kromě objektivních podmínek pro výkon žurnalistiky (svoboda tisku a projevu) byly také důležité subjektivní, vnitřní podmínky samotných novinářů. Autor tím měl na mysli autocenzuru, která úzce souvisela s „*duchem kolaborantství*“. Kvůli ní byli novináři a lidé obecně zakřiknutí a málo spontánní. Řešení podle autora spočívalo v tom, aby novináři nejprve ztratili vlastní vnitřní cenzuru a mohli tak jít příkladem pro ostatní lidi. I podle Jaroslava P. Blažka byl v lidech po zkušenostech války a života v protektorátu zakořeněn strach. Ten sice po konci války na chvíli opadl, ale následně se opět vrátil. Autor to zdůvodňoval poválečnými násilnostmi na některých částech společnosti, přesuny majetku, čistkami v rámci institucí či dalšími jevy spojených s poválečnou dobou. Podle Blažka měli novináři povstat proti tomuto bezpráví a začít o negativních událostech psát bez ohledu na útoky od různých institucí (například Svaz české mládeže, Ústřední rada odborů, či KSČ). Tímto konstruktivně kritickým informováním měli novináři snižovat v lidech strach a tím pádem i zvyšovat úroveň svobody v zemi.⁴⁷⁰

Michal Mareš zase novinářům radil, aby se zajímali o podobné případy jako v České Kamenici, svou práci se zastávali potřebných a v každém případě uveřejňovali pravdivé informace. Uvědomoval si ale, že to novinářská práce byla komplikovaná kvůli nedostatku papíru, problémům s úřady, nebo kvůli nedostatku podpory v jejich práci.⁴⁷¹ Podle Mareše neulehčovaly novinářům práci ani úřady⁴⁷², protože ty podávaly nedůvěryhodné informace neodpovídající podle něj realitě. Mareš proto apeloval na novináře, aby chodili mezi lidi a

467 KFK, *Novinář*, Dnešek, ročník I, číslo 50-51., 6. 3. 1947, s. 785-786.

468 V. M., *Duch kolaborantství*, Dnešek, ročník I, číslo 21., 15. 8. 1946, s. 329.

469 *Tamtéž*.

470 Jaroslav P. BLAŽEK, *Proč to děláme?*, Dnešek, ročník II, číslo 32., 6. 11. 1947, s. 497-498.

471 Michal MAREŠ, *Masky a voňavky již nepomohou!*, Dnešek, ročník II, číslo 2., 10. 4. 1947, s. 27.

měli tak informace „přímo od pramene“⁴⁷³, protože podle Mareše bylo povinností novináře „*dát si práci s pečlivým odposloucháváním tepu veřejnosti, slyšet jak lid mluví a smýšlí, a pozorovat jak jedná.*“⁴⁷⁴

Občasně bylo v textech negativně nahlíženo na fakt, že v poválečné době se novináři věnovali více nežurnalistické činnosti či se angažovali ve Svazu českých novinářů než vlastnímu povolání. Text Ministry na příděl⁴⁷⁵ se proto zabýval otázkou, jak moc byli novináři-politici zaměstnávání vykonáváním poslaneckého mandátu, nebo ministerské funkce. Autor nabádal Svaz českých novinářů jakožto odborovou organizaci, aby pro žurnalisty regulovala výkon poslaneckého mandátu, nebo ministerské funkce třeba omezením veřejných projevů.

Texty vkládaly naděje na změnu tehdejšího nelichotivého stavu žurnalistiky do začínajících, mladých žurnalistů. Neznámý autor pak apeloval hlavně na ně, aby se snažili díky své práci cestovat do zahraničí, aby mohli informovat přímo z míst dění. To se podle autora nedělo v dostatečné míře kvůli nedostatku financí redakcí a kvůli tomu, že řada novinářů nedostala od úřadů cestovní pas. „*Vychovávání*“ nových žurnalistů mělo být časem oceněno: „*Bude-li se něco jednou rentovat, bude to dobře informovaný, mravně silný a sociálně nezávislý novinář.*“⁴⁷⁶

Dnešek se jako ostatní periodika potýkal během své existence s nedostatkem papíru. Neznámý autor avšak množství papíru přiděleného redakcím zpochybňoval. Podle jeho zjištění papíru, strojů na jeho výboru i dělníků bylo dostatečné množství. Chyba tak podle jeho názoru stála v novinářích, kteří nebyli dostatečně průbojní a nedokázali si papír pro sebe „vydobýt“. Podle autora při tom novináři měli hlavně psát a ne se zabývat papírem: „*Ve dnech velké mírové konference*⁴⁷⁷, o níž naše listy naše listy otiskují jen bolestně málo komentářů, ve dnech vytváření velkorysého budovatelského plánu, v takové situaci si dají Havlíčkovi následovníci líbit, aby jejich práce byla dušena nedostatkem rotačního papíru.“⁴⁷⁸

Ani úroveň tehdejších polemik dnešek nehodnotil pozitivně. Jiří Zhor⁴⁷⁹ vytýkal polemikám dravost, vytrhávání slov a vět z kontextu či využívání tiskových chyb. Podle něj v novinách zavládl nejnemravnější machiavelismus, který jen odradil čtenáře od novin a

472 Mareš doslova napsal, že „*novinář, který se spokojí s tím, co mu bylo úředně sděleno, stává se výkonným úředníkem v masce publicistově.*“ In: Michal MAREŠ, *Napsáno v Bratislavě*, Dnešek, ročník I, číslo 4., 24. 4. 1947, s. 53.

473 Michal MAREŠ, *Z periferie republiky VIII.*, Dnešek, ročník I, číslo 27., 26. 9. 1946, s. 428-430.

474 Michal MAREŠ, *Napsáno v Bratislavě*, Dnešek, ročník I, číslo 4., 24. 4. 1947, s. 53.

475 -Lý-, *Ministry na příděl!*, Dnešek, ročník II, číslo 22., 28. 8. 1947, s. 340.

476 -Vp-, *Co se k věření předkládá*, Dnešek, ročník II, číslo 17., 24. 7. 1947, s. 254-255.

477 Pařížská mírová konference ve dnech 29. 7. - 15. 10. 1946.

478 -Lý-/, *Papíru pro roztacky je dost*, Dnešek, ročník I, číslo 24., 5. 9. 1946, s. 370-371.

479 Jiří ZHOR, *Jak se dnes polemizuje*, Dnešek, ročník I, číslo 38., 18. 12. 1946, s. 593.

politiky vůbec. Autor se nakonec sám sebe ptal, jestli to vlastně nebyl záměr. Zhor následně v textu *Novinářská nepoctivost*⁴⁸⁰ upozorňoval na silnou tendenčnost stranických novin a dokládal to na procesu s protektorátními ministry⁴⁸¹. Neobjektivnost tkvěla podle Zhora buď ve výslovné lživosti textu, nebo zamlčením určitých faktů. Na základě toho si pak čtenáři udělali takový úsudek o procesu (nebo o jakémkoliv tématu), jaký dané médium chtělo.

O úrovni tehdejší žurnalistiky polemizoval Dnešek s týdeníkem ČSL *Vývoj*. Text Dnešku *Úroveň*⁴⁸² informoval o kritice *Vývoje* komunistickým časopisem *Tvorba*, kterému vadilo, že ve *Vývoji* byly uveřejňovány texty pisatele stylizujícího se do krávy s pseudonymem Stračena Bulíčková. Text z Dneška souhlasil s kritikou této netradiční rubriky lidoveckého periodika a věřil, že se úroveň žurnalistiky zlepší oproti té prvorepublikové a že se nebude jako tehdy uplatňovat tzv. stříbrňáctví (úroveň bulvárního tisku zpřed roku 1938 byla na stránkách Dnešku občasně kritizována). V reakci na rubriku *Vývoje* ale autor konstatoval, že tzv. stříbrňáctví se v některých redakcích v poválečné době uplatňovalo ještě více než před rokem 1938. Přišlo mu malicherné používat „postavu“ krávy Stračeny a podle něj existovaly daleko důležitější problémy, kterými se měly noviny zabývat.

Na kritiku reagoval šéfredaktor *Vývoje* Pavel Tigríd⁴⁸³. Ten se ohradil proti tomu, že by časopis byl ovlivněn tzv. stříbrňáctvím, protože periodika ČSL by tímto stylem nikdy nepsala vzhledem k tomu, že strana proti tzv. stříbrňáctví za první republiky vystupovala. Tigríd dále argumentoval, že koncept rubriky nebyl originální, protože redakce se inspirovala ve Velké Británii, kde politické bajky na aktuální dění vyprávěla různá zvířata. Tigríd nepovažoval zmíněnou ukázkou bajky, o které se polemizovalo, za zvláště zajímavou a vtipnou, podle jeho mínění ale lidé po druhé světové válce ztratili smysl pro humor a brali všechno přehnaně vážně. Následně na Tigrídovu odpověď reagoval V. Gutwirth⁴⁸⁴ (pravděpodobně autor původní textu *Úroveň*, kde byl autor skryt pod iniciály V. G.), který souhlasil, že lidem po válce skutečně ubyl smysl pro humor. Nemyslel si ale, že by texty krávy Stračeny měly patřičnou úroveň, a proto mu připomínaly tzv. stříbrňáctví. Gutwirth na konci článku Tigrídovi radil, aby texty Stračeny už nebyly psány, a byly nahrazeny jinými formami satiry.

480 Jiří ZHOR, *Novinářská nepoctivost*, Dnešek, ročník II, číslo 6., 8. 5. 1947, s. 86.

481 Ve stejném čísle Dneška vyšel článek, jak rozdílně referovalo Rudé právo a Národní osvobození o procesu s protektorátními ministry – ministrem veřejných prací Dominikem Čiperou a ministrem školství a národní osvěty Janem Kaprasem. Viz. *Dvojí referování o jednom procesu*, Dnešek, ročník II, číslo 6., 8. 5. 1947, s. 91-96.

482 V. G., *Úroveň*, Dnešek, ročník II, číslo 23., 4. 9. 1947, s. 352.

483 Pavel TIGRID, *Úroveň*, Dnešek, ročník II, číslo 25., 18. 9. 1947, s. 396.

484 V. GUTWIRTH, *Úroveň*, Dnešek, ročník II, číslo 26., 25. 9. 1947, s. 400.

Stav žurnalistiky byla řadou autorů hodnocena negativně také z důvodu její silné politizace. Podle Michala Mareše část novinářů nepsala o určitých tématech (Mareš jmenoval například násilnosti v pohraničí po skončení druhé světové války), protože „(novináři) *vázáni stejně jako poslanci Národní fronty stranickou disciplínou, mlčí, nebo jen opatrnicky zadutají.*“⁴⁸⁵ Autor s označením –vp- pak souhlasil s tím, že každé noviny měly právo informovat ze svého pohledu, ať už šlo o tisk pravicový, levicový, kulturní, nebo ekonomický. Vadilo mu ale, že řada novinářů stavěla moc a osobní prospěch nad dobro, nad pravdu a že periodikum neinformovalo tak, jak se události staly, ale jak se to hodilo danému listu podle stranického přesvědčení. Politizaci žurnalistiky kromě stranického tisku zvyšovaly podle autora také tiskové zprávy z ministerstev a zprávy z tiskových agentur.⁴⁸⁶ František Roubal zase komentoval zpravodajství kolem účasti vlády na pařížské konferenci jednající o Marshallově plánu. Vadila mu nekonzistentnost informování, kdy řada listů nejprve schvalovala účast na konferenci a po odmítnutí účasti ji naopak kritizovala. Roubal se obával negativní reakce od západních spojenců, kteří ze změny informování mohly vyvodit důsledky (omezit či přerušit hospodářské styky s Československem). Z toho důvodu Roubal navrhoval, aby vláda vydala konkrétní pokyny, jak by měl tisk psát, aby nebyly poškozeny zájmy státu.⁴⁸⁷ Návrhy pokynů ale nekonkretizoval.

Většina textů byla pro kritická o poměrech v třetirepublikovém tisku, našly se ale občasné výjimky. Autor s iniciály B. V. sice jako ti předchozí vnímal důležitost tisku, ale spíše než „hlídacího psa demokracie“ ho považoval za státní nástroj, který měl státu sloužit. V oblasti výroby noviny se měly uplatňovat silné regulace – ceny papíru, barev a tisku se měly snížit, protože podle autora „*tisk jest předmětem denní spotřeby a že slouží národu, státu i vládě, nemělo by se na něm vydělávat.*“⁴⁸⁸ Autor s pseudonymem Skas zase souhlasil s určitou regulací tisku, aby se zabránilo vlivu volného trhu na novinářství. Pozitivně hodnotil politiku ministra informací Václava Kopeckého v otázce přidělu papíru, což byla také jediná možnost, jak mohlo ministerstvo regulovat poměry v tisku.⁴⁸⁹

8.1.3. Vlastnictví a vydávání tisku

Vlastnictví a vydávání tisku bylo jedno z častých témat, které se na stránkách Dnešku rozebíralo. Texty většinou napadaly omezení vlastnictví tisku na politické strany a

485 Michal MAREŠ, *Masky a voňavky již nepomohou!*, Dnešek, ročník II, číslo 2., 10. 4. 1947, s. 27.

486 -Vp-, *Co se k věření předkládá*, Dnešek, ročník II, číslo 17., 24. 7. 1947, s. 254-255.

487 František ROUBAL, *Je náš tisk na výši?*, Dnešek, ročník II, číslo 17., 24. 7. 1947, s. 255.

488 B. V., *O pořádek v českém denním tisku*, Dnešek, ročník I, číslo 29., 10. 10. 1946, s. 453-454.

489 Skas, *Hospodářské problémy politických stran*, Dnešek, ročník II, číslo 45., 12. 2. 1948, s. 709-712.

veřejnoprávní korporace. Mnoho z nich považovalo za prospěšné navrátit vydávání tisku jednotlivcům. Podle Vladimíra Minaříka by se povolením vydávat tisk jednotlivcům mohla současně zavést kontrola těchto periodik: „„*At' je zastaven každý list, který poškozujze zájmy republiky nebo ohrožuje mravní úroveň čtenářů*“⁴⁹⁰. Na druhou stranu by podle něj tato kontrola nesměla být zneužita k potlačení svobody tisku. Otázku zastavení vydávání listu pak měl mít v gesci nezávislý soud. Podle autorů zároveň třetirepublikové vlastnictví tisku ukazovalo nedokonalou demokracii, protože ta nebyla nestranickými a nekorporátními médii kontrolovaná. Námitka, že by se politické strany vzájemně kontrolovaly, Minařík nepřipouštěl, protože podle něj měly strany často v řadě témat shodné postoje.⁴⁹¹ Gustav Kozák považoval režim za nedemokratický, pokud nebyla dána záruka svobodného rozvoje tisku a tím i svobody projevu a mínění. Proto podle Kozáka měl být svobodný tisk požadavkem všech svobodomilovných občanů.⁴⁹²

Přestože se třetí republika vůči té první silně vymezovala, podle Adama Hraběho⁴⁹³ se v tiskových záležitostech kromě zamezení vydávat tisk jednotlivci zase tak mnoho nezměnilo. Reagoval na text z komunistického časopisu Tvorba. Ta psala o americkém novináři Johnu Swintovi, podle kterého byla svoboda tisku v USA umožněna do té míry, do jaké to dovolily „koncerny“. Text v Tvorbě ale uznával určitou svobodu tisku v USA, protože tam existovala malá vydavatelství, za kterými nestál velký „koncern“. Na základě toho Hrabě konstatoval, že prvorepublikový tisk se byl stejný jako ten americký. Existovala totiž řada stranických „koncernů“ (Hrabě jmenoval například agrárnický koncern Noviny, národně-sociální Melantrich, sociálně-demokratický Antonín Němec s.r.o, lidovecký Pražské akciové tiskárny, nebo komunistické vydavatelství). Zároveň řada novinářů-jednotlivců vydávala vlastní list. Ty sice byly založeny na vydělávání peněz, ale pokud vydržely několik let, znamenalo to známku jejich kvality. A právě kromě eliminace novinářů-jednotlivců se podle autora třetirepublikový tisk nelišil od toho prvorepublikového, protože agrárnické Noviny ovládla KSČ a existovaly tak stejné novinářské „koncerny“ jako zpřed roku 1938.

Autor s iniciály A. K. v článku Rozmyslete si to dobře⁴⁹⁴ pak komentoval přípravu tiskového zákona s ohledem na vlastnictví tisku. Podle něj byly možné možnosti dvě úpravy – zachování tehdejšího statusu quo, že tisk mohly vydávat jen politické strany a organizace,

490 Vladimír MINAŘÍK, *Samomluva kolektivů a mlčení osobností*, Dnešek, ročník I, číslo 23., 29. 8. 1946, s. 355-356.

491 Vladimír MINAŘÍK, *Samomluva kolektivů a mlčení osobností*, Dnešek, ročník I, číslo 23., 29. 8. 1946, s. 355-356.

492 Gustav KOZÁK, *Traktát o nezávislém tisku*, Dnešek, ročník I, číslo 24., 5. 9. 1946, s. 370.

493 Adam HRABĚ, *Pro svobodu tisku v USA*, Dnešek, ročník II, číslo 13., 26. 6. 1947, s. 193-194.

494 A. K., *Rozmyslete si to dobře*, Dnešek, ročník I, číslo 41., 2. 1. 1947, s. 644-645.

nebo vyjmutí týdeníků a revue z této vázanosti. V případě, že by druhý návrh neprošel, ptal se autor sám sebe, zda by se ještě mělo mluvit třetirepublikovém režimu jako o demokratickém. Pochyboval, že by organizace měly nutně pozitivní vliv na kvalitu tisku – ironicky na to poznamenal, že listy jednotlivců jako například Atheneum a Naše doba Tomáše Garrigua Masaryka, Rozhledy Františka Martina Pelcla, Přítomnost Ferdinanda Peroutky, nebo Var Zdeňka Nejedlého „vyoraly hlubokou brázdu v české kultuře“.⁴⁹⁵ Zákaz vydávání časopisů jednotlivci proto považoval za krok proti dosavadní české kulturní tradici. Podle autora měla existovat v oboru přirozená konkurence, které by autory nutila být lepšími a kvalitnějšími, „neboť intenzita kulturního života se může udržovat jen tam, kde se srážejí názory a ideje, kde srší jiskry.“⁴⁹⁶ V opačném případě úroveň tisku a kultury obecně stagnovala. Na druhé straně autor schvaloval omezení vydávání literárního braku.

Na strukturu vydávaných periodik reagoval na stránkách Dnešku Vlastimil Klíma. Ten rozvíjel v textu Návrh⁴⁹⁷ nápad jednoho čtenáře. Klíma navrhoval vznik ústředního orgánu Národní fronty, který by byl vydáván ve formě týdeníku a kromě zástupců redaktorů všech stranických médií do něj měli přispívat i zástupci veřejnoprávních korporací. Každá strana by měla vyhrazen určitý počet stran na vlastní obsah. Nedílnou součástí by bylo také uveřejňování dopisů čtenářů. Podle Klímy by to čtenářům rozšířilo obzory, protože by byli informováni nejen optikou vlastní podporované strany, ale i stranami ostatními a celkově by byli informováni objektivněji. Tento nápad by pak podle Klímy navíc kultivoval veřejnou debatu jak mezi čtenáři, tak i mezi novináři. V případě, že by týdeník vznikl, dokazovalo by to, že Národní fronta a spolupráce stran není jen prázdným pojmem a strany dokážou vzájemně spolupracovat i v této formě. Klíma ale návrhu nepřikládal moc velkou šanci na úspěch, protože politické strany podle něj primárně chtěly, aby čtenář viděl realitu primárně jejím prizmatem.

Text Studentský tisk⁴⁹⁸ od Jiřího Ješe dokladoval omezenost vlastnictví tisku za třetí republiky a silnou politizaci a loajalitu tisku ke konkrétní instituci. Ješ informoval o vzniku nového studentského časopisu vydávajícího slovenskými studenty. V českých zemích sice po konci druhé světové války vycházel studentský časopis, který vydával Svaz vysokoškolského studentstva, ale kvůli špatné finanční bilanci bylo vydávání periodika po roce zastaveno. Vydávání listu chtěla obnovit Ústřední rada odborů. Její předseda a současně poslanec KSČ Antonín Zápotocký navrhl vydávání pod podmínkou, že by časopis musel mít určitou linii –

495 Tamtéž.

496 Tamtéž.

497 Vlastimil KLÍMA, *Návrh*, Dnešek, ročník II, číslo 22., 28. 8. 1947, s. 340.

498 Jiří JEŠ, *Studentský tisk*, Dnešek, ročník II, číslo 7., 15. 5. 1947, s. 100.

samozřejmě pozitivní k politice svého vydavatele. Svaz vysokoškolského studentstva nabídku z toho důvodu odmítl. Ješ navrhoval, aby se studenti angažovali v časopisech organizací, nebo politických stran. Zde se ale naráželo na omezení, že by studentské texty musely být v souladu se stranou, nebo organizací jako v případě ÚRO. Z toho důvodu se autor obával, aby se studentstvo stranicky netříštilo.

Stranický tisk a jeho roli v rozpočtu politických stran ještě krátce před komunistickým převratem rozebíral autor s pseudonymem Skas.⁴⁹⁹ Přestože po druhé světové válce nastala konjunktura a stranickým novinám se zvýšila prodejnost, efekt trval jen určitou dobu. A podle autora politické strany neměly šanci na novinách zbohatnout, protože náklady se na jejich výrobu sice časem zvýší, ale zároveň koncové ceny zůstanou stejné. Řešení v otázce financování politických stran viděl ve dvou možnostech. Podle první by strany dostávaly peníze přímo ze státního rozpočtu podle počtu získaných hlasů v parlamentních volbách. Druhá varianta by spočívala v tom, že by strany získaly některé velké podniky – „*veškeré novinářské podniky, které jsou úplně zařízeny pro denní tisk novin, tiskárny a litografie, pokud přesáhnou určitý počet zaměstnanců a strojů, a pokud mají určitou potenci.*“⁵⁰⁰ Autor se klonil ke druhé variantě, protože politické strany podle něj měly s vlastněním takových podniků zkušenosti z první Československé republiky.

8.1.4. Mezinárodní kontext

Časopis se okrajově vyjadřoval také ke stavu tisku v okolních zemích. Už i v této oblasti se projevovalo rozdělení zemí na „západní“ a „východní“, které později kopírovaly složení tzv. západního a východního bloku. Hlavní rozdíly byly podle Leopolda Buchnička mezi zeměmi ve vlastnictví tisku, roli novináře a pojetím tiskové svobody. Paradoxní bylo, že oba „typy“ zemí se navzájem považovaly za omezující v oblasti tisku. Například podle západního novináře byl ten východní omezen vládní mocí, protože psal vlastně v jejím zájmu. Na druhé straně východní novinář považoval práci toho západního za omezenou kvůli svému vlastníkovi. Východní novinář byl proto na západě považován za obhájce, propagátora režimu dané země ignorující menšinové názory ve společnosti. Naproti tomu východní novinář chápal západní pojetí svobody slova jako anarchii proti státu a politickému vývoji, protože západní novinář mohl kritizovat vše, co uznal za vhodné. A zatímco se západní pojetí tiskové svobody bralo za alfu a omegu, která neměla být zneužita vládnoucí mocí, východní novinář

499 Skas, *Hospodářské problémy politických stran*, Dnešek, ročník II, číslo 45., 12. 2. 1948, s. 709-712.
500 *Tamtéž.*

přijímal určité omezení svobody tisku a nahrazoval ji „svobodou psát v linii kolektivních zájmů a pro podporu kolektivního vývoje“.⁵⁰¹

O další dělení zemí podle stavu tisku se pokusil Ivan Geisler.⁵⁰² Nejprve rozdělil země na kapitalistické a socialistické. V kapitalistických zemích byl tisk primárně vlastněn novinovými koncerny, pro které byla prioritní výše finančního výdělku. Na druhou stranu díky svobodnému vlastnictví tisku bylo takových koncernů v kapitalistických zemích mnoho a vytvářely tak vzájemně konkurenční prostředí, které nutilo noviny svou práci precizovat. Navíc existovala řada nezávislých novin a periodik, které „nebyly posedlé duchem kapitálu“ jako velké koncerny. Podle Geislera si navíc v těchto zemích (jako příklad byly uváděny USA, Velká Británie) začali uvědomovat důsledky „neomezené svobody slova“, a proto v daných zemích vznikly zvláštní komise na kontrolování veškerých finančních toků v rámci novinových koncernů. Jako příklady „kapitalistického tisku“ Geisler jmenoval severoamerický, britský, švýcarský, skandinávský společně s tiskem nacistickým a fašistickým. Vzápětí ale poslední dva zástupce ze skupiny vyčlenil, protože nacistický a fašistický tisk nefungoval na principu volného („kapitalistického“) trhu jako v dalších zemích, ale šlo o tisk státní, který reprodukoval názory nacistického, nebo fašistického režimu. Přestože se autor setkal s názory, že socialistický tisk byl dáván tomu kapitalistickému za vzor kvůli zabránění komercializace tisku a státní kontrole a regulaci, právě kvůli silné roli státu v tisku se ten socialistický blížil podle Geislera nacistickému a fašistickému pojetí tisku. V kapitalistických zemích navíc nebyl tisk ovládán státem, ale veřejnoprávními korporacemi, individuálními podnikateli, nebo politickými stranami, které byli nezávislé na státním aparátu. Rozdělení na kapitalistický a socialistický tisk bylo proto podle autora nepřesné a hledal přesnější členění: „*Nemůžeme již ovšem rozlišovat tisk kapitalistický a socialistický, nýbrž tisk individualistický a kolektivistický, anebo ještě přesněji, tisk demokratický a etatistický.*“⁵⁰³ Jako zástupce demokratického tisku použil Geisler USA. Přestože v USA vlastnily tisk z 80 % velké koncerny fungující „pod tíhou kapitálu“, pořád zde ještě zbývalo 20 % nezávislých médií. Občan si tak mohl vybrat, jaký list chtěl číst. Naproti tomu socialistický tisk zastával primárně stanoviska režimu a novinář tak mohl publikovat jen v rámci režimní ideologie. Tento princip se kromě tiskovin vztahoval i na rozhlas, film, knihy a divadlo. V demokratickém tisku se podle autora musel novinář podříditi linii daného média. Pokud mu ale ona linie nevyhovovala, mohl přejít do jiného periodika. Takovou možnost v etatistickém řízení tisku žurnalista neměl. Zároveň v demokratickém řízení tisku mohl novinář založit si

501 Leopold BUCHNÍČEK, *Východ a Západ ve svobodě tisku*, Dnešek, ročník II, číslo 12., 19. 6. 1947, s. 179.

502 Ivan GEISLER, *Variace na thema o svobodě tisku*, Dnešek, ročník II, číslo 35., 27. 11. 1947, s. 546-549.

503 *Tamtéž.*

vlastní médium, což v etatistickém řízení nebylo rovněž možné. Žádné rozdělení samozřejmě neplatilo absolutně, a proto Geisler uznával specifičnost každá země a její úroveň tisku. Z hlediska svobody tisku nejvíce oceňoval země s demokratickým vedením tisku, ve kterých ale neměla na tisk takový vliv síla peněz, jmenoval například Švýcarsko a skandinávské země. Zároveň pozitivně hodnotil britský tisk hlavně kvůli vysoké úrovni polemiky. Oceňoval na něm zároveň, že při nedostatku papíru si redakce ve Velké Británii gentlemany přenechávaly své poslední zásoby. Podle Geislera československý tisk nebylo možné zařadit ani pod demokratický, ani pod etatistický tisk. Přestože bylo odňato právo jednotlivcům vydávat tisk, „bylo ponecháno politickým stranám rozdílných světových názorů, přímé státní kontrole nepodléhající.“⁵⁰⁴ Autor zároveň oceňoval demokratičnost, která v tisku zůstala zachována navzdory nemožnosti vydávat komerční tisk. Na druhou stranu mu vadila československá úroveň diskuze a polemik, vzor pro zlepšení viděl v již zmiňovaném britském tisku.

Na stránkách časopisu se také hodnotil kongres Mezinárodního organizace novinářů, který se konal v červnu 1947 v Praze. Na sjezdu bylo přijato prohlášení o zásadách svobodného tisku, následně ho měly projednávat jednotlivé národní organizace novinářů. Podle prohlášení byla svoboda tisku nedílnou součástí demokracie, která stála na dvou předpokladech – právu na kritiku a volném získávání a šíření zpráv. Už i zde se projevila neshoda mezi americkou a sovětskou delegací, která byla vyjádřena hodnocením československého tisku. Americká delegace považovala za svobodnějšího toho žurnalistu, který objektivně (i když ne vždy) kritizoval nejsilnější vládní stranu, zatímco nejméně svobodný byl novinář vládní strany, který ji musel za každou cenu obhajovat. Sovětská delegace naopak kritizovala novináře píšící proti vládní straně, protože podle ní jejich práce nespočívala v konstruktivní kritice ale v „placeném žoldáctví namířeném proti většině lidu“⁵⁰⁵. Tyto odlišné pohledy způsobily, že v již zmíněném prohlášení sjezdu se zodpovědnost rozšířila i na majitele novin, tiskové agentury a rozhlasové služby.

8.2. Shrnutí analyzovaných textů časopisu Dnešek

V rámci shrnutí vybraných textů lze mluvit o určitých tendencích, které se v textech opakují. Svoboda tisku a slova byla v textech vykreslena jako nezbytný a důležitý prvek demokracie. Tisk a média obecně pak byly považovány za jeden z institutů, které měly kontrolovat politickou reprezentaci. Řada textů nesouhlasila, že vydávat tisk po druhé světové

504 *Tamtéž.*

505 Leopold BUCHNÍČEK, *Východ a Západ ve svobodě tisku*, Dnešek, ročník II, číslo 12., 19. 6. 1947, s. 179.

válce nebylo umožněno jednotlivcům, protože ty by podle autorů článků lépe kontrolovaly politickou moc v zemi. Autoři vyslovovali obavy, aby státní moc nezneužívala svoje postavení a kritická média neomezovala. Na rozdíl od Obzorů i Vývoje se však v souvislosti s omezením svobody tisku skoro nezmiňovalo ministerstvo informací. Články se také shodovaly na tom, že je třeba psát o všech podstatných událostech a jevech pravdivě a objektivně a není možno některé události cenzurovat.

Texty většinou konstatovaly, že novináři byli málo aktivní (ve smyslu psát o některých tématech) z důvodu zkušenosti druhé světové války a životu v protektorátu, i když v průběhu trvání třetí republiky se jejich aktivita zvyšovala. Články proto novináře aktivizovaly. Pobízely je, aby žurnalisté přistupovali k práci aktivně, aby se setkávali s lidmi, dělali reportáže v zahraničí. Řada textů mluvila o tom, že se žurnalisté zaštiťovali osobou a odkazem Karla Havlíčka Borovského, který byl často v Dnešku vyzdvihován (zdůrazňovaly se jeho charakterové vlastnosti), a ze kterého si novináři měli brát příklad (v jednom textu se stejným způsobem autor odvolával na novinářskou činnost Tomáše Garrigua Masaryka). Některé texty také kladly důraz na novou generaci novinářů, která měla celý obor pozitivně ovlivnit. „Očista“ od novinářů-kolaborantů se v textech skoro nezmiňovala, a když ano, tak byla hodnocena pozitivně. Některé texty se pak zaměřovaly na úroveň poválečné žurnalistiky, kde kritizovaly její nevalnou úroveň, nebo že některá média neinformují objektivně o událostech. Zároveň texty akcentovaly silnou politizaci novinářství.

Otázka vlastnictví a vydávání tisku se často porovnávala s první Československou republikou. Většina textů konstatovala, že za první republiky se tisk jako běžná podnikatelská činnost řídil primárně svým ziskem. Proto bylo pozitivně hodnoceno, že tisk už není předmětem podnikání. Zároveň texty kvitovaly, že nevycházela bulvární periodika. Často se naráželo na aktivity Jiřího Stříbrného. Na druhou stranu řada článků vytýkalo omezení vlastnictví tisku jen na politické strany a veřejnoprávní korporace a nemožnost vydávat periodika jednotlivci. Tato média měla podle textů zkvalitnit tuzemskou žurnalistiku a mohla by tak být i lépe kontrolována politická reprezentace. Ve třech člancích se autoři zaměřili na novinářství v mezinárodním srovnání, ve kterém byly patrné rozdíly mezi budoucími bloky.

9. Závěr

„Zkreslené zpravodajství, překrucování projevů státníků a jiných osobností, nebo aspoň vylučování těch částí, které jsou politickému vyznání listu nepříznivé, vytrhávání vět z kontextu, zneužívání kvotací a zásadního nerozlišování mezi zprávou (objektivní) a názorem (subjektivní). O jazykové o vůbec formální stránce ani nemluvě.“⁵⁰⁶ Těmito slovy charakterizoval třetirepublikovou žurnalistiku v týdeníku ČSL *Obzory* neznámý autor. Jeho tvrzení dokládá silnou politizaci tisku po roce 1945.

Během třetí republiky se chápání podstaty a role tištěných médií zásadně změnilo. Prvorepublikové liberální pojetí tisku bylo odmítnuto s tím, že ten měl nově sloužit zájmům lidu, národa a státu a neměl být předmětem soukromého podnikání. To se prakticky projevovalo především nemožností jedince (až na ojedinělé výjimky) vydávat periodika. Toto privilegium bylo umožněno jen politickým stranám, státním úřadům a veřejnoprávním korporacím. Nové pojetí zároveň způsobilo zásadní redukci v počtu vydávaných tištěných periodik, což již samo o sobě představuje, když ne prostředek, tedy přinejmenším předpoklad regulace tiskem utvářeného veřejného mínění.

Tato bakalářská práce se zabývala tištěnou žurnalistikou v období třetí Československé republiky mezi květnem 1945 a únorem 1948. Téma sledovala ve třech hlavních rovinách. První se zaměřila na roli ministerstva informací, které mělo řízení tisku a médií obecně na starosti. V této části byly sledovány jeho kompetence a činnost v oblasti tištěné žurnalistiky tj. vymezení jejího tehdejšího legislativního a institucionálního ukotvení. Druhá část se vztahovala ke spolkovému životu českých novinářů v tomto období, konkrétně bylo mapováno fungování Svazu českých novinářů (vznik organizace, provádění očisty novinářského stavu po druhé světové válce, či vztahy s ministerstvem informací). Poslední oddíl analyzoval texty týkající se žurnalistiky ve třech týdenících - časopisech ČSL *Obzory* a *Vývoj* a v týdeníku vydávaném Sdružením kulturních organizací *Dnešek* navazující na prvorepublikovou *Přítomnost*.

Činnost ministerstva informací v tomto období předznamenala vývoj po roce 1948. Úřad postupoval totiž v přijímání legislativy týkající se řízení tisku rozporu s Národní frontou. S vědomím dalšího vývoje je možné tuto praxi označit za „pretotalitní“ styl vládnutí. Skutečnost lze doložit nepřijetím dekretu prezidenta republiky o prozatímní úpravě některých poměrů v českém tisku a o postavení redaktorů v létě 1945, který neprošel kvůli zamítavému stanovisku ministrů z ČSNS a ČSL. Obsah dekretu byl pak dvakrát rozdělen do dílčích zákonů, z nichž byl nakonec prosazen jen zákon o postavení redaktorů a o Svazech novinářů.

⁵⁰⁶ *Lesk a bída českého novinářství*, *Obzory*, ročník II, číslo 6., 9. 2. 1946. s. 84.

Přestože ministerstvo vedené komunistou Václavem Kopeckým nebylo úspěšné s prosazováním dekretu ani zákonů, reálně obsah právních norem prosadilo prostřednictvím vlastních vyhlášek, jež nebyly omezeny nezbytnými procedurami. Na tomto případě je zřejmá politická síla úřadu, který pěstoval vlastní politiku navzdory Národní frontě reprezentující proklamovanou jednotu a shodu v národě. Zároveň to dokladuje určitou formu opoziční politiky. Přestože v politickém systému třetí republiky sice opozice formálně neexistovala, na tomto příkladu lze demonstrovat, že některé mechanismy klasické parlamentní demokracie zůstaly v omezené míře zachovány i po roce 1945.

Je také k zamyšlení, že ministerstvo informací navazovalo institucionálně na činnost protektorátního ministerstva lidové osvěty. Třetirepublikové řízení tisku tak mělo kontinuitu v protektorátní správě. Navzdory tomu ministr Václav Kopecký odmítal jakoukoliv spojitost „svého“ úřadu s protektorátním ministerstvem. Kromě toho lze souhlasit s tezí Jana Dobeše, že ministerstvo informací patřilo spolu s rezortem vnitra a zemědělství mezi klíčová ministerstva, která KSČ využívala při budování moci za třetí republiky, a která ji posloužila k převzetí moci v únoru 1948.⁵⁰⁷ Řízení tisku v podání ministerstva informací proto položilo základy ve správě médií, která se plně projevila po únoru 1948.

I spolkový život novinářů svým zakotvením navazoval na období protektorátu. Sloučením všech prvorepublikových novinářských organizací v srpnu 1939 vznikl Národní svaz novinářů. Třetí republika se pak nevrátila k prvorepublikové diverzitě novinářských spolků, ale právě pokračovala v protektorátní praxi. Brzy po konci druhé světové války vznikl Svaz českých novinářů, který společně se Svazem slovenských novinářů tvořil Ústřední svaz československých novinářů. SČN ale nevystupoval jako samostatná organizace, protože jeho vedení bylo personálně propojeno s ministerstvem informací, nekladl ani větších námitek při vytváření poválečné mediální legislativy.

Výraznou roli měl SČN při provádění očisty novinářského stavu, která měla eliminovat novináře, kteří se svou činností zkompromitovali během protektorátu. Zároveň ale museli být prověřeni všichni zájemci, kteří chtěli novinářské povolání po druhé světové válce vykonávat, a museli od svazu dostat pozitivní osvědčení a taktéž být členy buď české či slovenské organizace. Z novinářství se tak stalo koncesované povolání. Svaz českých novinářů také ještě před únorovým komunistickým převratem ukázal, že pevně stojí na straně „pokrokových sil“ čili že plně podporuje politiku KSČ. Vedení organizace potom 25. 2. 1948 vytvořilo Akční výbor, který prováděl ve svých řadách čistky od žurnalistů, kteří byli nově nepřáteli nastupujícího režimu.

507 Jan DOBEŠ, *Ministerstvo informací: 1945-1948: totalitní instituce?*. s. 177.

Poslední částí byla analýza textů z časopisů *Obzory*, *Vývoj* a *Dnešek* týkající se tištěné žurnalistiky. Všechna zmíněná periodika považovala svobodu tisku a projevu za jeden ze základních prvků fungující demokracie. Častokrát na svých stránkách týdeníky vyzývaly čtenáře k diskuzi, což mělo společnost „probudit“ po období protektorátu, aby se nebála vyjádřit svůj názor a vytvářela veřejné mínění. A diskuze v časopisech skutečně probíhaly – *Vývoj* například pokládal čtenářům otázky, na které v následujících číslech dopisovatelé odpovídali, nebo sám šéfredaktor *Dnešku* Ferdinand Peroutka často se čtenáři diskutoval. Tyto výzvy byly do jisté míry paradoxní, protože společnost se sice měla svobodně vyjadřovat (stejně jako novináři), ovšem pouze v názorově, diskursivně limitovaných možnostech tehdejšího režimu, jak na ně upozornila ve své knize Christiane Brenner. Aktivizace směřovala i na novináře samotné, aby svou práci dělali poctivě v souladu se svým svědomím, a aby informovali o důležitých záležitostech. Prototypem aktivního žurnalisty byl redaktor *Dnešku* Michal Mareš, který proslul svými reportážemi. Zároveň se ostře vymezoval proti třetirepublikovému stavu žurnalistiky, na základě čehož byl kritizován a po únoru 1948 byl kvůli své novinářské činnosti režimem perzekuován.

Všechna tři periodika také upozorňovala na silnou politizaci tisku a vlivu politiky na jeho řízení. *Obzory* a *Vývoj* jakožto lidovecké deníky se ostře vymezovaly vůči ministerstvu informací, se kterým měly během celé třetí republiky napjaté vztahy (u *Obzorů* mělo být dokonce na konci roku 1945 zastaveno jejich vydávání), což bylo přirozené vzhledem k tomu, že šlo o periodika konkurenční strany v Národní frontě. Z toho důvodu je na stránkách obou časopisů vidět silná antipatie vůči KSČ a jejím představitelům. Mezi lidoveckými týdeníky lze spatřit určitou diferenciaci, protože časopis *Vývoj* cílil na mladší čtenáře a jeho obsah měl o něco rozvolněnější formu oproti *Obzorům* – ať už kvůli stylu psaní autora s pseudonymem *Chronologicus*, karikaturám, nebo anekdotám. Naproti tomu časopis *Dnešek* explicitně při komentování řízení tisku jmenoval ministerstvo informací jen ojediněle a spíše varoval před politizací tisku a vlivem politiky na jeho řízení obecně, což ale nesnižovalo jeho míru kritiky tehdejších tiskových poměrů. Na stránkách *Dnešku* se oproti *Obzorům* a *Vývoji* více objevovala charakteristika, jaké vlastnosti by měl mít správný novinář a jakých zásad by se měl držet. Zde se autoři často odvolávali na novinářství Karla Havlíčka Borovského. V pár případech referoval *Dnešek* o stavu československých tištěných médií ve srovnání se zahraničním tiskem (s důrazem na americký a sovětský tisk).

Časopisy v několika případech upozorňovaly na „nacistických duch třetirepublikové tištěné žurnalistiky“. Periodika tím označovala způsob řízení médií, který měl podle autorů textů kontinuitu s protektorátem, přestože se od něj třetirepublikový režim distancoval.

V některých případech to bylo konstatováno obecně, v některých kritika směřovala přímo na KSČ, jejíž člen byl ministr informací. Již zmíněná antipatie Obzorů a Vývoje ke KSČ se na stránkách Dnešku neprojevovala v takové míře, přesto i Dnešek byl vůči tehdejšímu řízení médií kritický a vzhledem k tomu, že tisk mělo v gesci ministerstvo informací v čele s komunistou Václavem Kopeckým, směřovala tak kritika Dnešku nepřímo na něj.

Z napsaného je zřejmé, že svoboda tisku a projevu sice za třetí Československé republiky existovala, nicméně jednalo se o volnost očividně limitovanou. Už jen neformální dohoda politických stran v Národní frontě, že některá témata se „nezpochybňovala“ (například Košický vládní program, dvouletý hospodářský plán, spojenectví se Sovětským svazem a další) svědčí o určité formě, když ne vyloženě cenzury, pak alespoň regulace (ne)vhodných témat a interpretací. Za další aspekt „usměrňování“ dobové produkce a zásah do tiskové svobody lze považovat přiděl papíru pro jednotlivá vydavatelství, který mělo na starosti ministerstvo informací. Papír proto nebylo možno si obstarat z jiných zdrojů než právě od vládního rezortu.

Přestože nebyla obnovena prvorepubliková represivní cenzurní praxe, nastavený systém „povolených a nepovolených názorů“ podle mého názoru způsoboval, že sami novináři podléhali ve svých textech autocenzuře. Na příkladu sporu ministerstva informací s lidoveckým týdeníkem Obzory lze demonstrovat, jaké reakce vyvolaly texty, které neodmítaly určitý fenomén v celkové šíři, ale jen jeho část, nebo měly vůči němu námitky v dílčích aspektech. I když periodikum kritizovalo průběh a formu odsunu německého obyvatelstva po druhé světové válce, proti transferu jako takovému nebylo. Přesto tato kritika způsobila, že ministerstvo informací hrozilo časopisu zastavením vydávání. Vyjádření „nepohodlných“ názorů tak bylo možné za cenu kritiky či hrozby určitých represí. Svoboda tisku a projevu pak byla nepochybně narušena nemožností vydávání tisku jednotlivci, na což analyzované texty v časopisech s nelibostí narážely.

Redakce Obzorů to taktéž od ministerstva informací „schtala“ za dopis od jednoho z příslušníků letectva. Ten si stěžoval na tehdejší špatné poměry v armádě. Ministr informací Kopecký na základě psaní periodikum obvinil z napadání cti československé armády. Obzory přitom oponovaly, že otištěné názory čtenářů nemusí vyjadřovat stanoviska redakce, což také redakce potvrdila sepsáním nesouhlasné reakce na dopis zástupce armádního sboru. Tuto daň Obzory „zaplatily“ za to, že dávali lidem možnost se svobodně vyjádřit na stránkách listu, což jen dokazuje omezenost tehdejší svobody slova. Ona omezenost byla kombinací více faktorů – politikou a působením ministerstva informací, činností Svazu českých novinářů (nutnost být členem SČN pro výkon povolání, či personální očistou po druhé světové válce, která se dotkla

nejen skutečných kolaborantů s nacisty) a chováním samotných žurnalistů. Ti mohli být „koupeni“ novinářskou organizací a výhodami členství z ní vyplývající. Pravděpodobně se část novinářů bála případné perzekuce, a proto se ve své práci sami, dobrovolně omezovali.

Ještě 25. 2. 1948 vyšlo poslední číslo lidoveckého týdeníku Vývoj. Na úvodní straně komentoval František Veselík⁵⁰⁸ vývoj událostí, které vedly k podání demisí ministrů za ČSNS, ČSL a DS dne 20. 2. 1948. Přestože Veselík nepochyboval o vážnosti situace, předpokládal, že vládní krize bude vyřešena parlamentní cestou v rámci Národní fronty. To však netušil, že ještě ten samý den prezident Edvard Beneš přijme demisi ministrů z demokratických stran a umožní tak vznik nové doplněné vlády Klementa Gottwalda, zároveň bude sídlo redakce časopisu násilně obsazeno a vydávání Vývoje zastaveno a prokomunistické křídlo ČSL včele s Josefem Plojharem a Aloisem Petrem stranu obrodí a bude spět „do lepších zítřků“ v nových poměrech. Dosavadní cesty novinářů se tímto dnem rozdělí. „Vycvičena“ třetirepublikovou praxí bude část z nich pokračovat ve své práci v „nových podmínkách“, jiní začnou být nastupujícím režimem perzekuováni a někteří se budou realizovat v exilových periodikách v zahraničí.

508 František VESELÍK, *K situaci*, Vývoj, ročník III., číslo 8., 25. 2. 1948. s. 1.

10. Seznam archivních pramenů, literatury a internetových zdrojů

10.1. Primární prameny

- Národní archiv, fond Archiv Syndikátu novinářů, Praha (ASYN).
- Národní archiv, fond KSČ – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – Václav Kopecký (KSČ – ÚV – 100/45).
- Národní archiv, fond Ministerstvo informací, Praha (MI).
- Národní archiv, fond Úřad předsednictva vlády 1945-1959, běžná spisovna (ÚPV – B).

10.2. Periodika

- Dnešek (1946 – 1948)
- Obzory (1945 – 1948)
- Věstník ústředního svazu československých novinářů (1948)
- Vývoj (1946 – 1948)

10.3. Monografie

- Petr BEDNAŘÍK - Jan JIRÁK - Barbara KÖPPLOVÁ, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011.
- Alexandra BLODIGOVÁ - Barbara KÖPPLOVÁ - Martin SEKERA, *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků*. Praha: Státní ústřední archiv, 2003.
- Christiane BRENNER, *Mezi Východem a Západem: české politické diskurzy 1945-1948*. Praha: Argo, 2015.
- Vladimír BYSTROV, *Svobodná nesvoboda: některé příklady postupující komunistické a sovětizace mediální krajiny v Československu a snah komunistů umlčet český nekomunistický a církevní tisk v letech 1945-1948*. Praha: Vyšší odborná škola publicistiky, 2006.
- Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2015.
- Václav ČERNÝ - Nora OBRTILOVÁ. *Paměti. III, 1945-1972*. Brno: Atlantis, 1992.
- Vojtěch DOLEJŠÍ, *Noviny a novináři*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963.
- Milan DRÁPALA, *Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*. Praha: Prostor, 2000.

- Vladimír HUDEC, *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987.
- Michal JAREŠ (eds.), *Michal Mareš. Přicházím z periferie republiky*. Praha: Academia, 2009.
- Lenka KALINOVÁ, *Východiska, očekávání a realita poválečné doby: k dějinám české společnosti v letech 1945-1948*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004.
- Karel KAPLAN - Dušan TOMÁŠEK, *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.
- Karel KAPLAN - Pavel KOSATÍK, *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004.
- Jakub KONČELÍK - Pavel VEČEŘA - Petr ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. Století*. Praha: Portál, 2010.
- Václav KOPECKÝ, *30 let KSČ: vzpomínky na založení KSČ a hlavní události jejího vývoje*. Praha: Svoboda, 1951.
- Pavel KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka: pozdější život (1938-1978)*. Praha: Mladá fronta, 2011.
- Pavel KOSATÍK, *Tigrid, poprvé: průvodce osudem inteligentního muže ve dvacátém století*. Praha: Mladá fronta, 2013.
- Alena KŘIVÁNKOVÁ - Jozef VATRÁL, *Dějiny československé žurnalistiky. IV. díl: český a slovenský tisk v letech 1944-1987*. Praha: Novinář, 1989.
- Václav OSVALD, *Noviny včera a zítra*. Praha: Práce, 1946.
- Jana PÁVOVÁ, *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: ÚSTR, 2008.
- Ferdinand PEROUTKA - Slávka PEROUTKOVÁ, *Deníky, dopisy, vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995.
- Jan RENNER, *Československá strana lidová 1945-1948*. Brno: Prius, 1999.
- Tomáš STANĚK, *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: ÚSD AV ČR, 2005.
- Jan STEJSKAL, *Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848-1948*. Praha: Triton, 2008.
- Luboš ŠEFČÁK - Zuzana DUHAJOVÁ, *Dejiny slovenského novinárstva 1918-1968*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1999.

- Michael WÖGERBAUER - Petr PÍŠA - Petr ŠÁMAL - Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře: 1749-2014*. Praha: Academia, 2015.
- Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947.

10.4. Studie

- Petr BEDNAŘÍK, *Český tisk v letech 1945-1948*. In: Jakub KONČELÍK, Barbora KÖPPLOVÁ, Irena PRÁZOVÁ, *Rozvoj české společnosti v Evropské unii. Část III, Média, Teritoriální studia*. Praha: Matfyzpress 2004, s. 132 - 144.
- Petr BENDAŘÍK, *Proměny českých médií v letech 1945-1948*, in: Václav MALÝ, *Společnost a kultura v Českých zemích 1939-1949*, Praha: Národní muzeum, 2013 s. 164-174.
- Petr BEDNAŘÍK – Jan CEBE, *Řízení českých médií v letech 1945-1948*. In: Sborník Národního muzea v Praze. Řada C - Literární historie. Praha: Národní muzeum 51, č. 1-4, 2006, s. 32-36.
- Petr BEDNAŘÍK - Jan CEBE, *Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950*. In: Sborník Národního muzea v Praze. Řada C. Praha: Národní muzeum, 2008. s. 53-56.
- Jan DOBEŠ, *Ministerstvo informací 1945-1948: totalitní instituce?*, in: Ivo T. BUDIL, *Totalitarismus 4: interdisciplinární pohled*, Plzeň: Fakulta filozofická Západočeské univerzity, 2008 s. 176-185.
- Milan DRÁPALA, *Iluze jako osud: K vývoji politických postojů Vítězslava Nezvala*. In: Soudobé dějiny, ročník 3., číslo 2–3, 1996, s. 175–218.
- Karel HVÍŽDALA, *Michal Mareš a česká žurnalistika za třetí republiky*. Michal JAREŠ (eds.), *Michal Mareš. Přicházím z periferie republiky*. Praha: Academia, 2009. s. 563-576.
- Jan JIRÁK, Barbora KÖPPLOVÁ, *Fenomén médií ve 20. Století*. In: Sborník Národního muzea v Praze. Řada C - Literární historie. Praha: Národní muzeum 53, č. 1-4, 2008, s. 7-10.
- Katarína ZAVACKÁ, *Censúra v Československu v rokoch 1945-1948*. In: *Evropa mezi Německem a Ruskem: sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2000, s. 555-566.

10.5. Závěrečné práce

- Filip DRYBČÁK, *Týdeník Dnešek a jeho pozice ve veřejném a politickém diskurzu Třetí republiky*. Bakalářská práce obhájená na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v roce 2018. Dostupné na <https://is.muni.cz/th/uotko/> (přistoupeno 23. 5. 2020).

10.6. Internetové zdroje

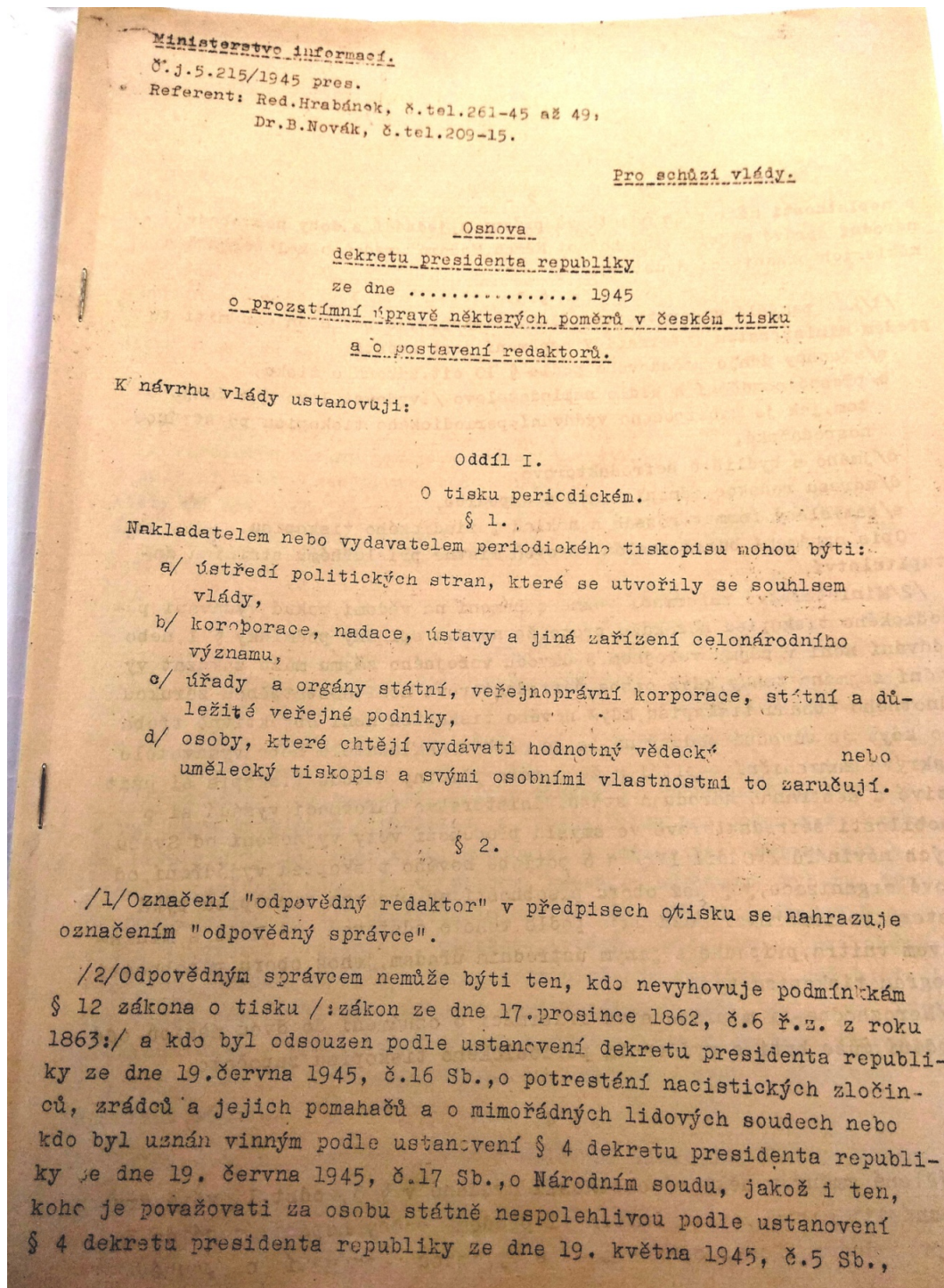
- [Http://www.bohumildolezal.cz/cz/cz0005.html](http://www.bohumildolezal.cz/cz/cz0005.html) (přistoupeno 20. 5. 2020)
- [Https://dvojka.rozhlas.cz/kdyby-neemigrovala-mohla-byt-druhou-miladou-horakovou-osudove-zeny-helena-7769100](https://dvojka.rozhlas.cz/kdyby-neemigrovala-mohla-byt-druhou-miladou-horakovou-osudove-zeny-helena-7769100) (přistoupeno 20. 5. 2020)
- [Https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Demokracie_lidov%C3%A1](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Demokracie_lidov%C3%A1) (20. 6. 2020)
- [Https://legacy.blisty.cz/art/18504.html](https://legacy.blisty.cz/art/18504.html) (přistoupeno 20. 5. 2020)
- [Http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/](http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/) (přistoupeno 28. 8. 2019)
- [Https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html](https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html) (přistoupeno 21. 3. 2020)
- [Http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=175&hl=obzory+](http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=175&hl=obzory+) (přistoupeno 20. 5. 2020)
- [Http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=93&hl=dne%C5%A1ek+](http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=93&hl=dne%C5%A1ek+) (přistoupeno 20. 5. 2020)
- [Http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1053](http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1053) (přistoupeno 20. 5. 2020)
- [Https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/klement-gottwald-1/ppv-1946-1948-gottwald1.pdf](https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/klement-gottwald-1/ppv-1946-1948-gottwald1.pdf) (přistoupeno 21. 3. 2020).
- <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-109> (přistoupeno 27. 5. 2020)
- [Https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-16](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-16) (přistoupeno 12. 4 2020)
- [Https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-17](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-17) (přistoupeno 12. 4 2020)
- [Https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-138](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-138) (přistoupeno 12. 4. 2020)
- [Https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-101](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-101) (přistoupeno 12. 4. 2020)
- [Https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-1](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-1) (přistoupeno 12. 4. 2020)

11. Obrazová příloha

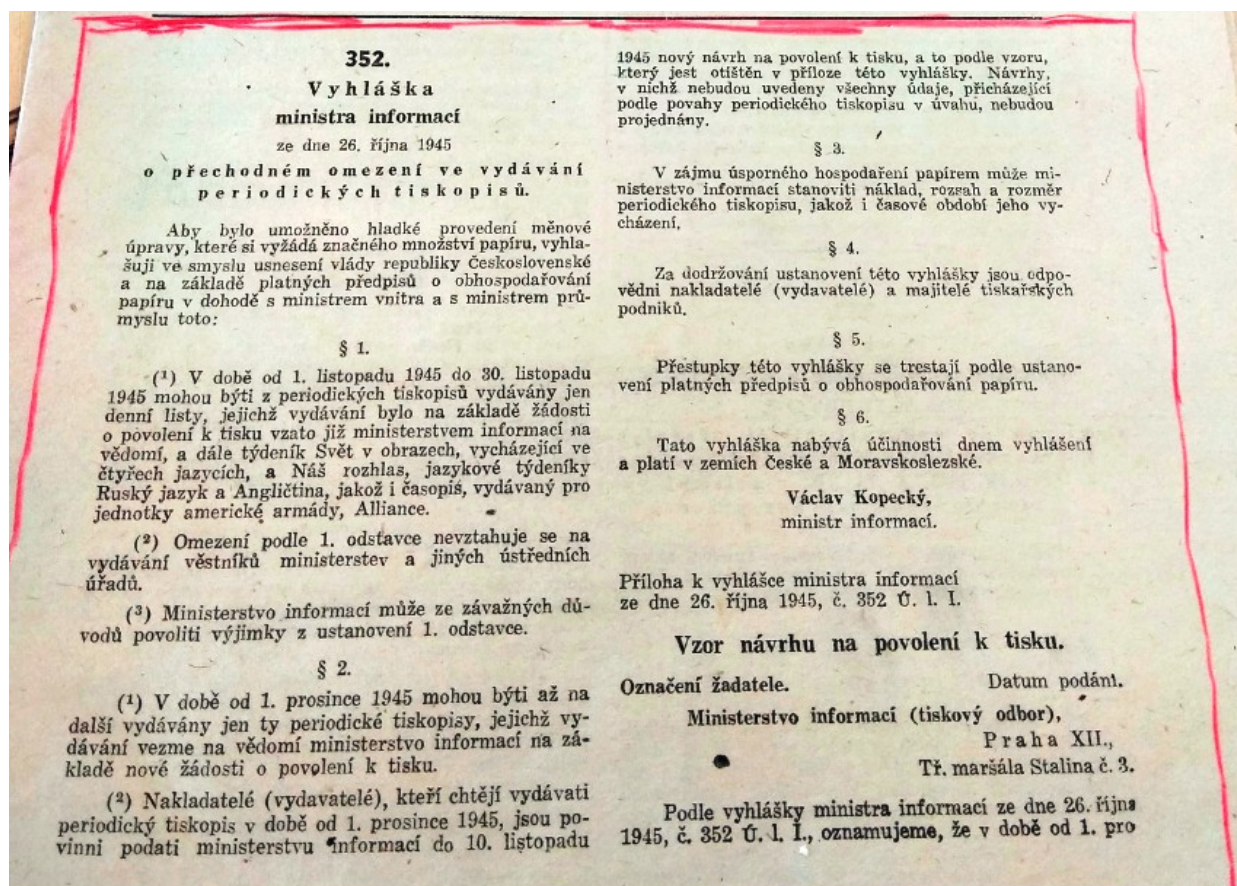
Seznam obrazové přílohy

1. Osnova dekretu prezidenta republiky o prozatímní úpravě některých poměrů v českém tisku a o postavení redaktorů (převzato z NA, fond ASYN, ka. č. 168/1).
2. Vyhláška ministerstva informací č. 352 o přechodném omezení ve vydávání periodických tiskopisů ze dne 26. 10. 1945 (převzato z NA, fond MI, ministerstva – působnost, zákony, ka. č. 1).
3. Návrh na změnu zákona č. 50/1923 na ochranu republiky týkající se hanobení zahraničních států (převzato z NA, fond MI, Tisk, publikace, časopisy 1945-1946, ka. č. 4).
4. Kandidátka funkcionářů Svazu českých novinářů na valné hromadě 17. 3. 1946 (převzato z NA, fond ASYN, ka. č. 166/3).
5. Přehled odborného tisku v porovnání let 1940 a 1946 (převzato z Karel František ZIERIS, *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947. s. 30.).
6. Václav Kopecký (převzato z Karel KAPLAN - Pavel KOSATÍK, *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. s. 216).
7. Otakar Wünsch (převzato z Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2015. s. 239).
8. Pavel Tigríd (převzato z <http://www.vhu.cz/vola-londyn-ze-zakulisi-ceskoslovenskeho-vysilani-z-londyna/> ; přistoupeno dne 25. 6. 2020).
9. Ferdinand Peroutka (převzato z <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1506060-ferdinand-peroutka-muz-stredni-cesty-kterou-zavaly-dejiny> ; přistoupeno dne 25. 6. 2020).
10. Text Pavla Tigrída v časopisu *Obzory* (převzato z Pavel TIGRID, *Je u nás svoboda tisku?*, *Obzory*, ročník II, číslo 35., 31. 8. 1946. s. 551-552).
11. Vyobrazení Václava Kopeckého v časopisu *Vývoj* (převzato z *Vývoj*, ročník II., číslo 1., 1. 1. 1947. s. 4).
12. Obálka časopisu *Dnešek* (převzato z *Dnešek*, ročník I., číslo 12., 13. 6. 1946).

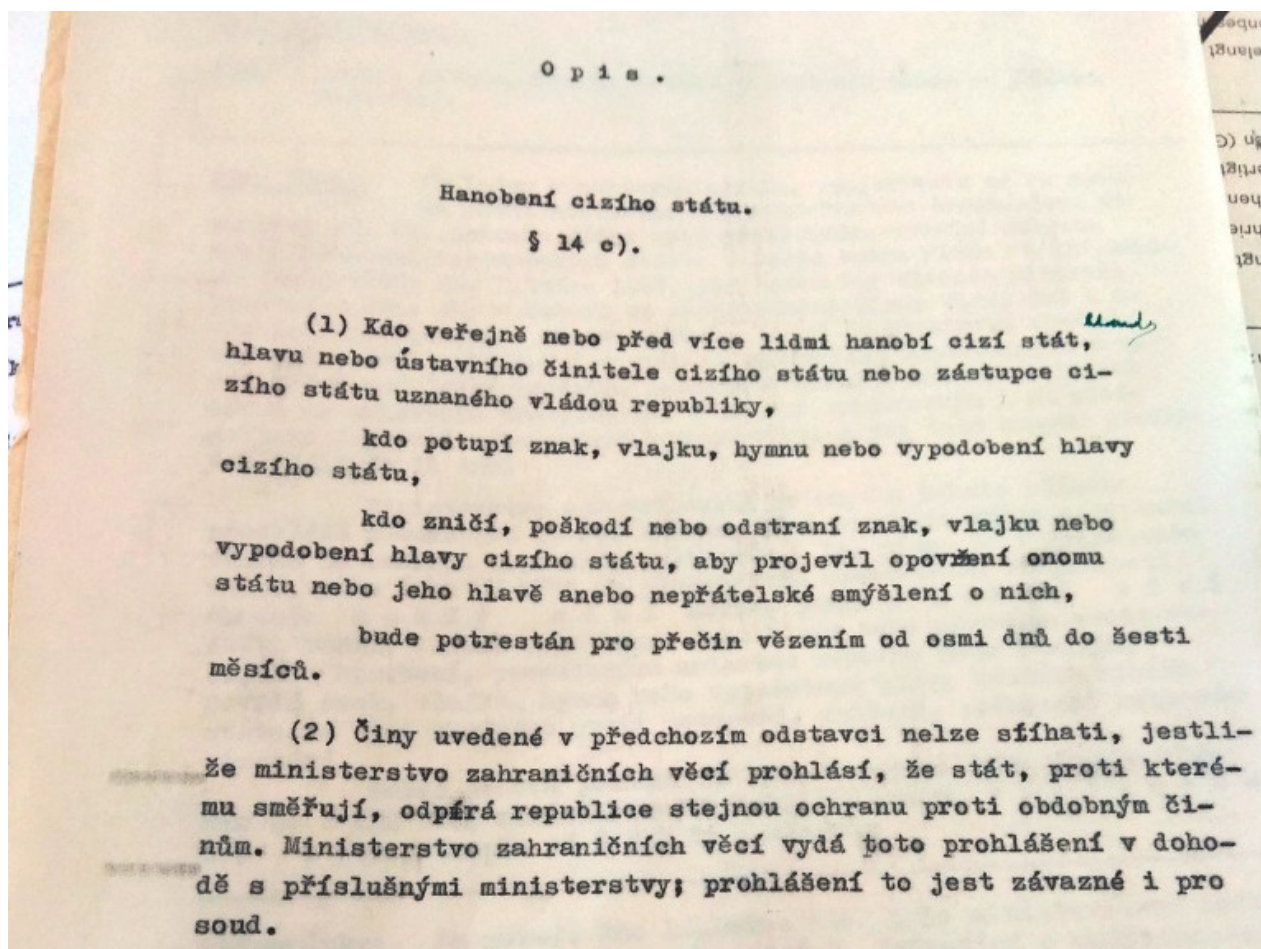
Příloha 1.



Osnova dekretu prezidenta republiky o prozatímní úpravě některých poměrů v českém tisku a o postavení redaktorů (převzato z NA, fond ASYN, ka. č. 168/1).



Vyhláška ministerstva informací č. 352 o přechodném omezení ve vydávání periodických tiskopisů ze dne 26. 10. 1945 (převzato z NA, fond MI, ministerstva – působnost, zákony, ka. č. 1).



Návrh na změnu zákona č. 50/1923 na ochranu republiky týkající se hanobení zahraničních států (převzato z NA, fond MI, Tisk, publikace, časopisy 1945-1946, ka. č. 4).

Příloha 4.

Kandidátka funkcionářů Svazu českých novinářů, navržená výborem.

1. Předseda Svazu českých novinářů poslanec Otakar W u n s c h	
2. Výbor Svazu českých novinářů:	
<u>členové</u>	<u>náhradníci</u>
Lidová Demokracie - Ing. Jan Holeček	Karel Horalík
Mladá Fronta - Jaromír Hořec	Bohuš Vávra
Národní Osvobození - Fr. Kašpar	
Práce - František Dvořák	Karel Podhajský
Vladimír Kaigl	Jaroslav Mecer
Právo Lidu - Jan Smetáček	Jaroslav Ondráček
ČSL. Rozhlas - Jiří Hronek	Vojtěch Dolejší
Rudé Právo - Vlad. Koucký	Josef Rybák
	Josef Polcar
Svob. Českoslov. - Václav Sábí	Oldřich Kautský
Svobodné Noviny - Josef Kepřta	Frant. Třešňák
Svobodné Slovo - Rudolf Kolář	Otomar Zdeněk
	Frant. Kabourek
Zemědělské Noviny - Lad. Mach	Martin Doležal
ČTK. a TOMI. - Zdena Ančík	Vlad. Keppert
Ladislav Pazourek	Leopold Riedl
Bedřich Vorel	
Karel Zieris	Ludmila Tilschová
<u>Týdeníky:</u> Marie Kotátková	Frant. Vodička
Josef Kovařík	Jindřich Styblík
Jaroslav Přibík	Ladislav Mrázek
	Věnc. Švihovský
<u>Důchodci:</u> Bohusla Novotný	
<u>3. Revisoři účtů:</u>	
Květoslav Hřivna, Nár. Osvobození	
dr. Jar. Kolařík, Svobodné Noviny	Karel Babor, Právo Lidu
4. <u>Disciplinární rada:</u>	
Předseda: Jar. Vorel, Práce	
Lidová Demokracie - Vlad. Sís	
Právo Lidu - dr. Radim Fouček	
Rudé Právo - Gustav Bareš	
Svobodné Československo - Karel Solan	
Svobodné Slovo - Ivan Herbeň	
TOMI - dr. Fr. Bauer	
ČTK. - dr. Zdeněk Hruša	
<u>Týdeníky:</u> Josef Linek, ÚRO., Jiří Pilař, Tvorba	
<u>Odbočka Brno:</u> Fr. P í š e k,	
" Olomouc: dr. Aug. Uher	
" Plzeň: Frant. Hatina	
<u>Volební komise:</u> Jan Cekl, Vojtěch Dolejší, Martin Doležal,	
František Dvořák, Jarmila Haasová, Karel Horalík, Ja-	
roslav Mecer, Jindřich Styblík, dr. Josef Veverka,	
Bedřich Vorel, Otomar Zdeněk.	
<u>Návrhová komise:</u> Alois Janata, Josef Jirout, Rudolf Kolář,	
Vlad. Koucký, Ladislav Mach, Bohumil Milčan, Rudolf Pro-	
rok, Jaroslav Rejzek, Jan Smetáček.	

Kandidátka funkcionářů Svazu českých novinářů na valné hromadě 17. 3. 1946 (převzato z NA, fond ASYN, ka. č. 166/3).

Zatím jich vychází asi 40 a jsou to vesměs časopisy vědecké nebo umělecké.

U odborného a zájmového tisku činí tedy počet dosud povolených časopisů sotva třetinu stavu z roku 1940. Tento poměr nejlépe vysvitne z tabulky, kde je odborný tisk roztržíděn podle své povahy a obsahu do jednotlivých kategorií.

	K 31. XII. 1946	K 31. XII. 1940
I. Politika	87	144
II. Kultura	128	247
III. Technika	34	100
IV. Závodní tisk	64	—
V. Filosofie, sociologie	1	107
VI. Škola, výchova	10	107
VII. Tělesná výchova, sport, turistika	14	115
VIII. Církev, náboženství	35	163
IX. Právo	10	177
X. Veřejná správa	22	177
XI. Úřední časopisy	24	177
XII. Národní hospodářství	78	321
XIII. Řemeslo, živnosti	30	34
XIV. Zemědělství, lesnictví, chov zvířat	26	111
XV. Národní obrana	5	7
XVI. Věda	33	35
XVII. Sociální politika	31	88
XVIII. Mládež	30	66
XIX. Zdravotnictví	25	86
XX. Zájmové časopisy	39	40
XXI. Zábavné a obrázkové časopisy	16	54
XXII. Propagační časopisy	9	54

Z této tabulky je tedy patrné, že české listy nejsou již vydávány tak překotně, jak tomu bylo za liberalistického řádu první republiky a že na místo volné soutěže nastupuje účelná regulace. Poznali jsme však také z načrtnutého nástinu vývoje za uplynulý rok, že není snadné přeorganizovat český tisk tak, aby skutečně odpovídal změněným poměrům. Vždyť jen do 1. října 1946 bylo Tiskovému odboru ministerstva informací podáno na 1760 návrhů na vydávání

Příloha 6.



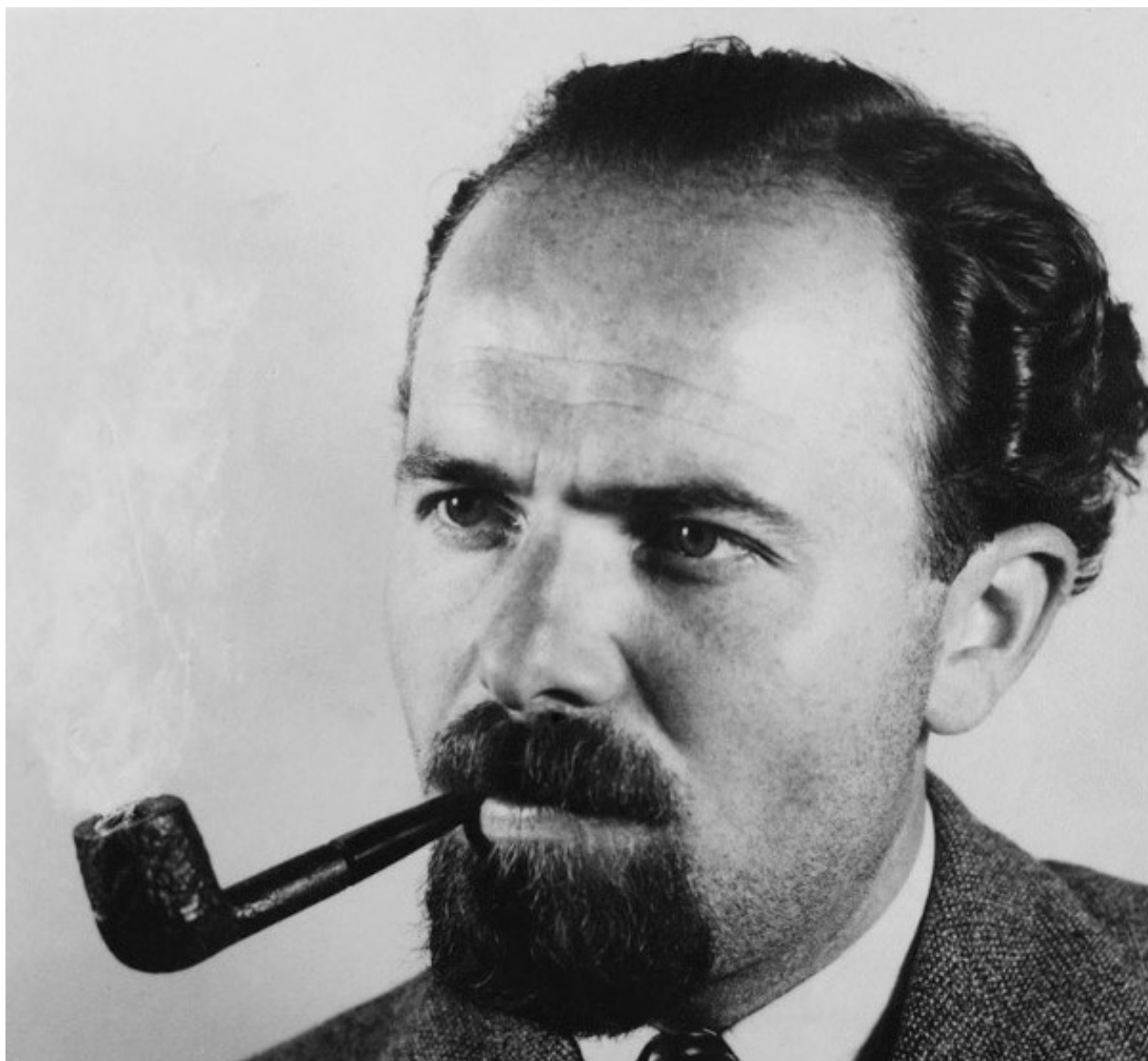
Václav Kopecký (převzato z Karel KAPLAN - Pavel KOSATÍK, *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. s. 216).

Příloha 7.



Otakar Wunsch (převzato z Jan CEBE, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2015. s. 239).

Příloha 8.

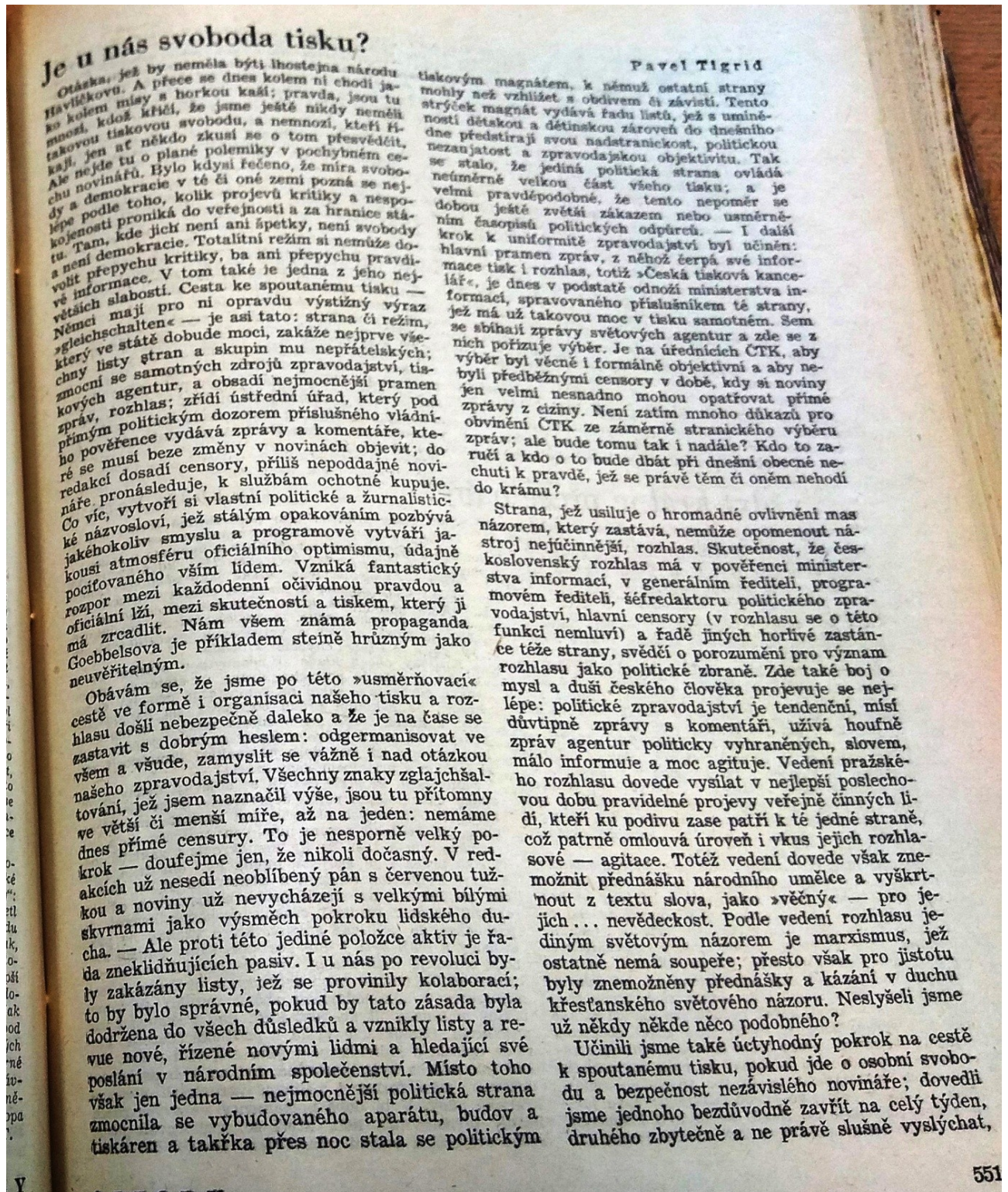


Pavel Tigrid (převzato z <http://www.vhu.cz/vola-londyn-ze-zakulisi-ceskoslovenskeho-vysilani-z-londyna/> ; přistoupeno dne 25. 6. 2020).

Příloha 9.



Ferdinand Peroutka (převzato z <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1506060-ferdinand-peroutka-muz-stredni-cesty-kterou-zavaly-dejiny> ; přistoupeno dne 25. 6. 2020).



Je u nás svoboda tisku?

Otázka, jež by neměla být lhostejná národu Havlíčkovu. A přece se dnes kolem ní chodí jako kolem mlýna s horkou kaší; pravda, jsou tu mnozí, kdož křičí, že jsme ještě nikdy neměli takovou tiskovou svobodu, a nemnozí, kteří říkají, jen at někdo zkusí se o tom přesvědčit. Ale nejde tu o plané polemiky v pochybném esku novinářů. Bylo kdysi řečeno, že míra svobody a demokracie v té či oné zemi pozná se nejdříve podle toho, kolik projevů kritiky a nespokojenosti proniká do veřejnosti a za hranice státu. Tam, kde jich není ani špetky, není svobody a není demokracie. Totalitní režim si nemůže dovésti přepychu kritiky, ba ani přepychu pravdivosti informace. V tom také je jedna z jeho největších slabostí. Cesta ke spoutanému tisku — Němci mají pro ni opravdu výstižný výraz „gleichschalten“ — je asi tato: strana či režim, který ve státě dovede moci, zakáže nejprve všechny listy stran a skupin mu nepřátelských; zmocní se samotných zdrojů zpravodajství, tiskových agentur, a obsadí nejmocnější pramen zpráv, rozhlas; zřídí ústřední úřad, který pod přímým politickým dozorem příslušného vládního pověření vydává zprávy a komentáře, které se musí bez změny v novinách objevit; do redakcí dosadí censory, příliš nepoddajné noviny pronásleduje, k službám ochotně kupuje. Co víc, vytvoří si vlastní politické a žurnalistické názvosloví, jež stálým opakováním pozbývá jakéhokoliv smyslu a programově vytváří jakousi atmosféru oficiálního optimismu, údajně pocívaného vším lidem. Vzniká fantastický rozpor mezi každodenní očividnou pravdou a oficiální lží, mezi skutečností a tiskem, který ji má zrcadlit. Nám všem známá propaganda Goebbelsova je příkladem stejně hrůzným jako neuvěřitelným.

Obávám se, že jsme po této »usměrňovací« cestě ve formě i organizaci našeho tisku a rozhlasu došli nebezpečně daleko a že je na čase se zastavit s dobrým heslem: odgermanisovat ve všem a všude, zamyslit se vážně i nad otázkou našeho zpravodajství. Všechny znaky zglajchšaltování, jež jsem naznačil výše, jsou tu přítomny ve větší či menší míře, až na jeden: nemáme dnes přímé censury. To je nesporně velký pokrok — doufejme jen, že nikoli dočasný. V redakcích už nesedí neoblíbený pán s červenou tužkou a noviny už nevycházejí s velkými bílými skvrnami jako výsměch pokroku lidského ducha. — Ale proti této jediné položce aktiv je řada zneklidňujících pasiv. I u nás po revoluci byly zakázány listy, jež se provinily kolaborací; to by bylo správné, pokud by tato zásada byla dodržena do všech důsledků a vznikly listy a revue nové, řízené novými lidmi a hledající své poslání v národním společenství. Místo toho však jen jedna — nejmocnější politická strana zmocnila se vybudovaného aparátu, budov a tiskáren a takřka přes noc stala se politickým

Pavel Tigríd

tiskovým magnátem, k němuž ostatní strany mohly než vzhlížet s obdivem či závidí. Tento strýček magnát vydává řadu listů, jež s umínléností dětskou a dětinskou zároveň do dnešního dne předstírají svou nadstranickost, politickou nezanjatost a zpravodajskou objektivitu. Tak se stalo, že jediná politická strana ovládá neúměrně velkou část všeho tisku; a je velmi pravděpodobné, že tento nepoměr se dobou ještě zvětší zákazem nebo usměrnlým časopisů politických odpárců. — I další krok k uniformitě zpravodajství byl učiněn: hlavní pramen zpráv, z něhož čerpá své informace tisk i rozhlas, totiž »Česká tisková kancelář«, je dnes v podstatě odnoží ministerstva informací, spravovaného příslušníkem té strany, jež má už takovou moc v tisku samotném. Sem se sbíhají zprávy světových agentur a zde se z nich pozizuje výběr. Je na úřednících ČTK, aby výběr byl věcně i formálně objektivní a aby nebyli předběžnými censory v době, kdy si noviny jen velmi nesnadno mohou opatřovat přímé zprávy z ciziny. Není zatím mnoho důkazů pro obvinění ČTK ze záměrné stranického výběru zpráv; ale bude tomu tak i nadále? Kdo to zaručí a kdo o to bude dbát při dnešní obecné nechtuti k pravdě, jež se právě těm či oněm nehodí do krámu?

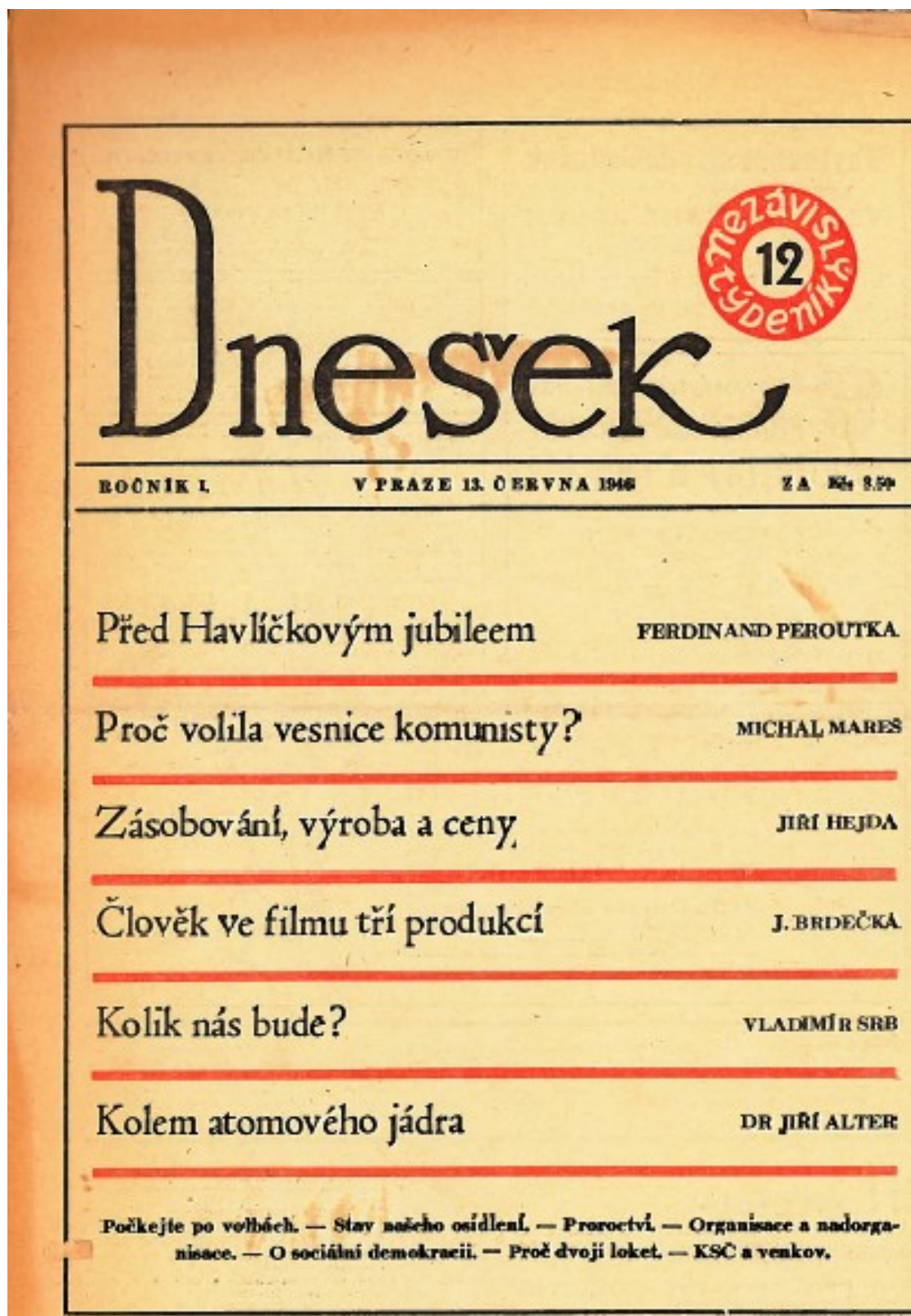
Strana, jež usiluje o hromadné ovlivnění mas názorem, který zastává, nemůže opomenout nástroj neúčinnější, rozhlas. Skutečnost, že československý rozhlas má v pověření ministerstva informací, v generálním řediteli, programovém řediteli, šéfredaktoru politického zpravodajství, hlavní censory (v rozhlasu se o této funkci nemluví) a řadě jiných horlivě zastánce téže strany, svědčí o porozumění pro význam rozhlasu jako politické zbraně. Zde také boj o mysl a duši českého člověka projevuje se nejlépe: politické zpravodajství je tendenční, mísí důvtipné zprávy s komentáři, užívá houfně zpráv agentur politicky vyhraněných, slovem, málo informuje a moc agituje. Vedení pražského rozhlasu dovede vysílat v nejlepší poslecho-ovou dobu pravidelné projevy veřejně činných lidí, kteří ku podivu zase patří k té jedné straně, což patrně omlouvá úroveň i vkus jejich rozhlasové — agitace. Totéž vedení dovede však zne- možnit přednášku národního umělce a vyškrt- nout z textu slova, jako »věčný« — pro je- jích... nevědeckost. Podle vedení rozhlasu je- jediným světovým názorem je marxismus, jež ostatně nemá soupeře; přesto však pro jistotu byly znemožněny přednášky a kázání v duchu křesťanského světového názoru. Neslyšeli jsme už někdy někde něco podobného?

Učinili jsme také úctyhodný pokrok na cestě k spoutanému tisku, pokud jde o osobní svobodu a bezpečnost nezávislého novináře; dovedli jsme jednoho bezdůvodně zavřít na celý týden, druhého zbytečně a ne právě slušně vyslýchat,

Text Pavla Tigrída v časopisu Obzory (převzato z Pavel TIGRID, *Je u nás svoboda tisku?*, Obzory, ročník II, číslo 35., 31. 8. 1946. s. 551-552).



Vyobrazení Václava Kopeckého v časopisu Vývoj (převzato z Vývoj, ročník II., číslo 1., 1. 1. 1947. s. 4).



Obálka časopisu Dnešek (převzato z Dnešek, ročník I., číslo 12., 13. 6. 1946).